

પ્રસ્તાવના.

સુજ્ઞ જૈન વન્ધુઓ અને વ્હેનો.

આપને સુવિદિતજ છે કે આવા હંમેશ-ભળવા વાંચવા વિચારવા જેવા લઘુ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાની અતિ આવશ્યક્તા હોઈ શકે નહિ, છતાં આ પુસ્તક જ્ઞા હેતુથી વાહાર પાડવામાં આવ્યું, તેમ કોના સ-દુપદેશથી વિગેરે સહજ હકીકત વહાર મુકવી યચિત ધારી છે.

ઘણા આન્દની વાત છે કે હિંદુસ્તાનના ઘણા શહેરો અને ગામો માં જ્યાં જ્યાં આપણા પવિત્ર પૂજ્યપાદ ઉત્તમ ચારિત્ર રત્નથી વિભૂ-પિત ગુરુનીજી મહારાજાઓ વિચરી રહ્યા છે ત્યાં ત્યાં આધુનિક સ-મયમાં જૈન સ્ત્રીવર્ગમાં તેમ વાલિકાઓમાં સ્વાસ પરમપવિત્ર વિતરાગ પરમાત્માના અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાળી ધર્મ ક્રિયામાં તેમ તે પરમાત્મા ના અલૌકિક ગ્રન્થોને પઠનપાઠન ફરવાના ઉચ્ચ માટે પૂરતો ઉત્સાહ દાખલ કરેલો દ્રષ્ટિગોચર થાય છે, દરેક સ્ત્રીઓ અને વાલિકાઓ પોતાનું દુર્લભ્ય માનુષ્ય જીવન જો વિતરાગ પરમાત્માના ધર્મ સેવ-નથી તેમજ પઠનપાઠનથી પાવન કરે તો તે શિવાય આનિ; સાર દુનીયામાં આત્મ કલ્યાણનો વાદશાહી માર્ગ વીજો કયો છે ? મતલબ કે તેજ છે આ ઉત્સાહને પૂરો પાડવા માટે અને કર્માનુસાર ચારે ગતિના ચોવીસે દંડકમાં પરિભ્રમણા કરવારૂપ દંડકાદિ દ્વારના પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયેલા દ્રષ્ટિગોચર થાય છે છતાં પણ આવા વિસ્તાર પૂર્વક પ્રસિદ્ધ થયેલ નહીં હોવાથી અને તેની ઘણી જરૂર સમજી તેવા પ્રાચીન હસ્તલિખિત ૪૧ દ્વારવાલી પ્રત “ પરમ ઉપગારી સાધ્વીજી

ઘણી તેની મૂલ કીંમતે વેચાણ કરેલી છે તેમાં જે સર્વમાં સુદતા રૂપેયા પુરા કરી જે વચ્ચે તે આ દંડકાદિ દ્વારા સંગ્રહ નામના પુસ્તક માં વાપરવા પૂજ્યપાદ ગુરુનીજી મહારાજે પરવાનગી આપેલી છે કારણકે આ પુસ્તકમાં વીલકુલ નહીંજ જેવી અલ્પ મદદ મળેલી છે તો પણ આ પુસ્તક પુજ્યશ્રી યોગ્ય સાધુસાધ્વીની મહારાજાને મેટ આપવા મુકરર કરેલું છે અને શ્રાવક શ્રાવીકાઓને જેમને આ પુસ્તકની જરૂર હોય તેમને પ્રસિદ્ધ કર્તાની પાસેથી. યોગ્ય કીંમતે મલી શકશે.

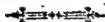
જેવી રીતે ઉક્ત ગુરુનીજી મહારાજ તરફથી ઉપરના છપાવેલા વે પુસ્તકો લોકપ્રીય થઈ પડ્યા તેમ આ ત્રીજું પણ અતી ઉપયોગી પુસ્તક લોકપ્રીય થઈ પડશે તેમ અમારું સહજ માનવું છે. કારણ કે ઘણા વિસ્તારવાળા જાણવા લાયક વિષયોથી ભરપૂર છે. વલી આ પુસ્તકની આવકનો કોઈને અંગત લાભ પણ નથી તેની જે કીંમત વેચાણથી ઉપજશે તે તે પુસ્તકના સર્વમાં જતાં વાકી વધશે તે તેવાજ પુસ્તકો ઉદ્ધાર અગર જ્ઞાન શ્રાતામાંજ જવાની છે. જેથી આ પુસ્તક સ્વરીદનારને જ્ઞાન દાન અને જ્ઞાનનું પ્રાપ્ત થવું એમ વેવડો લાભજ છે.

આ પુસ્તક છપાવવાનો ઉપદેશ કરનાર પૂજ્યપાદ ગુરુનીજી મહારાજ શ્રી દેવ શ્રીજીના સુવિહિત શિષ્યા સાધ્વીજી શ્રીશ્રી ૧૦૦૮ વાર સૌભાગ્ય શ્રીજીમહારાજનો સ્વરા અતઃકરણથી આભાર માનવામાં આવે છે કે જે માહા ઉપગારી ગુરુનીજી મહારાજ તરફથી ઉપર વતાવેલા ઉત્તમ અને લોકપ્રીય વે પુસ્તકો તો વાહાર પડી આ ત્રીજું પુસ્તક પણ તેમનાજ ઉપદેશ અને પ્રેરણાનું ફલ છે.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં જે જે દાના ગૃહસ્થો તથા વ્રેમોષ

મદદ કરી છે તેમના મુવારક નામ અહીં નીચે સવિસ્તર જોડવા સાથે તેમનો પણ સ્વરા અંતઃકરણથી આભાર માનવામાં આવે છે.

મસિદ્દ કર્તાની નમ્રચિનંતી.

આ પુસ્તક મસિદ્દ કરવા માટે—પુણ્યપાદ ગુરુગીની મહારાજશ્રી સૌભાગ્યધીનીએ મને મલામન કરેલી, તેથી તેમનો અંતઃકરણથી ઉપકાર માનુહું. પરંતુ વાસ્તવિકરીતે આવા ગ્રંથોને પ્રકાશમાં મુકવાં તે જો કે લાભ રૂપ છે, પણ તેમાં અશુદ્ધિ અને શાસ્ત્રકારની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ થાય તે વિગેરે ઘણું જોતખમરૂપ હોઈ તેનું ભવમીતિ પણ સ્વીકારી “શુભે યથાશક્તિ યતનીયમ્” એ ન્યાયથી, ધારી અલ્પશક્તિ મુજબ જનસમૂહને ઉપકારી અને લોકમિય થાય તેમ કરવા આ પુસ્તકમાં સંપૂર્ણ પ્રયત્ન કરેલો છે છતાં પણ આ મસિદ્દ થયેલા પુસ્તકમાં દષ્ટિ દોષથી યા યંત્ર (છાપાકલાના) દોષથી શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ યા અશુદ્ધ છપાયું હોય તે વાચકે મુક્ત માણ્યો એનોની ક્ષમા વાહું છું અને મુદ્રારી વાંચવા મલામન કરું છું વલી—છપાયા પછી—તપાસ કરતાં જે જે કંઈ મૂલો જણાઈ છે તેનું શુદ્ધિપત્રરૂપ આ પુસ્તકના છેદે જોડેલું છે તો તે પ્રમાણે પ્રયમથી મુદ્રારીનેજ વાંચવા મળવા વિશેષે મલામન કરી અત્રે વિરમુંહું.

સંવત ૧૯૭૩ નાં વૈશાખ મુદ ૧૫.

લી. મસિદ્દ કર્તા.

માસ્તર. હમેદચંદ રાયચંદ.

હું. અવદાવાદ ઠા. પાંચરાણેજ.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં જે જે ગૃહસ્થો તથા બેનોએ મદદ કરેલી છે તેનાં મુવારક નામો નીચે મુજબ છે.

૨૫-૦-૦ ચોકશી અમરચંદ મુલચંડની પત્નિ સોભાગ્યવંતી વાઈ સમરત મું. સંભારતે વંદાર.

૨૫-૦-૦ અમરચંદ કાનજીની વિધ્વા વાઈ દીવાલીવાઈ મું. માંમરોલ.

૧૦-૦-૦ કાલીદાસ ઉમેદચંદ મું. અમદાવાદ.

૫-૦-૦ મફાભાઈ ચુનીલાલ ડાગવાલા મું. અમદાવાદ.

૫-૦-૦ હીરાલાલ ચુનીલાલની વિધ્વા વાઈ જાસુદ મું. અમદાવાદ
કુલ ૭૦-૦-૦.

સૂચના.

પુસ્તકને જેમ તેમ જ્યાં ત્યાં રચ્છવું મૂકી આશાતના કરવી નહિ. તેમજ અશુદ્ધ હાથે પુસ્તકને અડકવું નહિ. ડઘાડે મુખે પુસ્તક વાંચવું નહિ.

મંગલ.

જૈનો ધર્મઃ પ્રકટવિભવઃ સંગતિઃ સાધુલોકે, વિદ્વદ્ગોષ્ઠી વચનપટુતા કૌશલં સત્ક્રિયાસુ । સાધ્વી લક્ષ્મીચરણકમલોપાસના સદ્ગુરુણાં, શુદ્ધં શીલં મતિરમલિના પ્રાપ્યતે નાલ્પપુણ્યૈઃ ॥ ૧ ॥

સાર-પ્રગટ પ્રભાવવાલો જૈનધર્મ, સંત-સુસાધુ જનોની સંગતિ, જ્ઞાની પુરુષો સાથે ગોષ્ઠી, વાક્ચતુરાઈ, શુભકરણીમાં કુશલતા, ન્યા-યોપાર્જિત લક્ષ્મી, સદ્ગુરુના ચરણકમલની ઉપાસના, નિર્મલશીલ અને શુદ્ધમતિ, ઇટલાં વાનાં પ્રવલ પુણ્યયોગેજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

अथ विषयानुक्रमिका.

अनुक्रम	नाम	पृष्ठ
द्वार	चोबीस दंडके कटेशाना एकतालीस बोनना नामनी गाथा. १	
१	दंडक द्वार.	२-१३
२	श्रवण द्वार.	१३-४७
३	प्रसीर द्वार.	४८-५१
४	अवगाटना द्वार.	५१-६२
५	लेख्या द्वार.	६२-७४
६	इंद्रिय द्वार.	७५-७७
७	समुद्पात द्वार.	७८-८२
८	संपषण द्वार.	८२-८६
९	संस्थान द्वार.	८७-९०
१०	षाण द्वार.	९०-९२
११	पर्याप्ति द्वार.	९२-९५
१२	योनी द्वार.	९५-९७
१३	कुलकोटी द्वार.	९७-९८
१४	ज्ञान द्वार.	९९-१००
१५	भक्तान द्वार.	१०१
१६	दरशन द्वार.	१०१-१०३
१७	रूप द्वार.	१०३-१०४
१	योग द्वार.	१०४-१०५

१९	उपयोग द्वार.	१०९-११०
२०	गुणस्थानक द्वार.	१११-१२३
२१	आहार द्वार.	१२३-१२५
२२	आहारनी इच्छा द्वार.	१२५-१२६
२३	कीमाहार द्वार.	१२७-१२८
२४	जीव भेद द्वार.	१२८-१३२
२५	वेद द्वार.	१३३-१३७
२६	कषाय द्वार.	१३७-१३९
२७	संज्ञा द्वार.	१३९-१४२
२८	स्वकाय स्थिति द्वार.	१४२-१४४
२९	विरह काल द्वार.	१४५-१४८
३०-३१	चवननुं तथा उपजवानुं संख्या द्वार.	१४८-१५०
३२	गति द्वार.	१५०-१५७
३३	आगति द्वार.	१५७-१६३
३४	संपदा द्वार.	१६३-१६९
३५	देव द्वार.	१६९-१७१
३६	संजति द्वार.	१७१-१८१
३७	जराउध्वार.	१८१-१८२
३८	परिग्रह द्वार.	"
३९	अल्प बहुत्वद्वार.	१८२-१८९
४०	संज्ञी द्वार.	१८९-१९१
४१	प्रकीर्ण द्वार.	१९१-१९८

श्री सर्वज्ञाय नमः

अथ श्री दंडकादिक द्वार लीख्यते.

॥ गाथा ॥

दंढक जुवण शरीरं लंगाहणा लेसैंदिअ समुध्वाया.
संघयण संघाण पाणा, पज्जति योनी कुलकोमी. ॥१॥
नाणान्नाणं दंसण, दिठि जोगोवज्जग गुण ठाणा.
आहारं झ्झाहारे किमाहाराज्ज जीअ ज्ञेया. ॥ २ ॥
वेश्च कमाय मत्ता, य कायठिअ विह्वकाळज्ज चेव.
चवणोववाय संखत्ता, गइ आगइ संपया देव. ॥३॥
मंज्या जराज्ज परि-ग्गह अण्ण बहु मन्निय झ्झाइं.
दागइं झ्झा चत्ता, मरणण्ण्यं संगगहे इत्थं ॥ ४ ॥

१ दंढक २ जुवन ३ शरीर ४ अथवागाहना ५ लेश्या

६ इंद्रिय ७ समुद्रघात ८ संघयण ९ संस्थान १० प्राण ११ पर्याप्ति १२ योनी १३ कुल कोमी १४ ज्ञान १५ अज्ञान १६ दर्शन १७ द्रष्टि १८ जोग १९ उप-योग २० गुणगणा २१ आहार २२ आहारनी इष्टा २३ किमाहार २४ जीवज्जेद २५ वेद २६ कषाय २७ संज्ञा २८ स्वकाय स्थिति २९ विरहकाल ३० चवन संख्या ३१ उपजवानी संख्या ३२ गति ३३ आगति ३४ संपदा ३५ देवद्वार ३६ संजति ३७ जराऊ ३८ परिग्रह ३९ अल्प बहुत्व ४० संज्ञी अने वळी ४१ प्रकीर्ण विगेरे एकतालीस द्वारोना संज्ञारवाना अर्थे अर्ही संग्रह करीएनीए.

अथ पद्मेयुं दंमक द्वार प्रारंभः

दंमयेते जीवा यस्मिन् स दंमकः—जीवो जेने विषे दंमाय ठे तेने दंमक कह्योए. ए दंमक चोवीश ठे के जेमां सर्व संसारी जीवो परिब्रमण करे ठे. ते दंमक ना नाम तथा वाख्या निचे प्रमाणे.

प्रथम नारकीनो एक दंमकः—नारकी एटले अ-शुद्ध कर्मोदयवन्त जीवोनुं बसवुं ठे जेमां एवुं जे स्था-

(૩)

નક તે નારકી કદીળ, તે નારકી પૃથ્વીના જેવે ક-
રીને શાત છે તેના નામ. ૧ ઘમા ૨ વંસા ૩ સેસા ૪
અંજળા ૫ રિછા ૬ મધા ૭ માધવતિ.

દશ યુવનપતિના દશ દંત્રક:-યુવન પતિ-અધો
લોકમાં રહેલા જે શાસ્વતા યુવન-ઘર-તેના પતિ-
ધણી-તે યુવનપતિ, તેના દશજેદઠે, તેનાનામ, અમુર
કુમારનિકાય, નાગકુમારનિકાય, સુવર્ણકુમારનિકાય,
વિદ્યુતકુમારનિકાય, અગ્નિકુમાર નિકાય, છીપકુમાર-
નિકાય, ઉદધિકુમારનિકાય, વિશીકુમારનિકાય,
વાયુકુમારનિકાય, અને સ્તનિતકુમારનિકાય એવં
અગિયાર દંત્રક.

પૃથ્વીકાયનો એક દંત્રક:-તેના મૂળ છે જેવે સૂ-
દ્ધમ ને વાદર, તેમાં મુદ્ધમ ઇટલે અતિશે ઝોળી ચ-
ક્રુથી નહિ દેખાય એવા સુદ્ધમનામ કર્મોદયવંત
જીવો, કે જે આ ચાંદરાજલોકમાં સર્વ ઠેકાણે જ્યાં
ઠે કોઈથી ઠેદાય જેદાય નહિ પર્વતાદિમાંથી પણ
આરપાર જાય આંવે અગ્નિથી વળે નહિ કોઈના ઉપ-
યોગમાં ન આંવે એવા અને નિરતીશાયી જીવો તે સુ-

क्षम कहेवाय, वादर एटले स्थुल शरीरवाळा चक्षुर्थी देखी शकाय एवा वादर नाम कर्मोदय वंत, नीयत स्थानवर्त्ती अने बीजाथी ठेद जेद थाय एवा जीवो वादर कहेवाय, ते वादर पृथ्वीकायना शुद्ध, वायुका, मणसिल, शर्करा, सुंहाळी, अने खरपृथ्वी ए मूळ ठे. तथा बीजा स्फटिक रत्न, मणिरत्न, परवाळा द्विगळोक, हनुताळ, पारो, सोनुं, रुपुं, तांबु, जसत, शिशु, कथीर, अवरख, खमी, रमची, तूरी माटी, खारी माटी, सुरमो, सिंधव, संचळ, तथा पाषाणनी सर्व जातीउं अने मीतुं विगेरे घणा जेद वादर पृथ्वीकायना ठे. ॥ एवं वार दंरुक ॥

अपकाय--पाणीना जीवो--तेनो एक दंरुक, तेना मूळ ये जेद ठे एक मुद्दम अने बीजो वादर तेमा मुद्दम ते पुर्वोक्त रीते जाणवा अने वादर ते जूमीनुं पाणी,^१ आकाशनुं पाणी,^२ जाकळनुं,^३ करानुं,^४ हीमनु, लाजाघासउपरनुं धुंवरीनुं तथा घनोदंधि अने

१ वुवा अने वावडी वगेरेनुं पाणी. २ नदी तथाव अने मरो-
वरनुं पाणी.

(५)

तेनोदधि विगेरेना पाणी ते सर्व वादर अपकायना
जेदो जाणवां. ॥ एवं तेर दंरुक ॥

तेज्जकाय अग्निना जीवोनो एक दंरुक. तेना सु-
दमने वादर एवा वे जेद ठे, सुदम ते पूर्वोक्त रीते
जाणवा ने वादर ते अंगारानो अग्नि ज्वालानो अ-
ग्नि, जरसारुयनो अग्नि, उक्कापातनो अग्नि, कणी-
आनो अग्नि, असनी (घसारार्थी अग्नि उत्पन्न थाय
ते ते जेवा के लोडुं चकमक अरणी वगेरे घसवार्थी
अग्नि पेदा थाय ते), अने विजळी विगेरे वादर अग्नि
कायना जेदो ठे. ॥ एवं चौद ॥

वाज्जकाय--वायसना जीवोनो एक दंडक. ते वायु
कायना सुदमने वादर एवा वे जेद ठे. तेमा सुदम
ते पूर्वोक्त रीते जाणवा अने वादरते उद्दामक (उंचे
चरुतो) वायु, उत्कलिक (निचे परुतो) वायु मं-
रुलीक (वंटोळीउ) वायु, महा (मोटो-जे आंधी
कहेवाय ठे ते) वायु, शुद्ध (मुखकारी जीणो) वायु,
गुंज (घुघुवाट करतो) वायु, घनवायु अने तन

वायु वगेरे बादर वायु कायना घणा जेदो ठे. तेनो एक दंरुक ॥ एवं पंदर ॥

वनस्पतिकाय-जाड पालाना जीवोनो एक दंरुक ते वनस्पतिकायना, साधारण अने प्रत्येक एवा वे जेद ठे, तेमा साधारणएटलेअनंताजीवोनुं एक शरीर होय, ते साधारणवनस्पतिकाय, तेना वे जेद, एक सुद्धमने बीजो बादर, सुद्धम वनस्पतिकाय ते पूर्वोक्त सुद्धम जीवोना जेवा जाणवा, अने बादर साधारण वनस्पतिकायने जेना सांधा नसो गांठा वगेरे प्रगट न देखाताहोय जांगवाथी सरखा जाग थता होय, तांतणा (रेशां) विनाना होय अने ठेदीने वाववाथी पण जगे एवी सर्व वनस्पति जेवी के सर्व जातना कुंणाफळ, कंद, अंकुरा, कुंपळो, पांचवर्णनी लील फूल, विलास्मीना टोप, लीळुं आडु, लीली हळदर, लीलो कचुरो, मोथ, थेग, थोर, गळो, अने सण वगेरेना पांदरु तथा कुंवार्नुं पातु वगेरे बादर साधारण वनस्पतिकायना घणाजेदोजाणवा. प्रत्येक वनस्पतिकाय ते एक शरीरने बीपे एक जीव होय ते

(७)

प्रत्येकवनस्पतिकाय, तेना फल, फुल, ताल, काष्ठ,
मूलीया, पांदा अने बीज ए सर्व प्रत्येक वनस्पति
काय जाणवा ॥ एवं १६ दंरुक ॥

विगलेंड्रिय-पांच इंडीज्ठी उंठी ठे इंडी जेने
एवा असजीवो ते विगलेंड्रिय कहेवाय, तेना वेइं-
डीय, तेइंडीय, अने चौरांडीय, एम अण्य दंरुक
ठे, तेमा वेइंडीय ते स्पर्श (चामकी) इंडी, अने
रश (जीज) इंडी ए वे इंडीय वालाजीव जेवा के
शंख, कोमा, गंमोळा, जलो, चंदनक, अलशिया, ला-
ळीयां जीवो, मेर (लाकूमां यंता जीवो) करमी-
या, पोरा, अने चुमेल विगेरे वेइंडीय जीव जाणवा
तेना एक दंरुक, तथा स्पर्श-रस अने घ्राण (नाक)
ए अण्य इंडीज्ठीवाला जीवो जेवा के कानखजुरा,
माकण, जुंथा, जुंठ, लिखो, कीमीज, उद्धेहिज, मं-
कोमा, इयळो, धीमेळो, सवा (वाळना मूळमां थाय
ठे) गोंगोमा (कुतराना कान उपर थाय ठे ते) इं-
नरमी, गळ्हीया, चोरकीमा, ठाणना कीमा धान्यना
कीमा (धनेरा) कुंथुया, अने गोपालीक वगेरे : १

(८)

जातना तेइंद्रियजीवो जाणवा, तेनो एक दंरुक,
अने स्पर्श-रस-घ्राण अने चक्षु (आंखो) ए चार
इंद्रियवाळा जीवो जेवा के विंठी, जमरा, जमरीउं,
तीनो, मांखीउं, कांस, मछर, कसारी, करोळीयां, ख-
रमांकडो अने पतंगीया विगेरे घणीजातना चौ-
रींद्रिय जीव ठे तेनो एकदंरुक ॥ एवं १ ए दंरुक थया ॥

तिर्यंच पंचेंद्रिय-तिर्यंच-तीर्था (वांका) चाले,
अथवा स्वकर्मादयथी सर्व दंरुके परित्रमण करे एवा
पंचेंद्रिय स्पर्श, रस घ्राण चक्षु अने श्रोत (कान)
ए पांचेंद्रियवाळा जीवो ते तिर्यंच पंचेंद्रिय कहेवाय
तेना मूल पांच जेद ठे. ते आ प्रमाणे मांढला-का-
चवा, जुंरु, अने सुसुमार विगेरे जलचर, १ गाय, जेंश,
घोसा, हाथी वगेरे चोपगा, २ नोळीया, उंदर, खि-
सकोली वगेरे जुज परी सर्प, ३ सर्प, अजगर वगेरे
उर परि सर्प, ४, चकली कागरा कावर पोपट मोर
वगेरे रुवांटानी पांखवाळा अने चामाचीमीयां वगेरे
५ न, पांखवाळा तथा संकोचेली अने वीस्ता-
रली पांखोवाळा ते सर्व खेचर ५ कहेवाय. उपर क-

(૯)

હેલાં જલચર, ચોપગા, જુજંપરિ સર્પ, ઊરપરિ સર્પ અને
 સ્થેચર ૫ પાંચે જાતનાં તિર્યંચ પર્વેદ્રિય વઢી સંમુર્ઠીમં
 અને ગર્જજ એમ બે પ્રકારના છે. તેથી પાંચ ને પાંચ
 દશ જોડ તિર્યંચ પર્વેદ્રિયના થયા તેનો એક દંઠક
 ॥ એવં વીસ ॥

મનુષ્ય-મનુષ્યકી ઉત્પત્તિ થયેલા તે મનુષ્ય ક-
 હીણ આ મનુષ્ય શબ્દ રાજ્યાદિ શબ્દની પેઠે જાણવો
 તેના મુખ્ય ચાર જોડ છે કર્મ જૂમિજ અકર્મ જૂમિજ
 અંતરહીપના અને સંમુર્ઠીમં.

કર્મજૂમિ-અસિ (શસ્ત્ર) મસિ (મેસ) કૃપિ (લેતી)
 નાં વ્યવહાર જેમાં છે એવા ક્ષેત્રો, તે ૫ જરત, ૫ અ-
 રથત ૫ મહાવિદેહ ૫ પન્નર કર્મ જૂમિ છે.

અકર્મજૂમિ-અસિ મસિ અને કૃપિનો વ્યવહાર
 જેમાં નથી. એવા ક્ષેત્રો તે ૫ હૈમવંત ૫ અરેણ્યવૃત્ત
 ૫ દરિવર્ષ ૫ રમ્યક ૫ દેવકુરુ ૫ ઉત્તરકુરુ એમ અ-
 કર્મ જૂમિ ગ્રીસ છે.

અંતરહીપ-આ જંબુદ્વીપમાં મેરુથી દક્ષિણ દિ-
 ગાએ જરત ક્ષેત્રના ઠેકા ૧૦૦ જોડનું ઊંચો ૧૦૫૨ જો-

(૧૦)

જન ૧૨ કલા પહોલો અને ૨૪૬૩ જોજન ના આ-
 શરે લાંબો પીઠા સોનામય પૂર્વ પશ્ચિમ લવણ સમુદ્ર
 પર્યંત ચુલ્લ હેમવંત નામનો પર્વત છે. તેના વચ્ચે ઠેકા
 ને વિષે લવણ સમુદ્રમાં ૮૪૦૦ જોજનથી કાંઈક અ-
 ધિક લાંબી એવી વચ્ચે દાઢા વિદિશીને વિષે નીકળી
 છે. તે ચારે દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે તે
 અંતરદ્વીપ માંહેલા પહેલા ચાર અંતર દ્વીપ જગતી-
 થી ૩૦૦ જોજન દૂર, ૩૦૦ જોજનના વિસ્તારવાળા છે,
 તથા જગતીથી ૪૦૦ જોજન દૂર, ૪૦૦ જોજનના વિ-
 સ્તારવાળું વીજું અંતરદ્વીપનું ચતુષ્ક છે, એમ સર્વને
 વિષે ૧૦૦ જોજનની વૃદ્ધિ કરતાં સાતમું અંતરદ્વીપનું
 ચતુષ્ક ૬૦૦ જોજન દૂર, ૬૦૦ જોજનના વિસ્તારવાળું
 છે એમ ૨૦ અંતરદ્વીપો થયા, તેમજ વહી મેરુ પર્વતથી
 ઉત્તર દિશાએ ઐરવૃત્ત ક્ષેત્રને ઠેકે હેમવંત સદ્રશ્ય
 શિખરી પર્વત છે તેને પણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે ચાર દાઢાં
 છે તેમાં પૂર્વોક્ત રીતે સાત સાત અંતરદ્વીપો છે તેથી
 તે ૨૦ અંતરદ્વીપો અને પ્રથમના હેમવંતપર્વતના
 ૨૦ અંતરદ્વીપો મળી ૫૬ અંતરદ્વીપો થયા. તેમાં યુગ

ઝિયા (જોરુલા) વસે છે.

ઉપર કદેલા કર્મજૂમિ અકર્મ જૂમિ અને અંતરહીપના મનુષ્યોના વહી ગર્જજ અને સમુર્થોના પવા વધ્વે જોડ છે. ગર્જજ તે ગર્જમાં ઉત્તપન્ન થાય છે, અને સમુર્થોના તે મનુષ્યના (વિષ્ટા) મલમૂત્ર, ઘમ્મ, નાકનોમેલ, વમન, પિત્ત, પરુ, લોદી, વીર્ય, શુક્રના સુકાયેલા, પુદ્ગલ, મરુદાં, સ્ત્રીપુરુષના સંયોગ, નગરની રાહ, અને સર્વ અશુચિ દુર્ગંધ મય સ્થાનોને વિષે ઉત્તપન્ન થાય છે. ॥ એવં ૨૧ દંરુક ॥

વ્યંતર—વિવિધ પ્રકારનું અંતર તે વ્યંતર કહિયે, વ્યંતરાદિક આશ્રય પાળાઈ કરીને ઠં જોને ઘટલે વ્યંતર, વનાંતર અને શૈલાંતરોમાં વસે છે, એ સ્પષ્ટ રીતે સર્વ વિજ્ઞાત છે. તે વ્યંતરો સોઠ પ્રકારનાં છે, તેમાં પિશાચ, જૂત, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુષ, મહોરગ, અને ગંધર્વ, એ આઠ પ્રકારનાં વ્યંતર છે તથા અણપત્તિ, પણપત્તિ, એસીવાદી, જૂતવાદી, કંદીત, મહાકંદીત, કોદંરુ, અને પતંગ, એ આઠ પ્રકારનાં વાણવ્યંતરો છે. ॥ એવં ૨૨ દંરુક ॥

ज्योतिषि-ज्योतिष्य प्रकाशवाळा जे देव ते ज्योतिषि कहिए. ते चंद्र सूर्य ग्रह नक्षत्र अने तारा ए पांच प्रकारनां ठे. तेमां अढीछीप मांहेला पांच चर ठे अने अढीछीप बाहेरना स्थिर ठे. एम दश जेद थया तेनो एक दंरुक ॥ एवं ३३ दंरुक ॥

वैमानिक-विशिष्ट पुन्ये करी घणा जीवो थकी उपजोग थाय ठे जेनो ते विमान कहिए ते विमानने विषे रहेला जे देवो ते वैमानिक जाणवा तेना बे जेद ठे, तेमां एक कटपोत्पन्न अने बीजा कटपातीत. तीहां कटप ते स्थिति, जाति, सामानिकादि व्यवस्था मर्यादा ठे ज्यां अथवा तिर्थकरना कल्याणादिके मनुष्य लोकने विषे आववानो व्यवहार ठे जेनो तेने कटपोत्पन्न कहिए तेनां नाम सौधर्म देवलोक, इशानदेवलोक, सनतकुमारदेवलोक, माहेन्द्र देवलोक, ब्रह्मदेवलोक, लांतक देवलोक, महाशुक्र देवलोक, सहसारदेवलोक, आणंतदेवलोक, प्राणंत देवलोक, आरणदेवलोक, अने अच्युत देवलोक, एम वार ठे. कटपातीत-कटप-स्थिति, जाति, सामानिकादि

ઘડવસ્થારૂપ મર્યાદાથી અતિત-રહીત છે અર્થાત્ ડ્યાં
સ્વામિ, સેવક જાણ નથી. તે કલ્પાતિત કહીએ. તે
કલ્પાતિત ઘડી છે પ્રકારે છે ૧ નવ ગ્રૈવેયક અને ૨
પાંચ અનુત્તર વિમાન નવગ્રૈવેયક-ચૌદ રાજ લોકરૂપ પુરુ-
ષાકારના ગ્રીવા (ગઢા)ના સ્થાને વસવું છે જેનું તેને
ગ્રૈવેયક કહીએ તે સુદર્શન, સુપ્રતિવદ્ધ, મનોરમ, સર્વ
જડ, વિશાલ, સુમનસ, સોમનસ, પ્રીયંકર, અને આદિત્ય
એમ નવ પ્રકારનાં છે અનુત્તર-સર્વથી ઉપર છે વિમાન
જેના તે અનુત્તર કહીએ તે વિજય, વિજયંત, જયંત, અ-
પરાજિત, અને સર્વાર્થસિદ્ધ, એમ પાંચ પ્રકારના અ-
નુત્તર વિમાન છે. ॥ એવં ૨૪ દંડક ॥

અથ શ્રી ષીજો જીવનદાર :

પ્રથમ નારકીના જીવનની વિવિધતા કરવાને માટે
સાતે નારકીનાં ગોત્ર કહે છે. ૧ રત્નપ્રજ્ઞા ૨ શર્કરા
પ્રજ્ઞા ૩ વાલુકા પ્રજ્ઞા ૪ પંક પ્રજ્ઞા ૫ ધુમ પ્રજ્ઞા ૬
તમ પ્રજ્ઞા ૭ તમ તમ પ્રજ્ઞા.

રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીને પહેલે કાંમે (વઢીયે) પટલે
પૃથ્વીના જામણના અમુક જાગે રત્નો ઘણાં છે કહ્યું

ઠે કે.

॥ ગાથા ॥

તથ્ય સહસ્સા સોલસ, સ્વકંડ પંક વહુલ કંડેતુ;

ચુલસી સહસ્સાઈ, અસઈ જલ વહુલ કંડેતુ. ॥ ૧ ॥

અર્થ:-તે રત્ન પ્રજામાં પહેલો સોલહજાર જો-
જન કઠળ રત્નમય કાંચ ઠે, વીજો ચોરાસી હજાર
જોજનના પંક (કાદવ) વહુલ કાંચ અને એસી હ-
જાર જોજનનો જલ વહુલ કાંચ ઠે, એરીતે ત્રણ કાંચ
ઠે, તેમાં પહેલે કાંચે રત્ન ઘણા ઠે, માટે તેનું નામ
રત્ન પ્રજા, વીજી નરક પૃથ્વીને વિષે કાંકરા ઘણા
હોવાથી તેનું નામ શર્કરા પ્રજા, ત્રીજી નરક પૃથ્વીને
વિષે વેલુ (રતી) ઘણી હોવાથી તેનું નામ વાલુકા
પ્રજા, ચોથી નરક પૃથ્વીને વિષે કાદવ ઘણો હોવાથી
તેનું નામ પંક પ્રજા, પાંચમી નરક પૃથ્વીને વિષે ધુ-
માળો ઘણો હોવાથી તેનું નામ ધુમ પ્રજા, ષઠી ન-
રક પૃથ્વીને વિષે અંધકાર ઘણો હોવાથી તેનું નામ
તમપ્રજા અને સાતમી નરક પૃથ્વીને વિષે ઘણો ઘણો
અંધકાર હોવાથી તેનું નામ તમતમપ્રજા કહેણ ઠે,
અને આઠે નરક પૃથ્વીનાં ગુણ નિવરણ ગોત્ર જાણવા.

(૧૫)

પ્રથમની રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વી-એક લાખ એંશી હજાર
 જોજન જામી, અસંખ્યાતા હજાર જોજન વિસ્તારવાળી
 (લાંબી પહોળી) અને વિસ્તારથી ત્રણ ગણી જાહેરી
 પરિધિ (ઘેરાવે) કરીને સહિત જાલરના આકારે
 છે. પરિધિને ફરતા વળીયાકારે ઠ જોજન સુધી ઘ-
 નોદધિ, સામાચાર જોજન સુધી ધનવાત અને દોઢ
 જોજન સુધી તનવાત છે, પઠી અલોક છે. તે નરક
 પૃથ્વીને નીચે ધનવાત, તનવાત અને આકાશના પીંચ
 અનુક્રમે નીચે નીચે એક વીજાથી અસંખ્યાત અસં-
 ક્યાત જોજનના રહેલા છે એટલે ધનોદધિથી અસં-
 ક્યાત ગુણો ધનવાતનો પીંચ, ધનવાતના પીંચથી અ-
 સંખ્યાત ગુણો તનવાતનો પીંચ અને તનવાતના પીંચથી
 અસંખ્યાત ગુણો આકાશનો પીંચ છે. તેની નીચે વીજી
 નારકા રહેલા છે. હવે તે રત્નપ્રજ્ઞા નરક પૃથ્વી એક
 લાખ એંશી હજાર જોજનની જે જામી કર્દા છે તેમાંથી
 ઉપર નીચે હજાર હજાર જોજન કાર્ડીય ત્યારે વા-
 વાની. એક લાખ અર્થાંતર હજાર જોજન પૃથ્વી
 રત્ન. તેને વિષે તેર પ્રતર (માસ, પાઠમા) છે. તે નીચે

(૧૬)

મુજવ છે, ૧ સીમંતો ૨ શેરુઝ ૩ રંજ ૪ ઉજ્જંત ૫ સંઘ્રાત ૬ અસંઘ્રાત ૭ વિઘ્રાંત ૮ ઋક્ત ૯ શીત ૧૦ વક્રાન્ત ૧૧ અવક્રાન્ત ૧૨ વિકલ્પ અને ૧૩ શેરુક તે દરેક પ્રતર ઘ્રણ હજાર જોજનના ઝંઘા, અસંખ્યાત જોજનના લાંબા પહોળા અને અગીયાર હજાર પાંચ સો ત્યાસી જોજન ઉપર એક જોજનના ત્રીજા ઝાગ જેટલા અંતરે અંતરે એક વીજાથી નીચે નીચે છે. તેમાં ત્રીસ લાખ નરકાવાસા છે. તે બે પ્રકારના છે. ૧ પુ-
ષ્પાવકીર્ણ એટલે છુટા ફૂલની પેઠે જ્યાં ત્યાં રહેલા છે, તે ઝંગણત્રીસ લાખ પંચાણું હજાર પાંચસો સમસઠ છે, ૨ શ્રેણીબંધ ચાર હજાર ચાર સો તેત્રીસ છે. એમ બંને મળી ૩૦૦૦૦૦૦ નરકાવાસા છે. પહેલા સીમતા ના-
મના પ્રતરના મધ્ય ઝાગમાં સીમંત નામનો ઇંદ્રક [મૂખ્ય] નરકાવાસો પીસ્તાળીસ લાખ જોજનનો લાંબો પહોળો છે. અને વાકીના સર્વે નરકાવાસા સંખ્યાતા તથા અસંખ્યાતા જોજનના લાંબા પહોળા છે. તેમાં નારકીના જીવો રહે છે.

વીજી શર્કરા પ્રજા નરકપૃથ્વી-એક લાખ વત્રીસ

(૧૭)

હજાર જોજન જામી, અસંખ્યાતા હજાર જોજન વિ-
સ્તારવાળી અંને વિસ્તારથી ત્રણ ગણી ઝાઝેરી પરિ-
ધિપ કરીને સહિત ઝાલરના આંકારે ઠે. પરિધિના
ફરતા વાળીયાકારે ઠ જોજન એક ગાઝ ઉપરાંત ગા-
ઝના ત્રીજાજાગસુધી ધનોદધિ, ચાર જોજન ત્રણ
ગાઝ સુધી ધનવાત અંને એકજોજન બે ગાઝ ઉપરાંત
ગાઝનાત્રીજાજાગસુધી તનવાત ઠે. ને તે પઠી અ-
લોક ઠે, તે નરકપૃથ્વી નીચે વીસહજારજોજન ધ-
નોદધિનો પીંડ ઠે. તેની નીચે ધનવાત, તનવાત અંને
આકાશના પીંડ અનુક્રમે નીચે નીચે એક વીજાથી
અસંખ્યાત અસંખ્યાત જોજન પૂર્વોક્ત રીતે રહેલા ઠે.
તેની નીચે ત્રીજી નારકી ઠે. હવે તે શર્કશ પ્રજા ન-
રકપૃથ્વી એક લાખ વત્રીશ હજાર જોજનની જેજામી
કહી ઠે તેમાંથી ઉપર તથા નીચેથી એક એક હજાર
જોજન કાઢીણ્યારે બાકીની એક લાખ ત્રીશ હજાર
જોજન પૃથ્વી રહી તેને ત્રિપે અગીયાર પ્રતર ઠે. તે
નીચે મુજબ ઠે—૧ સ્તનિક ૨ સ્તનક ૩ મણક ૪ ચણક
૫ ઘટ્ટ ૬ સંઘટ્ટ ૭ જીપ્પ ૮ અજીપ્પ ૯ લોલ ૧૦

લોલાવત ૧૧ ઘણલોલુક. તે દરેક પ્રતરત્રણ હજાર જોજનના ઊંચા અસંખ્યાત જોજનના લાંબા પહોળા અને નવ હજાર સાતસો જોજનના અંતરે અંતરે એક વીજાથી નીચે નીચે છે. તેમાં પચીસલાખનરકાવાસા છે, તે બેપ્રકારનાં છે, ૧ પુષ્પાવકીર્ણ ઇટલે ટુટાં ફુલનીપેરે જ્યાંત્યાંરહેલાં છે, તે ચોવીશ લાખ સત્તાણું હજારત્રણસો ને પાંચ છે અને ૨ વીજા શ્રેણી-બંધ બેહજારઠસોપંચાણું છે, એમવંનેમઠી ૨૫૦૦૦૦૦ નરકાવાસા છે. તે સર્વનરકાવાસામાં કેટલા એક સંખ્યાતા અને કેટલાક અસંખ્યાતા જોજનનાં લાંબાપહોળાં છે, તેમાં નારકીના જીવો રહે છે.

ત્રીજીવાલુકાપ્રમા-નરકપૃથ્વી એકલાખ અઠાવી-સહજાર જોજનની જામી, અસંખ્યાતા જોજનની વિસ્તારવાળી અને વિસ્તારથી ત્રણગણી ઝાઝેરી પરિધિ ફેરવેલી અને સહિત ઝાલરનાં આકારે છે. પરિધિને ફરતાં વઢીયાકારે ઠજોજનવેગાઝઉપરાંત ગાઝના ત્રણ જાગ-કરીએ એવા વેગાગસુધી ધનોદધિ પાંચ જોજનસુધી વ-નવાત અને એક જોજનવેગાઝઉપરાંત એક ગાઝના ત્રણ

(૧૯)

જાગકરીએ પદ્મા વેજાગસુધીતનવાતઠે, ને તેપઠી શલાકે
 આવેઠે. તે નરકપૃથ્વીનીનીચે વીશહજાર જોજન ધનો
 દધિનો પીંચે તેનીનીચે ધનવાત, તનવાત અનેથા-
 કાશનાપીંચે અનુક્રમે નીચેનીચે એક વીજાથી અસં-
 ક્ષ્યાતઅસંક્યાતજોજનના પૂર્વાક્ત રીતે રહેલાંઠે, અને
 તેનીનીચે ચોથીનારક પૃથ્વી ઠે, હવે તે વાલુકાપ્રજા
 નરકપૃથ્વીએકલાખઅઠાવીસહજારજોજનનીજે જામી
 કહીંતે તેમાં ઉપરથી તથા નીચેથી એકેકહજારજો-
 જનકાઢીએ ત્યારે વાકીની એકલાખઠવીસહજારજો-
 જનપૃથ્વી રહો તેને ત્રિપે નંવ પ્રતરઠે. તેના નામ-તપ,
 તપિક, તપન, તાપન, વિદાય, પ્રજ્વલિત, ઉજ્વલિત, સંજ્વ-
 લિત, અને સંપ્રજ્વલિત, તે દરેકપ્રતરત્રણહજાર જો-
 જનનાં. ઊંચા, અસંક્યાત જોજનનાં લાંબા પહોળા અને
 ચારહજારત્રણસેપંચોતેરજોજનના અંતરે અંતરે. એક
 વીજાથી નીચે નીચે ઠે. તેમાં પંદરલાખ નરકાવાસા
 ઠે. તે વેપ્રકારનાઠે, ૧ પુષ્પાવકીર્ણપટલેતુટાફુલનીપેઠે
 જ્યાંત્યાંરહેલાં ઠે, તે ચૌદ લાખઅઠાણુંહજારપાંચસો
 નેપંદરઠે. અને ૨ શ્રેણીવંધ એકહજારચારશોનેપંચાશી

ઠે. એમ વઢે મઠો ૧૫૦૦૦૦૦ નરકાવાસા ઠે. તે સર્વ નરકાવાસામાં કેટલાએક સંખ્યાતા તથા કેટલાએક અસંખ્યાતા જોજનનાં લાંબાપહોલાં ઠે. તેમાં નાર-કાંના જીવો રહે ઠે.

ચોથી પંકપ્રજ્ઞા નરકપૃથ્વી-એક લાખ વીસ હજાર જોજનની જારી, અસંખ્યાતા જોજનની વિસ્તારવાળી અને વિસ્તારથી ગણ્ય ગણી ઝાઝેરી પરિધિએકરીને સહીત ઝાલરનાં આકારે ઠે. પરિધિનાં ફરતાં વલી-યાકારેસાતજોજનસુધીવનોદધિ, પાંચજોજનને એક ગાઉવનવાત, અનેએકજોજનનેત્રણગાઉ સુધીતનવાત ઠે. તે તેપરીધિલોકઆવેઠે. તે નરકપૃથ્વીની નીચે વી-સહજારજોજનવનોદધિનો પીંચઠે, તેનીનીચેવનવાત, તનવાતઅનેઆકાશનાપીંચ અનુક્રમે નીચેનીચે એક વીજારી અસંખ્યાતાઅસંખ્યાતજોજનના પુર્વોક્તરીતે રહેલાંઠે. અનેતેનીનીચે પાંચમીનરકપૃથ્વી ઠે. દ્વયે તે પંક પ્રજ્ઞા નરકપૃથ્વી જે એક લાખ વીસ હજાર જોજનની જારી સહી ઠે. તેમાથી હપ્ત તથા નીચેથી એકેક હજાર જોજન કારીય ત્યાં ચારીની એક લાખ અ-

(૨૧)

દાર હજાર જોજન પૃથ્વી રહી, તેને ત્રિપે સાત પ્રતર છે. તેના નામ, - ધાર, તાર, માર, વર્વ, તમ, સ્વામ્વરુ અને સ્વમ્વરુ. તે દરેક પ્રતર ઘણ દુજાર જોજનના હંવા, અસંખ્યાત હજાર જોજનનાં હાંવા પહોઢાં, અને સોલ હજાર એક સોઠા સઠ જોજન ઉપરાંત એક ગાઝનાં ઠ જાગ કરીળ. એવાં ચાર જાગના અંતરે અંતરે એક વી-જાથી નોંચેની વેઢે, તેમાં દશ લાંખ નરકાવાસાઢે. તે વેપ્રકારનાઢે. એક પુપ્પાવકીર્ણ એટલે. ઘુટાં ફૂલની પેઢે ડ્યાર્યાં રહેલાંઢે, તે નવ લાંખ નવાળું હજાર વસંત્રાળું ઢે અને વીજા શ્રેણી વંધ સાત સો ને સાત ઢે. એમ એ વંદ્રે મઢી ૧૦૦૦૦૦૦ નરકાવાસા ઢે. તેં સર્વ નરકાવાસામાં કેટલા એક સંખ્યાતા અને કેટલા એક અસંખ્યાતા જો-જનનાં હાંવા પહોઢાંઢે. તેમાં નારકીનાં જીવો રહેઢે.

પાંચમી ધુમ પ્રજા નરક પૃથ્વી - એક લાંખ અઢાર હ-જાર જોજનની જામી, અસંખ્યાતા હજાર જોજનની હાંવી પહોઢી (વિસ્તારવાઢી) અને વિસ્તારથી ત્રણ યર્ગની જાઢેરી પરિધિ એકરી ને સઢી તજાલરનાં આકારેઢે, પરિ-ધિનાં ફરતાં વઢીયાકારે સાત જોજન એક ગાઝ ઉપરાંત

(२१)

एकगाउनात्रीजात्राग सुधी घनोदधि, पांचजोजन अने वेगाउसुधी घनवात अने एकजोजनत्रयगाऊजपरान्त एकगाउना त्रीजात्रागसुधी तनवातडे. ने तेपढी अलोकडे. ते नरकपृथ्वीनी नीचे वीशहजारजोजन घनोदधि नोपींरुडे, तेनीनीचे घनवात, तनवात अने आकाशनांपींरु अनुक्रमे नीचेनीचे एकवीजाथी असंख्यात असंख्यातजोजनना पूर्वोक्तरीतेरहेलांडे अने तेनीनीचे बढीनरकपृथ्वी ठे.

हवे ते धुमप्रजा नरकपृथ्वी जे एक लाख अठारहजारजोजननीजामीकहीडे. तेमांथी उपर तथा नीचेथी एकक हजार जोजन काढीए तयारे बाकीनी एकलाखसोलहजारजोजन पृथ्वी रही तेने विषे पांच प्रतर (माल) ठे, तेना नाम-आत, तमस, जस, अंध, अने तिमिस. ते दरेक प्रतरत्रयहजार जोजननां उंचा असंख्यात जोजननां लावापहोळां अने पचीसहजारवसेंपचासजोजननां अंतरे अंतरे एक वीजाथी नीचे नीचे ठे. तेमां त्रयलाख नरकावासांठे, ते वेप्रकारनांठे एकपुष्पावकीर्ण एटले बुटां

ફુલનીપેટે ડ્યાંત્યાંરહેલાં છે. તે ઘે લાલ નંબાણું હજાર સાતસો પાંત્રીશ થને ઘીજા શ્રેણી બંધ થસેં પાંસઠે એમ ઘણેમઠી ૩૦૦૦૦૦ નરકાવાસા છે તે સર્વ નરકાવાસામાં કેટલા એક સંખ્યાતા થને કેટલા એક અસંખ્યાતા જોજનનાં લાંવા પહોળાં છે. તેમાં નારકીનાં જીવો રહે છે.

ઠઠી તમપ્રજા નરકપૃથ્વી—એક લાલ સોઠ હજાર જોજનની જામી, અસંખ્યાતા હજાર જોજનની લાંવી પહોળી થને વિસ્તારથી ત્રણ ગણી ઝાઝેરી પરિધિ કરીને સહીત ઝાલરના આકારે છે. પરિધિનાં ફરતાં ઘઠીયાકારે સાત જોજન ઘે ગાઝ ઉપરાંત એક ગાઝનાં ત્રણ જાગકરી એવાં વેજાગ સુધી ઘનોદધિ, પાંચ જોજન ત્રણ ગાઝ સુધી ઘનવાત થને એક જોજન ત્રણ ગાઝ ઉપરાંત એક ગાઝના ત્રણ જાગકરી એવાં વેજાગ સુધી તનવાત છે. ને તે પઠી અલોક છે. તે નરક પૃથ્વીની નીચે વીશ હજાર જોજન ઘનોદધિનો પીંચે છે, તેની નીચે ઘનવાત, તનવાત, થને આકાશનાં પીંચે અનુક્રમે નીચે નીચે એક વીજારથી અસંખ્યાત અસંખ્યાત જોજનનાં પૂર્વોક્ત રીતે રહેલાં છે. ને તેની નીચે સાતમી નરક-

પૃથ્વીઠે. હવે તે તમ પ્રજા નરક પૃથ્વી જે એક લાખ સોઠ્ઠ-
 જાર જોજનની જામી કહીઠે. તેમાંથી ઉપર તથા નીચેથી
 એકેક હજાર કાઢીએ ત્યારે યાકીની એક લાખ ચૌદ
 હજાર જોજન પૃથ્વી રહી તેને વિષે ત્રણ પ્રતરઠે તેનાં
 નામ-વાહી, વાદલ, અને નલ્લક, તે દરેક પ્રતર ત્રણ
 હજાર જોજનનાં ઝંચા, અસંખ્યાત જોજનનાં લાંબા
 પહોળા અને વાવન હજાર પાંચશો જોજનનાં અંતરે
 એકબીજાથી નીચે નીચે ઠે. તેમાં નવાણું હજાર
 નવસો પંચાણું નરકાવાસા ઠે તે વેપ્રકારનાં ઠે નવાણું
 હજાર નવસો વત્રીસ પુષ્પાવકીર્ણ અને ત્રેસઠ શ્રેણી
 બંધ એમ વન્નેમઠી એણેણ નરકાવાસા ઠે. તે સર્વ
 નરકાવાસામાં કેટલાક સંખ્યાતા અને કેટલાક અ-
 સંખ્યાતા જોજનના લાંબા પહોળા નરકાવાસા ઠે. તે
 સર્વમાં નારકીનાં જીવો રહે ઠે.

સાતમી તમઃતમ પ્રમા નરક પૃથ્વી એક લાખ આઠ
 હજાર જોજનની જામી, અસંખ્યાતાં હજાર જોજનની વિ-
 સ્તારવાળી અને વિસ્તારથી ત્રણ ગણી ઝાઝેરી પરિધિ
 કરીને સહીત ઝાલરને આકારે ઠે. પરિધિના ફરતા વળી

(१५)

माकारेच्याठजोजनसुधी धनोदधि, ठजौजनसुधी ध-
नपात अने वेजोजनसुधीतनवातठे. ने तेपत्री अलोक
आवेठे. ते नरकपृथ्वी निचे वीशहजारजोजनधनो-
दधिनो पींठे तेनी निचे धनवात, तनवात, अने आ-
काशनां पींठे अनुक्रमे निचेनिचे एकवीजाथी असं-
ख्यात असंख्यात जोजननां पूर्वोक्त रीते रहेलां ठे.
ने तेनीनिचे अलोकठे. हवेते तमःतमप्रजा नरक-
पृथ्वी जे एकलाखच्याठहजारजोजननीजामीकहीठे;
तेमांथी सामीवावनहजारजोजनउपर मुकीए अने
सामीवावनहजारजोजन नीचे मुकीए, तेनी वचमां
एक प्रतर ठे तेनुं नाम अपश्ठाणो. ते प्रतर त्रणह-
जारजोजनउंचो, असंख्यात जोजननो लांबो पडोळो
ठे अनेतेमां एकप्रतरहोवाथीथंतर नथी. ते नरक-
पृथ्वीमां पांचनरकावासाठे तेथेणीबंधठे तेपांचनरका
वासामां मध्यनोअपश्ठाणो नरकावासो एकलाखजो-
जननोलांबोपडोळोठे अने वाकीनाचारे नरकावासां
असंख्यातअसंख्यात जोजनना लांबापडोळोठे, तेमां
नारकीनाजीवो रहे ठे.

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સાતે નારકીમાં સીમંત પ્રત-
 રથી અપશ્ચાણપ્રતરસુધી સર્વે મઠીને હંગણપચાસ પ્ર-
 તરોઠે. તેમાં પહેલા સીમંત નામના પ્રતરને વિષે સીમંત
 નામનો નરકાવાસો જે પીસ્તાઢીસ લાખ જોજનનો ઠે,
 તેને ફરતાં ચાર દિશાએ હંગણપચાસ હંગણપચાસ તથા
 ચાર વિદિશાએ અમૃતાઢીસ અમૃતાઢીસ નરકાવાસોઠે
 તે શ્રેણી બંધ ઠે. તેમાંથી તેની નીચેના વીજા પ્રતર વગેરે
 સર્વે પ્રતરોમાં દિશા તથા વિદિશાએ થઈને આઠ આઠ
 નરકાવાસો હંગણપચાસ શ્રેણી બંધ ઠે. ઠેવટ સર્વથી નીચલા
 અપશ્ચાણ નામના નરકાવાસોની ચાર દિશાએ એકેકો
 નરકાવાસો ઠે સર્વ શ્રેણી બંધ નરકાવાસો નવ હજાર
 ઠસો ત્રેપન અને પુષ્પાવંકીર્ણ નરકાવાસો ત્યાસી લાખ-
 ને હંગણપચાસ ત્રણસો અમૃતાઢીસ ઠે. તે વન્ને મઠીને ચો-
 રાસી લાખ નરકાવાસો થયા. તેમાં પહેલો સીમંતો તથા
 ઠેલો અપશ્ચાણો મુકીને વાકીના સર્વે નરકાવાસો
 સંખ્યાતા અસંખ્યાતા જોજનનાં લાંબા પહોળા ઉપર
 કહ્યા પ્રમાણે, તેનું કાંઈક પ્રમાણ સમજાવવાને માટે
 શાસ્ત્રજોકહેઠેકે. કોઈ દેવતા અથવા રાજપટ્ટી વગામતાં

जेटलोवखतखागे, तेटखा वखतमां आजंघुछीपनेएक-
 चीसवारप्रदिक्षणादे, एवीशीघ्रगतिए सामाश्रित आठ
 साखजोजननुं पगलुं जरतो नरकावासामांचोले, तो
 पण कोइकनो एक मासे थने कोइकनो ठ मासे,
 संख्याता जोजनवाळानरकावासानोपारपामे, पण अ-
 संख्याता जोजनना नरकावासानोपारपामेनहि, एवा
 मोटा ते नरकावासाठे. संख्याता थने असंख्याता
 जोजनना नरकावासामां अनुक्रमे संख्याता थने असं-
 ख्याता नारकीउं रहे ठे, श्रेणीबंधनरकावासावाटला,
 त्रिखूणां थने चोखूणां आकारेठे, थने पुष्पावकीर्ण
 विविध आकारनां ठे. रत्नप्रज्ञा, शर्वराप्रज्ञा थने वासु-
 धाप्रज्ञा मांदेनासर्वे, तथा पंकप्रज्ञा मांदेना घणां,
 थने धुमप्रज्ञामांदेनाघोमानरकावासानी जूमीका
 लासचोळखेरनांअंगारार्थीपणअति ठण्ण ठे. थनेघोमा
 पंकप्रज्ञामांदेना, घणां धुमप्रज्ञा मांदेना थने तम-
 प्रज्ञातथातमःतमप्रज्ञामांदेना सर्वे नरकावासा, जा-
 मेसापाणी(धरफ)ची पण अति नीतळ जूमीवाळा
 ठे, ठण्ण जूमीमां रहेछां नारकीउंने ठण्णवेदना, थने

શીતજૂમીમાં રહેલાં નારકીર્ણને અતિ શીત વેદના થે. જેમ પીત્તજ્વર (તાવ) વાળો માણસ આચ્છાદન વીના ઝનાળાના દિવસમાં મધ્યાન કાળે ચારેવાજુએ અગ્નિનીવચમાં રહેલો હોય અને ત્યાં તેને જેટલી ઊષ્ણ વેદના થાય, તેનાથી અનંતગુણી ઊષ્ણવેદના ઊષ્ણ જૂમીના નરકાવાસામાં રહેલા નારકીર્ણને હોય છે, અને અતિ દુર્બલવૃદ્ધ માણસ કાંઈપણ આઘાતન વીના શિયાળાની રાત્રે, ઝંચેથી વરફ પડતો હોય, ચારેવાજુથી શીતવાયુ વાતો હોય, અને હીમાચલના ઠંઠા પ્રદેશમાં વરફ ઊપર રહેલો હોય તો ત્યાં તેને જેટલી શીતવેદના થાય, તેથી અનંતગુણી શીતવેદના શીતજૂમીના નરકાવાસામાં રહેલાં નારકીર્ણને હોય છે. નરકાવાસાના ક્ષેત્રોનો વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ અતિ ખરબચડો, વિહામણો અને અતિ દુઃખદાયી છે.

सात नारकीना नाम.	पृथ्वी पीरु	प्रतर,	पुण्यावकीर्ण	श्रेणीबंध	सर्व नरका वासा.
रत्न प्रजा.	१,०००००	१३	२८,८८,५६७	४,४३३	३०,०००००
शर्करा प्रजा.	१,३२०००	११	२४,८७,३०५	२,६८५	२५,०००००
बाहुका प्रजा.	१,२००००	८	१४,८८,५१५	१,४८५	१५,०००००
पंक प्रजा	१,२००००	७	८,८८,२८३	७०७	१०,०००००
धुम प्रजा.	१,१००००	५	२,८८,७३५	२६५	३,०००००
तम प्रजा.	१,१६०००	३	८८,८३२	६३	८८,८८५
तमःतम प्रजा.	१,०००००	१	०	५	५

દસ યુવનપતિ નિકાયના યુવનો રત્નપ્રજ્ઞા
 પૃથ્વીનો પીંડુ એક લાખ એંશી હજાર જોજનનો
 જામો છે. તેમાંથી એક હજાર જોજન ઉપર અને એક
 હજાર જોજન નીચે મુકીએ વાકી એક લાખ અઠયો-
 તેર હજાર જોજન પીંડુ રહ્યો તે માંહે યથાયોગ્યપણે દસ
 જાતના યુવનપતિ નિકાયના દેવોના યુવનો છે. મેરુપર્વ-
 તના જે આઠ રુચક પ્રદેશ છે, ત્યાંથી અર્ધો અર્ધ વે સ્વં
 કરીએ, એક દક્ષિણ દિશિનું અર્ધ અને બીજું ઉત્તર
 દિશિનું અર્ધ, એવા વે જાગે યુવનપતિના યુવનોની
 શ્રેણી છે, તેમાં દક્ષિણ દિશાની શ્રેણીમાં અસુરકુમાર
 નિકાયના ચોત્રીસ લાખ યુવન છે. નાગકુમાર નિ-
 કાયના ચુંવાલીસ લાખ, સુર્વણકુમાર નિકાયના આર-
 ત્રીસ લાખ, વિદ્યુતકુમાર નિકાયનાં ચાલીસ લાખ, અગ્નિ-
 કુમાર નિકાયનાં ચાલીસ લાખ, દ્વીપકુમાર નિકાય-
 નાં ચાલીસ લાખ, ઉદધિકુમાર નિકાયનાં ચાલીસ
 લાખ, દિશિકુમાર નિકાયનાં ચાલીસ લાખ, પવન-
 કુમાર નિકાયનાં પચાસ લાખ, અને સ્તનિતકુમાર
 નિકાયનાં ચાલીસ લાખ યુવનો છે, એ સર્વ મઠી

દક્ષિણ દિશાની શ્રેણીએ ચાર ક્રોડ થને ૪ લાલ
 યુવન છે, તથા ઉત્તર દિશાની શ્રેણીમાં અસુરકુમાર
 નિકાયનાંત્રીસ લાલ યુવન છે, વીજાનાં વાણીસ
 લાલ, વીજાનાં ચોત્રીસલાલ, ચોથાનાં ઠગ્રીસ લાલ,
 પાંચમાનાં ઠગ્રીસ લાલ, ઠઠાનાં ઠગ્રીસ લાલ, સાત-
 માનાં ઠગ્રીસ લાલ, આઠમાનાં ઠગ્રીસલાલ, નવમાનાં
 દેતાલીસ લાલ; થને દશમાનાં ઠગ્રીસ લાલ યુવનો
 છે, એ સર્વ મલી ઉત્તર દિશાની શ્રેણીએ ત્રણ ક્રોડ ઠાસઠ
 લાલ યુવન છે, એ વંને શ્રેણીના મલીને કુલ સાતક્રોડ બદો
 તેરલાલ યુવનપતિના યુવનો છે એ યુવનો નાનામાં નાના
 જંબુદ્વીપ જેવમા મોટા છે; મધ્યમ સંખ્યાતા જોજનના
 થને મોટામાં મોટા અસંખ્યાત જોજન લાંબા પ-
 હોલા, બહારથી વાટલા, અંદરથી ચોખુણા થને જૂમી
 તલીએ કમલનીકર્ણીકાનાઆકારે, ઘણાંસુંદર, સાનૂ
 કુલ, વર્ણ, ગંધ, રસ, થને સ્પર્શે કરીને સહીત છે.
 તે દરેકમાં મનોહર જીનયુવન છે. એકેકા જીન યુવન-
 માં એકસોને એંસી એંસી શાશ્વતી જીનપ્રતિમા છે. સં-
 ક્યાતા જોજનવાળા યુવનમાં સંખ્યાતા, થને અસં-

ख्याता जोजनवाळा जुवनमां असंख्याता देवो रहे थे.

व्यंतरना जुवनो-रत्नप्रज्ञा पृथ्वी उपर मुकेलो जे एक हजार जोजननो जामो पृथ्वी पींड. तेमांथी एक सो जोजन उपर अने एक सो जोजन नीचे मुकीने वचलो आठसे जोजननो जामो, असंख्यात जोजननोलांबो पहोळो पृथ्वीपींमठे. तेमां आठजातिनां व्यंतर देवोना उत्तर तथा दक्षिण श्रेणीए असंख्याता जुवनो थे, ते नानामां नाना जरतक्षेत्र जेवमां, मध्यम महाविदेहक्षेत्रजेवमां अने मोटामां मोटा जंबुद्वीप जेवमा लाख जोजननां थे, ते सर्वे जुवननी बहारथी वाटला, अंदरथी चोखुणां, अने चूमी तळीए कमलनी कर्णिकाने आकारे, अति सुंदर, मनोहर, सानुकुल, वर्ण, गंध, रस, अने स्पर्शकरीनेयुक्त थे तेमां व्यंतरनां देवो रहे थे. वली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीमां उपर मुकेलो जे एकसोजोजननो जामो पृथ्वी पींम तेमांथी दश जोजन उपर अने दश जोजन नीचे मुकीने वचलो एंसी जोजननो जामो, असंख्यात जोजननो लांबो पहोळो पृथ्वी पींम थे. तेमां आठ

(૩૩)

જાતિનાં વાણવ્યંતર દેવના ઉત્તર તથા દક્ષિણ શ્રેણીનું
અસંખ્યાતા જુવનો છે, તે નાનામાં નાના ઋતદેવ
જેવના, મધ્યમ મહાવિદેહ જેવના અને મોટામાં
મોટા જંબુદ્વીપ જેવનાં લાખ જોજનનાં છે. ઉપર કાયાં
પ્રમાણે વ્યંતરના તથા વાણવ્યંતરના અસંખ્યાતા
જુવનો છે, તેમાં સર્વે મલીને અસંખ્યાતા જીન જુ-
વનો છે.

અનંતાનંતઆકાશપ્રદેશનાંમધ્યજાગમાં, કટીનું
(કેરુપે) હાથરાહીપગપસારીઝંજેલાપુરુપનાંઆકારે
અકુન્નિમ, નિશ્ચલ, અને પંચાસ્તિકાયનાં સમુદાય-
યુક્ત ચૌદરાજ પ્રમાણ લોક છે. એ ચૌદરાજલોકના
મધ્યમાં એકરાજ લાંબો પહોલો અને મેરુસમીપે સં-
મજુતલાપૃથ્વીથી નવસેં જોજન નીચો ને નવસેંજો-
જનઠંચો તિર્થોલોક છે, તે તિર્થાલોકમાં પચ્ચીસ-
કોમાકોર્મી ઉદારપલ્લોપમનાં જેટલાંસમયથાય તે-
ટલાં દ્વીપ અને સમુદ્રો છે. અર્થાત્ અસંખ્યાતાદ્વીપને
અસંખ્યાતાસમુદ્રો છે. તે સર્વની અવ્યંતરમાં લાખ-
જોજનનો લાંબો પહોલો અને ચાલીનાઆકારે ગોળ

આ પ્રથમ જંબુદ્વીપ છે; તેનાં ફરતો ચુમીનાંઆકારે
 વે લાખ જોજનના વિસ્તારે લવણ સમુદ્ર છે અને તે
 પઠી ધાતકીલંક, કાળોદધિ સમુદ્ર, પુષ્કરવરદ્વીપને
 પુષ્કરવરસમુદ્રવિગેરે એક વીજાથી વમણાં વમણાં
 વિસ્તારે ચુમીનાંઆકારે અને પ્રશસ્તવસ્તુનાં નામે
 અસંખ્યાતાદ્વીપને અસંખ્યાતાસમુદ્રો છે. સર્વથી ઢેહ્યો
 સ્વયંચુરમણ નામેસમુદ્ર છે તે અર્ધારાજલોક પ્રમાણ
 વિસ્તારે છે.

જંબુદ્વીપમાં વે ચંદ્ર ને વે સૂર્ય, લવણ સમુદ્રમાં
 ચાર ચંદ્ર ને ચારસૂર્ય, ધાતકીલંકમાં વારચંદ્ર ને
 વાર સૂર્ય, કાળો દધિ સમુદ્રમાં વહેતાલીસ ચંદ્ર ને
 વહેતાલીસ સૂર્ય અને પુષ્કરાર્ધમાં વહોંતેર ચંદ્ર ને
 વહોંતેર સૂર્ય છે. એ વધાં મળી એકસો વત્રીસચંદ્ર ને
 એકસોવત્રીસસૂર્ય તથા ગ્રહાદિક જ્યોતિષીર્ણનાં વિ-
 માનો આ મનુષ્ય દેત્રમાં છે, તે સર્વે ચર છે. મનુષ્ય
 દેત્રની વહાર અસંખ્યાતા દ્વીપ તથા સમુદ્રોમાં
 અસંખ્યાતા જ્યોતિષીનાં વિમાનો છે, તે સર્વે સ્થિર છે.
 દેરક ચંદ્રને અઠયાસી ગ્રહ અઠવાવીસ નક્ષત્ર અને

(૩૫)

ઘસઠ હજાર નવસે પંચોતેર કોમાકોમી તારાનો પરિવાર છે.

સંજૂતલા પૃથ્વીથી સાતસે નેઠં જોજને તારાનાં વિમાન છે, આઠસે જોજને સૂર્યનું વિમાન છે, આઠસે એંસી જોજને ચંડમાનું વિમાન છે, આઠસે ચોરાસી જોજને નક્ષત્રનાં વિમાન છે, આઠસે અઠ્યાસી જોજને બુધનું વિમાન છે, આઠસે એકાણું જોજને શુક્રનું વિમાન છે, આઠસે ચોરાણું જોજને વૃહસ્પતિનું વિમાન છે, આઠસે સત્તાણું જોજને મંગલનું વિમાન છે અને નવસે જોજને સર્વથી ઉપર શનિનું વિમાન છે. એમ સમજૂતલા પૃથ્વીથી સાતસે નેઠં જોજન ઉપરાંત એકસો દશ જોજતમાં જ્યોતિષ ચક્ર છે. તે વિમાનો મેરુ પર્વતથી અગીયારસે એકવીસ જોજન ચારે તરફ દુર છે અને અગીયારસે અગીયાર જોજન અલોકથી માંદેલીકોરે છે. એટલે અલોકની અવાધાણ જ્યોતિષ ચક્ર છે.

મનુષ્યદેવ માંદેનાં ચંડમાનાં વિમાન એક જોજનના એકસઠાગ કરીય. એવના ઠપ્પદ્ય જ્ઞાનનાં

લાંબા પહોળાં ને અઠયાવીસ જાગનાં ઝંચા છે. સૂર્યનાં વિમાન એકસઠીયા અઠતાલીસ જાગનાં લાંબા પહોળાં ને ચોવીસ જાગનાં ઝંચા છે, ગ્રહનાં બે ગાઉનાં લાંબા પહોળાં ને એક ગાઉનાં ઝંચા છે, નક્ષત્રનાં એક ગાઉનાં લાંબા પહોળાં ને અર્ધ ગાઉનાં ઝંચા છે, અને તારાડનાં પાંચશેધનુષ્યથી એક હજારધનુષ્ય સુધીનાં લાંબા પહોળાંને અઠીસેથી પાંચસે ધનુષ્ય સુધીનાં ઝંચા છે. મનુષ્ય ક્ષેત્રની વહારનાં જ્યોતિષીનાં વિમાનોનું પ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્રના વિમાનોથી અર્ધું અર્ધું છે એટલે મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં રહેલાં ચંદ્રનું વિમાન એકસઠીયાં ઠપ્પણ જાગનું છે; તો મનુષ્ય ક્ષેત્રની વહારના ચંદ્રના વિમાન એકસઠીયા અઠયાવીસ જાગનાં છે. એમ પાંચે જ્યોતિષીડનાં વિમાનોની લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઝંચાડનું પ્રમાણ અર્ધું અર્ધું છે. ચંદ્ર તથા સૂર્યનાં વિમાનવાદક દેવો સોઠ સોઠ હજાર છે, ગ્રહનાં વિમાનવાદક દેવો આઠ હજાર છે, નક્ષત્રનાં વિમાનવાદક દેવો ચાર હજાર અને તારાના વિમાનવાદક દેવો વચ્ચે હજાર છે. ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને

(૩૭)

તારાની ચાલવાની ગતિ અનુક્રમે एक बीजाथीशीघ्र
 શીઘ્રતર છે, જ્યોતિષીર્ણનાં વિમાનનું માંદોમાંદે અંતર,
 વ્યાધાતે ઉત્કૃષ્ટ ચારહજાર વસેં વહેતાલીસ જોજનનું
 અને જઘન્ય વસેંનેઠાસઠ જોજનનું છે, નિર્ઘ્યાધાતે
 (વ્યાધાત ન હોય ત્યારે) ઉત્કૃષ્ટ ચે.ગાઠનું અને
 જઘન્યથી પાંચસેં ધનુષ્ય एक, તારાથી વીજા તારાની
 વચ્ચે અંતર છે. સૂર્ય ઊંચો સો જોજન તપે છે નીચો
 અઠારસેં જોજન તપે છે ને તિર્ગોસુરુતાલીસ હજાર
 વસેંત્રેસઠ જોજન અને સાઠીયા एकवीस जाग તપે છે.
 એટલે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સૂર્યનું તાપ દોઝ છે.

લવણ સમુદ્રે જ્યોતિષીના વિમાનો છે તે ઉદક
 સ્ફાટિક રત્નનાં અને વીજા સર્વ જ્યોતિષીના વિમાનો
 સ્ફાટિક રત્નનાં છે, તે સર્વ વિમાનો અર્ધ કઢીઠા
 (કોઠફલ) કારે, મનોહર જોનજુવને સહીત, દેદી-
 પ્યમાન પ્રકાશવાળા અને અતિ સુંદર જ્યોતિષીર્ણનાં
 વિમાનો છે તેમાં અસંખ્યાતા જ્યોતિષી દેવો છે.

વૈમાનિક દેવોનાં વિમાનો:—જ્યોતિષીનાં વિ-
 માનોથી અસંખ્યાત કોમાકોમી જોજને અથવા આ-

ઠમા રાજલોકનાં ઠેમે, ઘનોદધિના આધારે, પહેલો
 સૌધર્મદેવલોક દક્ષિણ દિશાએ અને વીજો ઇશાન-
 દેવલોક ઉત્તર દિશાએ છે તે વન્ને દેવલોકનાં નેગા
 મઠી વઠીયાકારે તેર પ્રતર છે. તેરે પ્રતરની વન્ને
 અર્ધોઅર્ધ બેઘંઠકરીએ; એક દક્ષિણ દિશિઘંઠ અને
 વીજો ઉત્તર દિશિઘંઠ, દક્ષિણ દિશિ ઘંઠનો અધિ-
 પતિ સૌધર્મૈંડ્ર અને ઉત્તરદિશિઘંઠનો અધિપતિ ઇ-
 શાનેંડ્ર છે. સૌધર્મૈંડ્રના વત્રીસલાખ વિમાન છે, તેમાં
 ચારસેં ચોરાણું ત્રિઘૂણાં, ચારસેં ઢયાસી ચોઘૂણા, સા-
 તશેંસત્તાવીસ વાટલાં અને એકત્રીસ લાખ અઠાણું
 હજારવસેં ત્રાણું વિવિધ આકારનાપુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો
 છે, તથા ઇશાનેંડ્રના અઠયાવીસલાખ વિમાન છે, તેમાં
 ચારસેં ચોરાણું ત્રિઘૂણાં, ચારસેંઢયાસીચોઘૂણાં. વસેં-
 અઠત્રીસ વાટલાં અને સત્તાવીસ લાખ અઠાણુંહજાર
 સાતસેં વ્યાસી વિવિધ આકારનાં પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો
 છે; તે વન્ને દેવલોકના સર્વ વિમાનના નોંય તઠીયાનો
 પૃથ્વીપીંઠ વે હજાર સાતસેં જોજનનો જામો છે ને તે
 વિમાનો પાંચશેં જોજનનાં ઝંવા છે, કેટલા એક સં-

(३९)

ह्यांता जोजननांने केटलांएक असंख्याता जोजन
 नां लांवा पहोळां ठे अने काळा, नीळा, राता, पी-
 लाने धोळा एम पंचवर्णनां ठे, ते विमानोनी उपर
 असंख्यात जोजने अथवा नवमा राजलोकनां ठेने,
 घनवातना आधारे श्रीजो सनत्कुमार देवलोक दक्षिण
 दिशाए अने चोथो माहेंड देवलोक उत्तर दिशाए
 ठे, ते वझे देवलोकनां जेगा मळी वळीयाकारे वार
 प्रतर ठे तेमां पण पूर्वोक्त रीते दक्षिण दिशिखंरुनो
 अधिपति सनत्कुमारेड अने उत्तर दिशिखंरुनो अ-
 धिपति माहेंड ठे, सनत्कुमारेडना वारलाख विमान
 ठे तेमां त्रणसें ठप्पन्न त्रिखूणां, त्रणसें अमृताळीस
 चोखूणां, पांचसें वावीश वाटलां अने अगियारलाख
 अष्टाष्टं हजार सातसें चुम्भोतेर विविध आकारनां पु-
 ष्पावर्कीण विमान ठे तथा माहेंडना आठलाख वि-
 मान ठे, तेमां त्रणसें ठप्पन्न त्रिखूणां, त्रणसो अमृता-
 लांन चोखूणां एकसो सीत्तेर वाटलां अने सातलाख
 नव्वाणुं हजार एकसो ठवीस विविध आकारनां पु-
 ष्पावर्कीण विमान ठे, ते वझे देवलोकना विमानना

જ્યોત઼લીયાનો પૃથ્વીપીઠ વે હજાર઼સેંજોજન જામો
 ઢે, તે વિમાનો ઼શેં જોજન ળંચા, કેટલા઼ક સં઼યાતા
 જોજનનાં ને કેટલા઼ક અસં઼યાતા જોજનનાં લાંબા
 પહોલાં અને કાલાં વર્ણ સિવાય ચાર વર્ણનાં ઢે.
 ત્રીજા, ચોથા દેવલોક ળપર અસં઼યાતા જોજને અ-
 થવા દશમા રાજલોકમાં ઘનવાતના આધારે પાંચમો
 બ્રહ્મ દેવલોક ઢે. તે દેવલોકમાં ઢ પ્રતર ને ચારલાખ
 વિમાનો ઢે તેમાં વશેં ચોરાસી ત્રિ઼ૂણાં, વશેંઠોતેર
 ચો઼ૂણાં, વશેં ળુમ્મોતેર વાટલાં અને ત્રણલાખ નવાણું
 હજાર ઼કસો ઠાસઠ વિવિધ આકારનાં પુષ્પાવકીર્ણ
 વિમાન ઢે. તે વિમાનનાં જ્યોત઼લીયાનો પૃથ્વીપીઠ
 વે જહાર પાંચસેં જોજન જામોઢે, તે વિમાનો સાતસેં
 જોજનના ળંચા, કેટલા઼ક સં઼યાતા અને કેટલા઼ક
 અસં઼યાતા જોજનનાં લાંબા પહોલા અને કાલાને
 નીલાવર્ણ સિવાય ત્રણવર્ણનાં ઢે. પાંચમા દેવલોકનાં
 ળપર અસં઼યાતા જોજને અથવા દશમા રાજલોકનાં
 ઢેઢે ઘનોદધિને ઘનવાતના આધારે ઠઠોલાંતક દેવ-
 લોક ઢે. તે દેવલોકમાં પાંચ પ્રતરને પચાશહજાર

(૪૧)

વિમાનો ઠે તેમાં વર્શે ત્રિચૂર્ણા, એકસો ઘાણું, ચોચૂર્ણા;
 એકસો ગ્રાણું વાટલા અને ઊગણપચાશહજાર ચારશે
 પછર વિવિધ આકારનાં પુષ્પાવકીર્ણ વિમાન ઠે. તે
 વિમાનનાં ત્રોંયતલીયાનો પૃથ્વીર્ષીમ વે હજાર પાંચસે
 જોજન જાનો ઠે, તે વિમાનો સાતસે જોજનનાં ઊંચા;
 કેટલાએક સંખ્યાતા અને કેટલાએક અસંખ્યાતા જો-
 જનનાં લાંવા પહોલાં અને કાલાને નીલા વર્ણ સિવાય
 ગ્રણવર્ણનાં ઠે. ઠઠા દેવલોકનાં ઉપર અસંખ્યાતા જો-
 જને અથવા અગિયારમાં રાજલોકમાં ઘનોદધિ અને
 ઘનવાતનાં આધારે સાતમો શુક્ર દેવલોકઠે તે દેવ-
 લોકમાં ચાર પ્રતરને ચાલોશહજાર વિમાનો ઠે, તેમાં
 એકસો ઠગ્રીસ તિચૂર્ણા, એકસોત્રગ્રીસ ચોચૂર્ણા, એકસો
 અઠગ્રીસ વાટલાં અને ઊગણચાઠીશ હજાર ઠસેને ચાર
 વિવિધ આકારનાં પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનને તે વિમાનનાં
 ત્રોંયતલીયાના પૃથ્વીર્ષીમ વે હજાર ચારશે જોજન
 જાનો ઠે. તે વિમાનો આઠમે જોજનનાં ઊંચા કેટલાએક
 સંખ્યાતા અને કેટલાએક અસંખ્યાતા જોજનનાં લાંવા
 પહોલાં અને કાઠા. નીલાને રાતા વર્ણ સિવાય વે

વર્ણના છે, સાતમાદેવલોકનાંઉપર અસંખ્યાતાજોજને
 અથવા અગિયારમાં રાજલોકનાં છેમે ઘનોદધિ અને
 ઘનવાતના આધારે આઠમો સહસ્ત્રાર દેવલોક છે. તે
 દેવલોકમાં ચાર પ્રતરને બેહજાર વિમાનોછે, તેમાં
 એકસોસોઠ ત્રિચૂળાં, એકસોઆઠ ચોચૂળાં, એકસો-
 આઠ વાટલાં અને પાંચહજાર ઠસેંઅમસઠ વિવિધ
 આકારનાં પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનછે. તે વિમાનનાં ઝોંય-
 તઢીયાનો પૃથ્વીર્પીઠ બેહજાર ચારસેંજોજન જામોછે,
 તે વિમાનો આઠસેંજોજનનાં ડંચા કેટલાએક સંખ્યાતા
 અને કેટલાએક અસંખ્યાતા જોજનનાં લાંબા પહોલાં
 અને કાઢા, નીલાને રાતાવર્ણ સિવાય બે વર્ણનાં છે.
 આઠમા દેવલોકનાં ઉપર અસંખ્યાતા જોજને અથવા
 વારમા રાજલોકમાં આકાશનાં આધારે નવમો આ-
 ણત અને દશમો પ્રાણત એ બે દેવલોક જોમાજોમો
 અને તે બન્ને દેવલોકનોએકફંદ્ર છે. તે બન્ને દેવ-
 લોકમાં થઈને ચાર પ્રતરને ચારસેં વિમાનોછે. તેમાં
 બાણં ત્રિચૂળાં, અઠયાસી ચોચૂળાં, અઠયાસી વાટલાં
 અને એકસોવત્રીસવિવિધઆકારનાં પુષ્પાવકીર્ણ-

વિમાનઠે. તે વિમાનનાં ત્રોંયતલીયાનો પૃથ્વીર્પીઠ વે
 હજાર ત્રણસેં જોજન જામોઠે; તે વિમાનો નવસેં જો-
 જન ઊંચા, કેટલાણક સંખ્યાતા થને કેટલાણક થ-
 સંખ્યાતા જોજનનાં લાંબા પહોલાં થને એક ધોલા
 વર્ણનાંજ ઠે. નવમા થને દશમા દેવલોકનાં ઉપર
 થસંખ્યાતા જોજને અથવા વારમા રાજલોકનાં ઠેને
 આકાશનાં આધારે અગિયારમો આરણ થને વારમો
 અચ્યુત દેવલોક જોમાજોમ ઠે તે વન્ને દેવલોકનો
 એક ઇંદ્ર ઠે. તે વન્ને દેવલોકમાં થજને ચાર પ્રતરને
 ત્રણસેં વિમાનો ઠે, તેમાં વહોંતેર ત્રિભૂણાં, અમ્સઠ
 ચોભૂણાં, ચોસઠ વાટલાં થને ઠન્નુ વિવિધ આકાર
 નાં પુષ્પાવકીર્ણ વિમાન ઠે. તે વિમાનના ત્રોંયતલી-
 યાનો પૃથ્વીર્પીઠ વે હજારત્રણસેં જોજન જામો ઠે, તે
 વિમાનો નવસેં જોજનનાં ઊંચા, કેટલાણક સંખ્યાતા
 થને કેટલાણક થસંખ્યાતા જોજનનાં લાંબા પહોલાં
 થને એક ધોલા વર્ણનાંજ ઠે. અગિયારમા થને વા-
 રમા દેવલોકનાં ઉપર થસંખ્યાત જોજને અથવા તે-
 રમા રાજલોકમાં આકાશનાં આધારે નવગ્રૈવેયક ઠે

તે દરેકનો અકેકો પ્રતર હોવાથી નવગ્રૈવેયકના નવ પ્રતરો છે. તે નવ પ્રતરોમાં પ્રથમ નીચેની ત્રીકે ત્રણ પ્રતરે એકસો અગિયાર વિમાન છે, તેમાં ચાલીશ ત્રિ-
 ખુણાં, ઠત્રીસ ચોખુણાં અને પાંત્રીસ વાટલાં વિમાન
 છે. એ હેઠલો ત્રીકમાં પુષ્પાવકીર્ણ વિમાન નથી. તેના
 ઉપર અસંખ્યાત જોજને બીજી મધ્યની ત્રીકે એકસો
 ને સાત વિમાન છે તેમાં અઠાવીસ ત્રિખુણાં, ચોવીસ
 ચોખુણાં, તેવીસ વાટલા અને વત્રીસ પુષ્પાવકીર્ણ વિ-
 માન છે તેના ઉપર અસંખ્યાત જોજને અથવા તેરમારા-
 જલોકને ઢેકે ઉપરનું ત્રીજું ત્રીક છે. તેનાં એકસો વિમાન
 છે તેમાં સોઠ ત્રિખૂણાં, વાર ચોખુણાં, અગિયાર વા-
 ટલાં અને એકસઠ પુષ્પાવકીર્ણ વિમાન છે, એમ નવ-
 ગ્રૈવેયકનાં સર્વે મઠી ત્રણસે અઠાર વિમાન છે. તેનાં
 ત્રોંચતઠીયાનાં પૃથ્વીર્પીરુ વે હજાર વસેં જોજન જા-
 રોઠે તે વિમાનો એક હજાર જોજનનાં ઝંચા, કેટ-
 લાએક સંખ્યાતા અને કેટલાએક અસંખ્યાતા જોજ-
 નનાં લાંચા પહોળા અને એક ધોળા વર્ણનાં જ છે. નવ-
 ગ્રૈવેયકની ઉપર અસંખ્યાત જોજને અથવા ચૌદમા

રાજલોકનાં ઠેકે આકાશનાં આધારે પાંચઅનુત્તરવિ-
 માન ઠે તેનોએક પ્રતરને પાંચ વિમાન ઠે. તેમાં વચહું
 સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન લાલ જોજનનું લાંબુ પહોલું અને
 વાટહું ઠે તે સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનની ચોરે દિશાએ
 અનુક્રમે વિજય, વિજયંત, જયંતને અપરાજીત એમ
 ચાર વિમાન ઠે. તે ત્રિલુણાં ઠે. તે વિમાનનાં જોય-
 તલીયાનો પૃથ્વીપોરુઘે હજારને એકસો જોજન જામો
 ઠે. તે વિમાનો એક હજાર ને એકસો જોજન ઊંચા,
 અસંખ્યાત જોજનનાં લાંબા પહોલાં અને એક ધોળા
 વર્ણનાંજ ઠે. તે પાંચ અનુત્તર વિમાનની ઉપર ચાર
 જોજને, પીસ્તાલીસ લાલ જોજનની લાંબો પહોલો,
 ઠગાકારે, મધ્યજાગે થાઠ જોજનની જામી, ઠેકે મા-
 લીની પાંચ જેવી પાતલી, એકકોરુ વહેતાલીસ લાલ
 ત્રીસહજાર વસેં ઠંગણપચાસ જોજન જાજેરી પરિધિ
 અને પાણીનાકળીયા, મચકુંદનુંફૂલ, રુપાનોપાટો ને મો-
 તીના હારથી પણ અધિકઝજલી એવી સિદ્ધશિલાઠે.
 તે સિદ્ધશિલાની ઉપર એક જોજનને ઠેકે લોકનો અંત
 ઠે તીહાં એક ગાઝનો ઠઠોજાગ એટલે ત્રણસેંતેત્રીસ ધનુ-

પ્યની ઉપર બત્રીસ આંગઠમાં સર્વ સિદ્ધના અનંતાજીવો રહ્યાં છે.

વાર દેવલોક, નવગૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનના સર્વેમઠીને ચોરાસીલાખ સત્તાણું હજારને ત્રેવીસ વિમાનો છે. તે વિમાનો અત્યંત સુગંધીમય, મા-
 યાના જેવો મૃદુસ્પર્શ, નિત્યજ્યોત્વંત, મનોહર, અને
 જીનજીવનો એ સહીત છે, તથા શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ,
 સ્પર્શ, ઋદ્ધિ, ગતિ, લાવણ્ય, કાન્તિ, સ્થિતિ, એ દશ-
 વાના મનોહર છે જેમાં એવા અતિ સુંદર વિમાનો ને
 વિષે અસંખ્યાત દેવો રહે છે.

પૃથ્વીકાયાદિ એકેન્દ્રિયનાં—પાંચ દંરુકવે ઇન્દ્રિ-
 યાદિ વિગલેન્દ્રિયનાં ત્રણ દંરુક તિર્યંચ પચેન્દ્રિયનો
 એક દંરુક અને મનુષ્યનો એક દંરુક એમ દશ દંરુકો
 જીવનો અનિશ્ચલ અનિત્ય અને અનિયમીત છે.

જીવનપતિ નિકાયમાં સાતક્રોરને વહોંતેર લાખ
 જીનજીવન છે, વૈમાનિકમાં ચોરાસીલાખ સત્તાણું હ-
 જારને ત્રેવીસ જીન જીવન છે અને તિર્થાલોકમાં ત્રણ
 હજાર વસેં ઝંગણસાઠ જીનજીવન છે. એમ સર્વે મઠી

आठकरोड सत्तावनलाख चरसें ने व्यासी तथा व्यंतर
निकाय अने ज्योतिपीमां असंख्याता जीनजुवनोठे.
ते सर्वेशास्वता ठे.

जुवनपति निकायनां दरेक जीनजुवनमां एकसो
एंसी एंसी जीनप्रतिमाजी ठे. नवग्रैवेयकना त्रणसें
थढार अने पांच अनुत्तरनां पांच मल्लीने त्रणसें त्रे-
वीस जीनजुवनोमां एकसोवीस बीस जीनप्रतिमाजी
अने बीजा सर्व वैमानिकनां जीनजुवनोमां एकसो
एंसी एंसी जीनप्रतिमाजी ठे. तिर्था लोकनां साठ
जीनजुवनोमां एकसो चोवीस चोवीस अने वाकीना
त्रण हजार एकसो नवाणुं जीनजुवनमां एकसोवीस
वीस प्रतिमाजी ठे. एम गणतां सर्वमल्ली पंदरथचज
धेतालीस करोड थछावन लाख ठत्रीस हजारने एंसी
जीनप्रतिमाजी ठे; तथा व्यंतर निकायमां अने ज्यो-
तिपीमां असंख्यात जीनप्रतिमाजी ठे. सर्व जीनप्रति-
माजी रूपन, चंद्रानन, वारिखेण ने वर्तमान एचार
नामनी अने मढा शास्वनी ठे. ॥ इति जुवनछार ॥

કાર્મણ-કર્મનોવિકાર, કર્મમય, કર્મસ્વરૂપ, સર્વ શરીરોનું વીજણું, સ્ત્રીરત્નપેટે જીવ પ્રદેશની સાથે જે કર્મદલ્લમળીરહ્યાં છે તે કાર્મણ શરીર કહેવાય છે.

ઔદારિકની અપેક્ષાએ વૈક્રિયનાં પ્રદેશ અસંખ્યાતગુણા, વૈક્રિયની અપેક્ષાએ આહારકનાં પ્રદેશ અસંખ્યાતગુણા, આહારકની અપેક્ષાએ તૈજસનાં પ્રદેશ અનંતગુણા અને તૈજસની અપેક્ષાએ કાર્મણ શરીરનાં પ્રદેશ અનંતગુણા છે, ઔદારિકથી વૈક્રિયની અવગાહનાં સૂક્ષ્મ, વૈક્રિયથી આહારકની અવગાહનાં સૂક્ષ્મ અને આહારકથી તૈજસને તૈજસથી પણ કાર્મણની અવગાહનાં સૂક્ષ્મ છે. તૈજસ અને કાર્મણ શરીર અપ્રતિઘાતિ ઇટલે કોઈથી રોકાય નહિ અથવા કોઈને રોકે નહિ એવા, જીવને અનાદિ સંવંધવાળા છે.

નારકીનો એક દંડક, જીવનપતિના દશદંડક, જ્યોતિષીનો એક દંડક, વ્યંતરનો એક દંડક અને વૈમાનિકનો એક દંડક, એ ચૌદ દંડકે વૈક્રિય, તૈજસ

(૫૧)

અને કાર્મણ, એમ ત્રણ શરીર હોય છે. એ ઇન્દ્રિય, તે ઇન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય અને વનસ્પતિકાય, એ સાત દંરુકે, તથા સમુર્થિમ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને સમુર્થિમ મનુષ્યને ઔદારિક તૈજસ ને કાર્મણ એમ ત્રણ શરીર હોય છે, વાયુકાય અને ગર્જન તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના દંરુકે ઔદારિક, વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ, એમ ચાર શરીર હોય અને ગર્જન મનુષ્યના દંરુકે પાંચે શરીર હોય છે. :

॥ ઇતિ શરીરધાર ॥

અથ અવગાહના દ્વાર.

અવગાહના-શરીરનું પ્રમાણ-જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ ચોવીશ દંરુકે કહે છે.

પ્રથમ નારકીના દંરુકે સામાન્યપણે અવગાહના જઘન્ય અંગુલનાં અસંખ્યાનમાં જાગ જેટલી અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચદશ મનુષ્યની છે, જુદી જુદી નારકીની અપેક્ષાએ પહેલી નારકીની પોણાઆઠ મનુષ્ય ઠ અંગુલ, ત્રીજી નારકીની સામાપંચર મનુષ્ય વાર અંગુલ ત્રીજી નારકીની સવાળકત્રિસ મનુષ્ય, ચોથી નારકીની

સામીવાસઠ ધનુષ્ય, પાંચમી નારકીની સવાસો ધનુષ્ય, ઠઠી નારકીની અઢીસેં ધનુષ્ય અને સાતમી નારકીની પાંચસેં ધનુષ્યની વધારેમાં વધારે અવગાહનાં છે.

પ્રથમ નારકીમાં પહેલાં પ્રતરે નારકીના જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન ત્રણ હાથનું કહ્યું છે, અને વીજા પ્રતરે પાંચ હાથ સામાઆઠ અંગુલનું, ત્રીજા પ્રતરે સાતહાથ સત્તર અંગુલનું દેહમાન છે; એમ દરેક પ્રતરે પ્રતરે વે હાથ સામાઆઠઆઠ અંગુલ વધારતાં છેલ્લાં તેરમા પ્રતરમાં નારકીના જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન પોણાઆઠ ધનુષ્ય ને ઠ અંગુલનું જાણવું. વીજી નારકીમાં પહેલે પ્રતરે નારકીના જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન પોણાઆઠ ધનુષ્ય ને ઠ અંગુલનું કહ્યું છે, અને વીજા પ્રતરે સામાઆઠ ધનુષ્ય ને નવ અંગુલનું, ત્રીજા પ્રતરે સવાનવ ધનુષ્યને વાર અંગુલનું, એમ દરેક પ્રતરે ત્રણ હાથને ત્રણ અંગુલ વધારતા છેલ્લાં અગિયારમાં પ્રતરમાં નારકીના જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન સાડાપન્નર ધનુષ્યને વાર અંગુલનું જાણવું. ત્રીજી નારકીમાં

(५३)

पहेला प्रतरे सामापन्नर धनुष्यने वार अंगुलनुं. बीजा
 प्रतरे सामासत्तर धनुष्य सामासात अंगुलनुं एम
 दरेक प्रतरे सातहाथने सामीउगणीस अंगुलनी वृद्धि
 करता करता ठेला नवमां प्रतरे सवाएकत्रीस धनु-
 ष्यनुं उत्कृष्ट देहमान जाणवुं. चौथी नारकीमां पहेले
 प्रतरे सवाएकत्रीस धनुष्यनुं देहमान कलुं ठे अने
 बीजा प्रतरादि दरेक प्रतरे पांच धनुष्यने बीस अं-
 गुलनी वृद्धि करता करता ठेला सातमा प्रतरे सामी
 वासठ धनुष्यनुं उत्कृष्ट देहमान जाणवुं. पांचमी
 नारकीमां पहेले प्रतरे सामीवासठ धनुष्यनुं अने
 बीजा प्रतरादि दरेक प्रतरे पन्नरधनुष्यने अढीहाथनी
 वृद्धि करता करता ठेला पांचमा प्रतरे एकसो पच्चीस
 धनुष्यनुं उत्कृष्ट देहमान जाणवुं. ठी नारकीमां
 पहेले प्रतरे एकसोपच्चीस धनुष्यनुं अने बीजा प्रत-
 रादि दरेक प्रतरे सामीवासठ धनुष्यनी वृद्धि करता
 करता ठेला त्रीजा प्रतरमां नारकीना जीवोनुं उत्कृष्ट
 देहमान वसेपच्चास धनुष्यनुं जाणवुं. सातमी नार-
 कीमां एक प्रतर ठे तेमांना नारकीनां जीवोनुं उत्कृष्ट

દેહમાન પાંચસે ધનુષ્યનું જાણવું; એ પ્રમાણે સાતે નારકીમાં દરેક પ્રતરોના નારકીનું જીવ પ્રત્યયિક શરીર માન કહ્યું; અને તે નારકીના જીવો ઉત્તરવૈક્રિય શરીર કરે તો જઘન્યથી અંગુલના સંખ્યાતમાં જાગ જેટલું અને ઉત્કૃષ્ટથી પોતાના જીવ પ્રત્યયિક શરીરથી વમણું કરી શકે છે.

જીવનપતિના દશદંરુક, વ્યંતરનો એક દંરુક અને જ્યોતિષીનો એક દંરુક એમ ચાર દંરુકે દેવ-દેવીનું જીવ પ્રત્યયિક શરીર એટલે સ્વાત્તાવિક શરીર જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમાં જાગ જેટલુંને ઉત્કૃષ્ટ સાત હાથનું હોય છે. અને તે દેવો ઉત્તરવૈક્રિય શરીર કરે તો જઘન્ય અંગુલના સંખ્યાતમાં જાગ જેટલુંને ઉત્કૃષ્ટ લાખજોજનપર્યંત કરી શકે છે, જઘન્ય શરીર ઉત્પત્તી સમયેજ હોય છે.

પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય વાજકાય અને સાધારણ વનસ્પતિકાયના જીવોનું શરીર જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી અંગુલના અસંખ્યાતમા જાગ જેટલું હોય છે. પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયનું શરીર જઘન્યથી અંગુલના અસંખ્યા-

તમા જાગ જેટલુંને બલ્કુલથી હજાર જોજનથી ઝા-
જેરું જાણવું.

સૂક્ષ્મ ને સાધારણ નામ કર્મના બદલે કરીને
અનંતા જીવોએ ગ્રહણ કરેલું એક શરીર તે સૂક્ષ્મ નિ-
ગોદ (સૂક્ષ્મ સાધારણ વનસ્પતિકાય)નું શરીર કહે-
વાય એ શરીર, સર્વજીવોના શરીરથી અતિસૂક્ષ્મ અં-
ગુલના અસંખ્યાતમા જાગ જેટલું છે. સૂક્ષ્મ નિગો-
દિથાના શરીરથી અસંખ્યાત ગણું મોટું સૂક્ષ્મ વાલ-
કાયનું શરીર જાણવું. એટલે અસંખ્યાતા સૂક્ષ્મનિ-
ગોદના શરીરે એક સૂક્ષ્મ વાલકાયનું શરીર હોય છે.
સૂક્ષ્મ વાયુકાયના શરીરથી અસંખ્યાત ગણું મોટું
સૂક્ષ્મ તેજકાયનું, તેથી અસંખ્યાતગણું મોટું સૂક્ષ્મ
અપકાયનું અને તેથી અસંખ્યાતગણું મોટું સૂક્ષ્મ પૃ-
થ્વીકાયનું શરીર કહ્યું છે. હવે સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના
એક શરીરથી અસંખ્યાત ગણું મોટું એક વાદર વાલ-
કાયનું, તેથી અસંખ્યાતગણું મોટું એક વાદર અગ્ની-
કાયનું, તેથી અસંખ્યાતગણું મોટું એક વાદર અપ-
કાયનું તેથી અસંખ્યાતગણું મોટું એક વાદર પૃથ્વી-

(५६)

कायनुं अने तेथी पण असंख्यातगणुं मोटु एक वादर निगोद (साधारण वनस्पति काय) नुं शरीर कह्युं ठे. ए प्रमाणे पांच सूक्ष्मने पांच वादर ए दशेना शरीर मां होमां हे एक बीजाथी अनुक्रमे असंख्यात गुणा मोटा मोटा कह्या ठे, परंतु दशेना शरीरोमां हे नुं मोटा मां मोटु शरीर पण अंगुलना असंख्यातमां जाग जेटलुंज जाणवुं कारण के अंगुलना असंख्यातमां जागना पण असंख्यात जेद कह्या ठे.

पृथ्वीकायादिक पांचे सूक्ष्म एकेंद्रिय जीवोना शरीर एवां सूक्ष्म ठेके, एक शरीरतो देखायज नहि पण असंख्याता के अनंता सूक्ष्म जीवोना शरीरोनो पीरु एकठां होय तो पण ते देखाता नथी अने प्रत्येक वनस्पति काय सिवाय पृथ्वीकायादि पांचे वादर एकेंद्रिय जीवोना शरीर पण एवा जीणा ठे के ते असंख्याता जीवोना शरीरनां पीरु एकठां होय तो ज देखाय ठे तेने माटे शास्त्रज्ञो कहे ठे के एक पत्थर के मीठाना ककमाने कोइ अतिबलवान पुरुष घणी वखत वाटी वाटीने जीणो चुको करे तो पण तेमां

(૫૭)

રહેલાં કેટલાંક જીવશરીરોને કીડામણ થાય અને કેટલાંક જીવશરીરોને કીડામણ પણ ન થાય, કેટલાંક મરે ને કેટલાંક મરે પણ નહિ અને કેટલાંકને તો માલમ પણ પડે નહિ. જેમકે—વારજોજનની લાંબીને નવ જોજનની પહોળી નગરીને વિષે ઘણા લોકો વસે છે, તેમાં કોઈના ઘેર ચોર ધામપાને, છુંટે કે મારે, તેની સ્થિતિ નગરીના લોકમાં કોઈને પડે ને કોઈને ન પડે, તેમ અહીં પણ જાણી લેવું.

શંખ વિગેરે વેદંદ્રિય જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ શરીર પ્રમાણ વારજોજનનું, કાનલજુરા વિગેરે તેદંદ્રિય જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ શરીર પ્રમાણ ત્રણગાઉનું અને જમરા વિગેરે ચૌરંદ્રિય જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ શરીર પ્રમાણ ચાર ગાઉનું કહ્યું છે. વેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય અને ચૌરંદ્રિય જીવોનું યથા શરીરપ્રમાણ અંગુલના અસંખ્યાતમા પ્રાગ જેટલું જાણવું.

ગર્જનજલચર તથા ઉપરિસ્પર્શની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના એકહજારજોજનની, ગર્જન જુજપરિસ્પર્શની પૃથ્વત્વ (વેથી નવ) ગાઉની, ગર્જન ચોપગા (ગાય

વિગેરે) ની ઠ ગાઝની અને ગર્જજ સેચરજીવોની પૃથક્ત્વ ધનુષ્યની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના કહી છે. સમુર્ઘિમ જલચરની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના હજાર જોજનની, સમુર્ઘિમ ઝરપરિસર્પની પૃથક્ત્વ જોજનની, સમુર્ઘિમ ચોપગાની પૃથક્ત્વ ગાઝની અને સમુર્ઘિમ ઝુજપરિસર્પ તથા સમુર્ઘિમ સેચરજીવોની પૃથક્ત્વ ધનુષ્યની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના કહી છે. તિર્યંચ પચેન્દ્રિય કોઈ જીવ લલ્લિયોગે વૈક્રિય શરીર કરે તો જઘન્ય અંગુલનો સંખ્યાતમો જાગ અને ઉત્કૃષ્ટ નવસેંજોજન સુધી કરી શકે છે.

સમુર્ઘિમ મનુષ્યોનું ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય દેહમાન અંગુલના અસંખ્યાતમાં જાગનું કહ્યું છે. ગર્જજ મનુષ્યનું જઘન્ય દેહમાન અંગુલના અસંખ્યાતમા જાગ જેટલુંને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઝનું કહ્યું છે. ક્ષેત્રની અપેક્ષા પાંચ દેવકુરુને પાંચ ઉત્તર કુરુક્ષેત્રના મનુષ્યનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન ત્રણ ગાઝનું, પાંચ હરિવર્ષને પાંચ રમ્યકક્ષેત્રના મનુષ્યનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન બે ગાઝનું, પાંચ હેમવંતને પાંચ ઐરણ્યવૃતક્ષેત્રના મનુષ્યોનું ઉત્કૃષ્ટ

(५९)

देहमान एक गाउनं, ठप्पन्न अंतरक्षीपना मनुष्योनुं
 उत्कृष्ट देहमान आठसें धनुष्यनुं अने पांच महा-
 विदेना क्षेत्रना मनुष्योनुं उत्कृष्ट देहमान पांचसें धनु-
 ष्यनुं कह्युं ठे. पांच जरतने पांच औरव्रतक्षेत्रमां पहेले
 आरे, धुरे (आरो बेसतां) व्रण गाउनं ने ठेके (आरो
 उत्तरतां) बे गाउनं, बीजेआरे धुरे बे गाउनं, ने ठेके
 एक गाउनं, बीजे आरे, धुरे एक गाउनं, ने ठेके पांचसें
 धनुष्यनुं, चौथेआरे, धुरे पांचसें धनुष्यनुं, ने ठेके
 सात हाथनुं, पांचमे आरे, धुरे सात हाथनुं, ने ठेके
 एक हाथनुं. अने ठेके आरे, धुरे एक हाथनुं, ने ठेके
 एक हाथ माठेरुं, देहमान आ श्रवसपिणी काळमां
 कह्युं ठे. कोइ मनुष्य लब्धियोगे उत्तर वैक्रिय शरीर
 करतो जघन्यथंगुलनासंग्यातमाज्ञागजेदहुं ने उत्कृष्ट
 तां लाख जोजनथी जाऊं पण करी शके.

वैमानिकनां दंरुके जघन्य शरीर थंगुलना थ-
 संग्यातमां जागनुं उत्पत्ती काळे होय ठे, अने उत्कृष्ट
 देहमान पहेला सौधर्म ने बीजा इशान देवलोके देव
 (देवी) नुं सात हाथनुं, बीजाने चौथा देवलोके

દેવોનું ૪ હાથનું, પાંચમાને ૮ઠ્ઠા દેવલોકે પાંચ હાથનું, સાતમાને આઠમા દેવલોકે ચાર હાથનું, નવમા, દશમા, અગિયારમા ને બારમા દેવલોકે ત્રણ હાથનું નવમ્રૈવૈયકે બે હાથનું અને અનુત્તર વિમાને એક હાથનું ઉત્કૃષ્ટ દેહમાન કહ્યું છે.

અસુર કુમાર નિકાયના દેવોના શરીર સ્યામ, વાયુ કુમારના નીલા, સુવર્ણ કુમાર, દિસિકુમાર, ને સ્તનિતકુમારના સુવર્ણ જેવા પીઠાં, અગ્નિકુમાર, વિદ્યુતકુમાર, ને છીપકુમારના રાતા, અને નાગકુમાર તથા હ્રદધિકુમારના ગૌર વર્ણવાળાં શરીર કહ્યાં છે. પિશાચ, જૂત, યક્ષ, ઝહોરગ અને ગંધર્વ નિકાયના દેવોના શરીરસ્યામ, કિન્નરના નીલા, અને રાક્ષસ તથા કિંપુરુષના ગૌર (ધોલા) વર્ણવાળાં શરીર કહ્યાં છે. ઝ્યોતિષ દેવો માંહે તારાજના શરીર પંચવર્ણ અને વીજા સર્વેના તપાવેલા સુવર્ણ સરખા વર્ણવાળાં શરીર કહ્યાં છે. સૌધર્મ અને ઇશાન દેવલોકના દેવના શરીર રાતા સુવર્ણ સરખા કાન્તિવાળા, સનતકુમાર, માહેન્દ્ર, અને બ્રહ્મદેવલોકના દેવોના શરીર કમળની કેસરાના સ-

રવાં કાન્તિવાલાં થને લાંતકઆદિ ઉપરના સર્વ દે-
વલોકના દેવોનો વર્ણ એક વીજાથી ઉત્તરોત્તર ઉજ્જ-
લ, ઉજ્જલતર થને ઉજ્જલતમ કહ્યો છે.

સિદ્ધના જીવોની ફેત્રાવગાહના જઘન્ય એક
હાથ ને આઠ અંગુલની, મધ્યમ ચાર હાથને સોઠ
અંગુલની અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણસેં તેત્રોસ ધનુષ્યને વત્રીસ
અંગુલની જાણવી.

આ અવસર્પિણો કાઠમાં ત્રીજા, ચોથા આરામા
ચોવીસ તિથિ કર થયા તેમનું દેહમાન-રુષજ્ઞદેવનુ ૫૦૦
ધનુષ્યનું, અજીતનાથનું ૪૫૦ ધનુષ્યનું, સંજવનાથનું
૪૦૦ ધનુષ્યનું, અજિનંદનનું ૩૫૦ ધનુષ્યનું, સુમતિના
થનું ૩૦૦ ધનુષ્યનું, પદ્મપ્રજ્ઞનું ૨૫૦ ધનુષ્યનું, સુપાર્શ્વ-
નાથનું ૨૦૦ ધનુષ્યનું, ચંડપ્રજ્ઞનું ૧૫૦ ધનુષ્યનું, સુ-
વિધિનાથનું ૧૦૦ ધનુષ્યનું, શીતલનાથનું ૯૦ ધનુષ્ય
નું, શ્રેયાંસનાથનું ૮૦ ધનુષ્યનું, વાસુપૂજ્યનું ૭૦ ધનુ-
ષ્યનું, વિમલનાથનું ૬૦ ધનુષ્યનું, અનંતનાથનું ૫૦
ધનુષ્યનું, ધર્મનાથનું ૪૫ ધનુષ્યનું, શાંતિનાથનું ૪૦
ધનુષ્યનું, કુંથુનાથનું ૩૫ ધનુષ્યનું, અરનાથનું ૩૦ ધ-

નુષ્યનું, મલિનાથનું ૨૫ ધનુષ્યનું, મુનિસુવ્રતસ્વામિનું ૨૦
 ધનુષ્યનું, નમિનાથનું ૧૫ ધનુષ્યનું, નેમિનાથનું ૧૦
 ધનુષ્યનું, પાર્શ્વનાથનું ૯ હાથનું અને વર્ધમાન સ્વા-
 મિનું ૭ હાથનું દેહમાન જાણવું.

॥ इति अवगाहनाद्वार ॥

अथ पांचमुं लेश्याद्वार.

જેણે કરી જીવ કર્મ સાથે આશ્લેશ પામે તેને
 લેશ્યા કહીએ. તે લેશ્યાનાં બે પ્રેદ છે, એક દ્રવ્યલેશ્યા
 તથા વીજી જ્ઞાવલેશ્યા, ત્યાં આત્માને કાળા તથા
 પીળાદિક દ્રવ્યરૂપ કર્મપુદ્ગલ સંયોગ તે દ્રવ્ય લેશ્યા,
 અને તેથી આત્માના શુદ્ધાશુદ્ધ પરિણામ તે જ્ઞાવલેશ્યા,
 અર્થાત્ ઠ લેશ્યાની કોઈ એવી જાતની અનંતી વર્ગણા
 છે કે તેમાથી આત્માની યોગ પ્રવૃત્તિ (મન વચન-
 કાયનો વ્યાપાર) ના અનુસારે લેશ્યાની વર્ગણા ગ્રહણ
 કરાય તે દ્રવ્ય લેશ્યા, અને તેથી જીવ ઉપર થતી
 અસર તે જ્ઞાવ લેશ્યા જાણવી.

અશુદ્ધ લેશ્યાથી થતી અશુદ્ધ અસર, આત્માના
 સ્વાત્તાવિક શુદ્ધ અધ્યવશાય ઉપર થતી નથી, ત્યાં

(૬૩)

દ્રાણંત કહે છે, જેમ લાલનું ધોળા કાચમાં પ્રતિબીંબ પડે છે, પણ તેથી તે ધોળો કાચ રંગાય નહિ. અધોલોકમાં પ્રાપ્તિ (ઘણું કરીને) અશુભ દ્રવ્યોજા છે અને ઉર્ધ્વલોકમાં પ્રાપ્તિ શુભદ્રવ્યો છે, માટે અધોલોકમાં અશુભ દ્રવ્યલેશ્યા અને ઉર્ધ્વલોકમાં શુભ દ્રવ્યલેશ્યાજ ગ્રહણ થાય છે તેથી ઉર્ધ્વ અને અધોલોકમાં દ્રવ્યલેશ્યા અવસ્થિત રહે અને જાવલેશ્યા ફર્યા કરે છે. તે લેશ્યાના નામ પરિણામ, લક્ષણ વર્ણ રસ સ્પર્શ ગંધ સ્થાનક સ્થિતિ ચવનગતિ અને દંડકાદિક કહે છે. નામ કૃણ, નીલ, કાપોત, તેજો, પદ્મ અને શુક્લ એ લેશ્યાના નામ જાણવા.

પરિણામ-દ્રવ્યલેશ્યાર્થી જીવના અધ્યવશાય જે થાય છે તે પરિણામ કહેવાય છે. તે પરિણામ જઘન્ય મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ ત્રિંગેરે ઘણા પ્રકારના છે. મૂળ તે ઠ લેશ્યાના પરિણામ કેવા હોય? તેને માટે કહ્યું છે કે.

॥ ગાથા ॥

પંથાનં પગ્દિનદ્યા, ઠ પુમ્મિમા અમ્મિ મજ્ઞા આમ્મિ.
જંબુ તમ્મ દેદ્યા, પરુપ્પમ્મેવિ ચિંતેતિ. ॥ ૧ ॥

निम्मूल खंध साखा, सालागुहे पक्षेय पन्थि सडियाई
जह एएहिं जावा, तह लेसाउं विनायवा, ॥ १ ॥

मार्गथकी परिब्रष्ट थयेला एवा ठ पुरुषो व-
नमां आरामलेवाने एक जंबुवृक्षनी हेठ(नीचे,) आवी
बेठा, ने माहोमाहे विचारवा लाग्यां के आ वृक्षना
फल नक्षण करीने आपणे कुधातृषा समावीए, एम
विचारी एक पुरुष फळने अर्थे ते वृक्षने मूळथी ठे
दवा लाग्यो, तयारे बीजो कहे थरुथी ठेदीए, बीजो
कहे मोटी मालाउं ठेदीए, चौथो कहे नानी मालीउं
ठेदीए, पांचमो कहे के फळनेज तोनीए तयारे ठठो
कहे के पृथ्वी उपर खरी पमेला फल मध्येथी बीणी
खइए. जेम ए ठ पुरुषना परिणाम जुदा जुदा तेम
कृष्णादीकथी मांकी यावतू शुक्ल लेख्याना परिणाम
पण जुदा जुदा जाणवा.

लक्षण-पांचे आश्रव, त्रण अगुप्ति, ठ जीवनि
कायनी अव्रति, आरंजने विषे तिव्र परिणाम, डोहि,
पापने विषे साहसिक, सुग (डुगंछा) सहित, निध्वंश

(६५)

परिणाम अने विजेतेन्द्रिय विगेरेना व्यापारेसहित
जीवनापरिणाम ते कृष्ण लेश्यानुं लक्षण जाणवुं. हर्षा,
अमर्षवंत, अतपस्वि, मायावि, पापयकी वीहेनहि,
गृह (आशक्त), प्रमादी, रसनोलोढुपी, मायाग-
वेपी, थारंजी अत्रति अने पापनेत्रियेसाहसिक वि-
गेरेव्यापारेसहितजीवनापरिणाम ते नीललेश्यानुं
लक्षणजाणवुं. वांकु वांकु समाचरे, नीवरु माया
करे, सरल पणार्थी रहित, मोठे जुदो अने पुंठे जुदो,
मिथ्यात्वि, अनार्य, दुष्टवचनबोले, चोर अने मं-
छरी विगेरेना व्यापारेसहितजीवनापरिणाम ते
कापोतलेश्यानुंलक्षणजाणवुं. अमाइ, अचपळ, अ-
कुतुहळी, विनित, दमितेन्द्रिय योगवंत, उपधानवंत,
इदधर्मी, प्रियधर्मि अने पापयकी वीहे, ए विगेरे
व्यापारेसहित जीवनापरिणाम ते तेजोलेश्यानुं ल-
क्षणजाणवुं. क्रोधमानमाया अने लोभ ए चारे कपाय
पातळा, प्रशांत चित्त, (इन्द्रियोने दमनार), योगवंत,
उपधानवंत, थोमुंबोले उपशांत अने जीतेन्द्रिय वि-
गेरे व्यापारे सहित जीवनापरिणाम ते पद्मलेश्यानुं

લક્ષણજાણવું. આર્ત રોડ્ર ધ્યાન વર્જી ધર્મ શુદ્ધ ધ્યાન
ધ્યાવે, પ્રશાંત ચિત્ત, આત્મ રમણતા, પાંચ સમિતિ
સમિત, ત્રણ ગુણિય ગુણ, સરાગી તથા વિતરાગી
પ્રશાંત ચિત્ત અને જીતેન્દ્રિય વિગેરે વ્યાપારે સહિત જી-
વના પરિણામ તે શુદ્ધ લેશ્યાનું લક્ષણ જાણવું.

વર્ણ-સ્નિગ્ધ મેઘની ઘટાસરખો, નેસના શિ-
મસાની ગોળી, અંજણ, યંજણ, અરિષ્ટરત્ન, નેત્રની
કીકી અને કાલા સુરસાથી અનંત ગુણો કૃષ્ણ લેશ્યા-
નો વર્ણ મહા જયંકર જાણવો. અશોક વૃક્ષના અંકુર,
નીલજાશપદ્મી અને વૈકુર્યરત્નથી અનંત ગુણો નીલ
લેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. અલ્પશીના ફૂલ, કોકીલાની
પાંચ અને પારેવાના કંઠના વર્ણથી અનંત ગુણો કાપોત
લેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. હિંગલોક, હગતો સૂર્ય, દિપ-
કની શીલા, પોપટની ચાંચ અને તપાવેલા લાલ સો-
નાના વર્ણથી અનંત ગુણો તેજો લેશ્યાનો વર્ણ જાણવો.
હરિયાલનો મધ્યવર્ણ, હલદર અને સેણાના ફૂલના
વર્ણથી અનંત ગુણો પદ્મલેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. શંખ, મ-
ચકુંડના ફૂલ, હૂધ, પૂર્ણચંદ્રમા, સોતીનો હાર અને

(६७)

रूपाना वर्णयथी अनंतगुणो शुक्ल, लेश्यानो वर्णं जाणवो.

गंध-गाय, श्वान अने सापनाशव (मुकुटा) ना
गंधयथी अनंतगुणो खराव गंध कृष्ण, नीत्र अने का-
पोतलेश्यानोठे. वासपीस, कपुर, कंस्तुरी अने ल-
त्तम अत्तरोथी पण अनंतगुणो प्रशस्त (सारो) गंध
तेजो, पद्मअनेशुक्ल लेश्यानो जाणवो.

रस-कंठ्या तुंवळा, इंडवारुणी, लींवळो अने
रोहणना रसयथी अनंतगुणो कंठ्योरस कृष्णलेश्या
नो जाणवो. सूठ, मरी, पीपर अने गजपीपरना र-
सयथी अनंतगुणो तीखोरस नीत्रलेश्यानो जाणवो, कांची
केरी अने काचाकोठनारसयथी अनंतगुणो तुरोरस
कापोतलेश्यानो जाणवो. पाका थांवा, पाका कोठ अने
पाकावीजोरानारसयथी अनंत गुणो मोठोरस तेजो-
लेश्यानो जाणवो. प्रधानवारुणी, (मदीरा) विविध प्रकार-
ना आसव अने मधकरतां अनंतगुणो मीठोरस पद्मलेश्या
नो जाणवो. खजुर, डाक, दुध, साकर, खांरु अने गोळयथी
अनंतगुणो गळयो रस शुक्ल लेश्यानो जाणवो.

स्पर्श-काकचीनापांढळा, गायनीजीन, सागना

પત્ર અને કરવતનીધારથી અનંતગુણો કરકશ સ્પર્શ
કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત લેશ્યાનો જાણવો, વુરો ના
મનીવનસ્પતિ, સરસવનાફુલ અને માંચણથી અનંતગુણો
સુકુમાલસ્પર્શ તેજો, પદ્મ અને શુક્લલેશ્યાનો જાણવો.

સ્થાનક-અસંખ્યાતી ઉત્સર્પીણી, અવસર્પીણીના
જેટલાસમયથાય, અથવા લોકનાજેટલાપ્રદેશ થાય
તેટલા લેશ્યાના સ્થાનક છે તે જાણવા.

સ્થિતિ-લેશ્યાજીવનેકેટલોવચત રહે એમ કહેવું
તેનુંનામસ્થિતિકહેવાય. ઠાણ લેશ્યામાંથી દરેકલેશ્યા
જંઘામાંજંઘી(જઘન્ય) અંતરમુદુર્તરહેઠે અને વધારેમાં
વધારે (ઉત્કૃષ્ટ) કૃષ્ણલેશ્યાનીસ્થિતિ. તેત્રીસસાગરો
પમઉપરઅંતરમુદુર્તનીઠે. નીલલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિ
દશસાગરોપમઉપર પદ્યોપમનોઅસંખ્યાતમો જાગ
કાપોત લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિ ત્રણસાગરોપમઉપર
પદ્યોપમનોઅસંખ્યાતમોજાગ, તૈજોલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટી
સ્થિતિ વેસાગરોપમઉપર પદ્યોપમનોઅસંખ્યાતમો
જાગ, પદ્મલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિ દશસાગરોપમઉપર
અંતરમુદુર્ત અને શુક્લ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તેત્રીસ

(६९)

सागरोपमठपरस्थानरमुद्धृतं च.

अथवन—कइ खेद्याएजीव कइ गनिमांजायएन
जे कहेवुं तेनुं नाम अर्ही अथवन कहेवुं ठे. कृष्ण, नील
अने कापोत एअणखेद्यावालाजीयो च्यवी (मरी)
ने छुरगति (नारकी तथा तिर्यच) मां जाय, अने तेजो
पद्म अने शुक्ल एअणखेद्यावालाजीयो च्यवीने सङ्-
गति [मनुष्य अने देवगति] मां जाय.

गाथा.

अंतमुहुत्तमिगए ॥ अंतमुहुत्तमि सेस ए चैव ॥

खेसाहि परिण्याहि ॥ जीवा वसंति परलोयं ॥

अर्थ—मनुष्य तथा तिर्यच ते परजवनी खेद्या
आव्यापठी, अंतरमुहुर्तेमरणपामे, अने देवता तथा
नारकी पोतानी भुलगी (जवस्य) खेद्यानुंमुद्धृत
थाकतुं रहे [वाकी रहे] तेवारे मरणपामीने पर-
जव जाय.

अल्पबहुत्व—कइखेद्याए जीवथोका अने कइ
खेद्याए जीवघणाहोय एमकहेवुं ते अल्पबहुत्व. ठए
खेद्यामांहे सर्वथीथोकाजीवो शुक्लखेद्याए होय,

શુક્લલેશ્યાવંતકરતાં પદ્મલેશ્યાએ જીવં અસંખ્ય ગુણ
 હોય, પદ્મલેશ્યાથી તેજોલેશ્યાએવર્તતા જીવો અસંખ્ય
 ગુણાજાણવા, તેજોલેશ્યાએવર્તતા જીવોથી કાપોત-
 લેશ્યાએવર્તતાજીવો અનંતગુણાજાણવા. કાપોતલેશ્યા-
 વંતજીવોકરતાં નીલલેશ્યાએવર્તતાજીવો વિશેષાધિક
 અને નીલલેશ્યાવંત જીવોથીપણ વિશેષાધિક કૃષ્ણ-
 લેશ્યાવંતજીવોકહ્યાં છે, એટલે સર્વલેશ્યાનમાં સર્વથી
 અધિકજીવો કૃષ્ણલેશ્યાએહોય છે.

ગતિ-નરકગતિ, તિર્યચ્ચગતિ, મનુષ્યગતિ અને
 દેવગતિ. એચારગતિ છે તેનેવિષે લેશ્યાનીસ્થિતિ કહે
 છે-પહેલીનરકગતિમાં કૃષ્ણલેશ્યાની દસસાગરોપમા-
 ધિકપદ્યોપમનોઅસંખ્યાતમોજ્ઞાગ જઘન્ય, અનેતેત્રીશ
 સાગરોપમનીઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ છે, તથા નીલલેશ્યાનીત્રણ
 સાગરોપમાધિકપદ્યોપમનો અસંખ્યાતમોજ્ઞાગજઘન્ય
 અને દસસાગરોપમાધિક પદ્યોપમનોઅસંખ્યાતમો
 જ્ઞાગ ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિ છે. અને કાપોતલેશ્યાની દશહજાર
 વરસનીજઘન્યને ત્રણસાગરોપમાધિક પદ્યોપમનો
 અસંખ્યાતમોજ્ઞાગ ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિજાણવી. વીજી તિર્ય-

(७१)

चंगति थने त्रीजी मनुष्यगतिनेविषे ठण्लेश्यानी
जघन्य तथा उत्कृष्टस्थिति अंतरमुद्घुर्तनीठे, पण तेमां
एटखुं विशेष जाणवुंके मनुष्यगतिण शुक्लेश्यानी
उत्कृष्टस्थिति केवळीमनुष्यनी अपेक्षाएनवरसजणी
पूर्व क्रोनवरसनीहोयठे. एटखुंविशेषजाणवुं. हवे चोथी
देवगतिण समुदाये ठण्लेश्याहोयठे तेमां कृष्ण-
लेश्यानीजघन्यस्थिति दशहजारवरसनी थने उ-
त्कृष्टस्थिति एकपद्योपमनाथसंख्यातमांजाग जेटली
जाणवी, जेटली कृष्णलेश्यानीउत्कृष्टस्थिति क-
हीठे तेथी एकसमयअधिक नीललेश्यानी जघन्य
स्थितिठे थने उत्कृष्टस्थितिपद्योपमनाथसंख्यातमां
जागजेटलीजाणवी, जेटली नीललेश्यानी उत्कृष्ट-
स्थितिकहीठे तेथी एकसमयअधिक कापोतलेश्यानी
जघन्यस्थितिठे थने उत्कृष्टस्थिति पद्योपमनाथसं-
ख्यातमांजाग जेटली जाणवी, हवे तेजोलेश्यानी
जघन्यस्थिति दशहजारवरसनीठे थने उत्कृष्टस्थिति
वेसागरोपमठपर पद्योपमनाथसंख्यातमांजागजेटली
जाणवी, जेटली तेजोलेश्यानी उत्कृष्टस्थितिकहीठे

तेथी एकसमयअधिक पद्मलेश्यानी जघन्यस्थितिउ
अने उत्कृष्टीस्थिति दशसागरोपमअधिक अंतरमुहु-
र्तनीजाणवी, जेटली पद्मलेश्यानी उत्कृष्टीस्थितिकही
ठे तेथी एक समयअधिक शुक्ललेश्यानीजघन्य स्थिति
ठे अने उत्कृष्टीस्थिति तेत्रीससागरोपम उपर अंतर
मुहुर्तनीजाणवी.

जेम लोटामां, नाना घनामां अने मोटाघना-
मांथी पाणीनरेखुंहोय तेमां ते दरेकमां असंख्या-
ता जीवठे अने ते एकबीजानीअपेक्षाए थोडा
जाजा जीवकहेवाय ठे, तेम कृष्ण, नील अने का-
पोत लेश्यानी उपर कह्या प्रमाणे पद्मोपमनाअसं-
ख्यातमांजागनीउत्कृष्टी स्थितिकहीठे ते दरेक एक
बीजाथी अधिक अधिकतर जाणवी केमके असं-
ख्यातानाअसंख्यातानेदठे एम सर्वत्रजाणवुं.

चोवीश दंमके लेश्या.

नरक गतिमां कृष्ण, नील अने कापोत ए त्रण
लेश्या होय ठे, तेमां पहेलीअनेबीजीनरके एक
कापोत लेश्या त्रीजी नरके कापोत थोडी अने नील

षष्ठी, चौथी नरके एकनीत्रलेश्या पांचमीनरके नीत्रयो-
 नी अने कृष्णषष्ठी, ठीनरके एककृष्णलेश्या अने सात
 मीनरके महाकृष्णलेश्या होयठे. दशजुवनपतिनादंभके
 प्रथमनी चारलेश्या होयठे. वादर अपर्याप्ता पृथ्वीकाय,
 अपकाय अने वनस्पतिकायने विषे प्रथमनी चारलेश्या
 होय अने तेजोप पर्याप्तिपुरीकर्यापणी तेजोसिवाय वाकी
 नीत्रलेश्या होयठे. पृथ्वीकायादिकपांचे सुद्धम पर्याप्ता
 तथा अपर्याप्ता, वादर तेजकाय अने वाउकाय पर्याप्ता
 तथा अपर्याप्ता, त्रिगलेंद्रिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता अने
 समुर्तोम तिर्यंच पंचेंद्रिय पर्याप्ता तथा अपर्याप्ताने विषे
 प्रथमनीत्रलेश्या होयठे. समुर्तोममनुष्यने एककृष्ण-
 लेश्या होय अने गर्जज तिर्यंच तथा गर्जजमनुष्यने कृष्णा
 दिकठणलेश्या होयठे. व्यंतर अने वाणव्यंतरने प्रथमनी
 चार लेश्या होयठे ज्योतिषीए तथा पहेले देवलोके अने
 बीजे देवलोके एक तेजालेश्या ग्रीजे, चौथे अने पांचमे देव
 लोकें एक पद्मलेश्या, उठा देवलोकथीधारमा देवलोकसु-
 र्धी अने नवग्रंथेयके शुक्ल लेश्या तथा पांच अनुत्तर त्रिमाने
 परमशुक्ललेश्या होयठे. सिद्धनाजीवोयलेश्या वंत जाणवा

(७४)

यंत्र.

चोवीस दंडके	छ लेख्याना नाम.						
लेख्याद्वार	१ कृष्ण.	२ नील.	३ कापीत.	४ तेजो.	५ पद्म.	६ शुक्ल.	७ कुल.
नारकी १	१	१	१	०	०	०	३
दश भुवनपति १०	१	१	१	१	०	०	४
पृथ्वीकाय १	१	१	१	१	०	०	४
अपकाय १	१	१	१	१	०	०	४
तेजकाय १	१	१	१	०	०	०	३
वाउकाय १	१	१	१	०	०	०	३
वनस्पतिकाय १	१	१	१	१	०	०	४
विगलेंद्रिय ३	१	१	१	०	०	०	३
गर्भजातिर्येच १	१	१	१	१	१	१	६
गर्भजमनुष्य १	१	१	१	१	१	१	६
व्यंतर १	१	१	१	१	०	०	४
ज्योतिष १	०	०	०	१	०	०	१
वैमानिक १	०	०	०	१	१	१	३

॥ एवं लेख्या द्वार ॥

(૭૫)

અથ ઠઠું ઇંદ્રિયદ્વાર.

ઇંદ્રિય-ઇંદ્ર એટલે પરમેશ્વર્યવાન્ આત્મા તેનું
ચિન્હ અથવાજીવેરચેલ, સેવેલ અને જીવાધિન તે
ઇંદ્રિયજાણવી. તે ઇંદ્રિયોપાંચે, ૧ સ્પર્શેન્દ્રિય
(ચામકી), ૨ રસેન્દ્રિય (જીજ્ઞ), ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય, (નાક),
૪ ચક્ષુરેન્દ્રિય (નેત્ર) અને ૫ શ્રોતેન્દ્રિય (કાન);
દરેકેન્દ્રિયો વેપ્રકારે, એક ડવેન્દ્રિય અને વીજી
જાવેન્દ્રિય.

ડવેન્દ્રિય તે નિર્માણનામકર્મ અને અંગોપાંગ
નામકર્મનાહુદયથી પ્રાપ્તથાયઠે; તેનાં વેજેદઠે, ૧
નિર્વૃત્તિડવેન્દ્રિય અને ૨ ઉપકરણ ડવેન્દ્રિય, નિર્વૃત્તિ
ડવેન્દ્રિયનો વાહ્ય અને અન્યંતર આકાર ઠે, તેમાં
વાહ્યાકાર જાતિની અપેક્ષા ઘણાં પ્રકારનો ઠે,
જેમકે:-મનુષ્યનાંકાન સુંદરનેત્રનીવન્નેવાજુણે, અશ્વ-
નાંકાન ઉપલાજાગમાનેઅણીદારઠે અને હાથીનાં-
કાન મોટાવિશાલનેવિઝળા (પંખા) ના આકારેઠે
અથવા કોશ્નાં નાકચપટાં, કોશ્ના અણીદારહોયઠે
એવીરીતે પાંચેન્દ્રિયોનાં વાહ્યાકાર ઘણાંપ્રકારનાંઠે

અને અચ્યંતર આકારમાં સ્પર્શેન્દ્રિયનો આકાર ઘણાં પ્રકારનો એટલે પોતપોતાનાં શરીરસરખો, રસેન્દ્રિયનો ખુરપા (અસ્રા) સરખો, ઘ્રાણેન્દ્રિયનો અતિમુક્ત-કપુષ્પસરખો, ચક્ષુરિન્દ્રિયનો મસુરની ઢાલ સરખો અને શ્રોતેન્દ્રિયનો કદંબ વૃક્ષનાં ફુલ સરખો આકાર છે, એ પ્રમાણે નિર્વૃત્તિ અને સ્વવિષય ગ્રહણ કરવાની શક્તિરૂપ-ઉપકરણ ઇન્દ્રિય જાણવી.

જાવેન્દ્રિય-મતિજ્ઞાનાવર્ણાદિકર્મોનાં ક્ષયોપશમપ્રમાણે સ્વવિષય જાણવાની કે સમજવાની શક્તિ તે જાવેન્દ્રિય, તેનાં વેગે દે છે. એકલલ્લિધ જાવેન્દ્રિય અને વીજી ઉપયોગ જાવેન્દ્રિય, લલ્લિધ જાવેન્દ્રિય-જાતિ અને ગત્યાદિકર્મોથી અને જાતિગત્યાદિને આવરણ કરવાવાળા એવા કર્મનાં ક્ષયોપશમથી જે શક્તિ ઉત્પન્ન થાય તે લલ્લિધ જાવેન્દ્રિય કહેવાય છે. ઉપયોગ જાવેન્દ્રિય-ઇન્દ્રિયોને પોતપોતાનાં વિષયોમાં સાવધાનતા એટલે જે જ્ઞાનનો વ્યાપારને ઉપયોગ જાવેન્દ્રિય કહી છે.

સ્પર્શેન્દ્રિયનો વિષય ઊનો, ટાઢો, જારે, ફાલો, સ્નિગ્ધ, રુદ્ધ, મૃદુ અને વરસદ છે, રસેન્દ્રિયનો વિષય

મીઠો, ટાટો, કપાયેલો, તીવ્રો અને કમવો છે. ગ્રા-
 જેન્દ્રિયનો વિષય સુગંધ અને દુર્ગંધ છે. ચંદુરિન્દ્રિયનો
 વિષય ધોળો, રાતો, પીળો, નીલો અને કાળો છે. શ્રો-
 તેન્દ્રિયનો વિષય સચિત, અચિત અને મિશ્ર શબ્દ છે.
 વધારેમાંવધારે (વૈક્રિય શરીરની અપેક્ષાએ) સ્પર્શ-
 દ્રિય, રસેન્દ્રિય અને ગ્રાણેન્દ્રિયની ગ્રહણ શક્તિ નવજો-
 જનસુધીની છે, ચંદુરિન્દ્રિયની ગ્રહણ શક્તિ એક લાખ
 જોજનથી ઝાઝેરી અને શ્રોતેન્દ્રિયની ગ્રહણ શક્તિ બાર
 જોજનસુધીની છે.

પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેલકાય, વાનકાય અને
 વનસ્પતિકાય એ પાંચ એકેન્દ્રિયનાં દંરુકે એક સ્પર્શ-
 દ્રિય, શંખવિગેરે વેદેન્દ્રિયનાં દંરુકે સ્પર્શ અને રસ,
 માંકણ વિગેરે તેદેન્દ્રિયનાં દંરુકે સ્પર્શ, રસ અને ગ્રાણ,
 વિંઠી વિગેરે ચૌરિન્દ્રિયના દંરુકે સ્પર્શ, રસ, ગ્રાણ અને
 ચક્ષુ, નારકી, દશ બ્રુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી, વૈમા-
 નિક, તિર્યંચ અને મનુષ્યનાં દંરુકે સ્પર્શ, રસ, ગ્રાણ,
 ચક્ષુ અને શ્રોત એ પાંચ ઇન્દ્રિયો છે.

॥ एवं इंद्रियद्वार ॥

अथ सातमुं समुद्धात द्वार.

समुद्धात-सम-एकीज्ञाव, उत्-प्रवळता, घात क्षय एकीज्ञाववमेकरी घणांजकर्मनोक्षयजेनी अंदर तेनुंनाम समुद्धात अथवा वेदनादिना प्रावक्ष्यतावमेकरी एकीज्ञावना योगे घणांज कर्मक्षय ठे, जे क्रियानी अंदर तेनुंनाम समुद्धात, ते समुद्धातसातठे. १ वेदनासमुद्धात, २ कषाय समुद्धात, ३ सरणसमुद्धात, ४ वैक्रियसमुद्धात, ५ तैजससमुद्धात, ६ आहारकसमुद्धात अने ७ केवलीसमुद्धात.

वेदना समुद्धान-अत्यंत वेदनाउत्पन्नथवा-थी तेनी अंदर आत्मानुं तन्मयपणुं थइजवुं अने तेमां घणांजकर्मनोक्षयथवा तेनुंनाम वेदनासमुद्धात. ज्यारे जीवने अत्यंत वेदनाथायठे त्यारे पोताना आत्मप्रदेशोचहारनीकळे, ते नीकळेला आत्मप्रदेशथी पोलाफुलोताग पुरीदेने लांबाकाळे जोगववालायककर्मने उदीरणाकराणवमेवंची वर्तमानकाळे जोगवीले, जोके

(३९)

तेवखते कर्मोनोदय थाय, पण फरी अशातावेदनी-
यकर्मदळ घणांज बंधायठे. अशाता वेदनीयनोज समु-
द्धात थाय, पण शातावेदनीयनो समुद्धात नथाय
कारणके जेनी शांती नथाय तेनेमाटे समुद्धातहोय,
पण शांती थाय तेनेमाटे समुद्धात नहोय जेमके:-
पोताने क्रोधादिउदयआव्यांठतां तेने विपे तन्मय न
थाय ने दवावीराखेतो समुद्धातथायनहि, पण क्रो-
धादिययेठते तेने न दवावे [शांती धारणन करे]
ने तेने विपे तन्मय एटले एकी ज्ञाव थइ जाय तो
समुद्धात थाय ठे, वेदना समुद्धातनो काळ अं-
तर मुहुर्तनो ठे.

कपायसमुद्धात-ज्यारे जीवने तिनकपाय
थाय त्यारे कपायनीप्रवळतावमेकरीने एकीज्ञाव
[तन्मय] ना योगे पोताना आत्मप्रदेशो व्हार
नीकळे ठे, नीकळेलाजीवप्रदेशची पोलाणनोजाग
पुरीदेठे अने लांवाकाळे जोगववालायक कपायने
उदीरणा करणवमे खेंची वर्तमानकाळे जोगवी लेठे.
तेथी ते कर्मोनो तो दय थाय पण अशुभ परिणाम

વમે વીજા નવા કર્મ ઘણાં વંધાય છે. તે કષાય સમુદ્ધાતનો કાલ અંતરમુહુર્તનો છે ને પઠીથી આત્મપ્રદેશો શાંત થઈ જાય છે.

મરણ સમુદ્ધાત—જ્યારે જીવને અંતરમુહુર્ત આયુષ્ય વાકી હોય ત્યારે આત્માના પ્રદેશોને જે ગતિમાં જવાનું હોય ત્યાં મુધી લંબાવે છે અને અંતરમુહુર્તનું આયુષ્ય જોગવી લે છે આવશ્યકે તે જીવ સંબંધીના વાકીરહેલાં કર્મનો કાયર કરે છે પણ તે સમુદ્ધાતથી નવાં કર્મો વંધાતા નથી. મરણ સમુદ્ધાત અસમાધીવાળો જીવ કરે છે.

વૈક્રિય સમુદ્ધાત—જ્યારે જીવને વૈક્રિય સમુદ્ધાત કરવી હોય ત્યારે વૈક્રિયનામ કર્મ વમે વૈક્રિયોત્થ પુણ્ય પ્રદાન કરીને આત્મપ્રદેશો વહાર કાઢી અને કલ્પ કરે ને વૈક્રિય સમુદ્ધાત જોગવી લે છે. તેનો કાલ અંતરવૈક્રિય શરીરની વિકૃત્વના પ્રમાણે જાણવો.

તૈજસ સમુદ્ધાત—જ્યારે જીવને તૈજસ સમુદ્ધાત કરવી હોય, ત્યારે તૈજસનામ કર્મ વમે પુણ્યોત્થ પ્રદાન કરી જેના ઉપર તેનો લેણ્યા મુકવી હોય, ત્યાં મુધી આત્મપ્રદેશો લંબાવે, જેના ઉપર તેનો લેણ્યા મૂકી હોય

(૫૧)

અને તે લેશ્યા જો શીતલ હોય તો તેને શાંત કરે ને
 જળ લેશ્યાહોયતો વાલી નાંખેલે. તૈજસી સમુદ્ધાત
 નો કાલ અંતરમુદ્ધુર્તનો છે.

આહારક સમુદ્ધાત—જ્યારે જીવને આહારક
 સમુદ્ધાતકરવીહોયત્યારે આહારક શરીર નામકર્મ-
 વરૂં કરી આહારકનાં પુરુષલોલણને મુંઢાદાથ પ્રમાણ
 શરીરકરે ને તેની અંદર આત્માના પ્રદેશો સ્વેપવી મહા-
 વિદેહ ક્ષેત્રને વિષે તિથેંકરની ક્ષિજોવા અથવા કોઈ
 સૂદમશંકાનું સમાધાન કરવા મોકલે છે. તે આહારક
 શરીરત્યાં જઈ અંતરમુદ્ધુર્તમાં પાતું આવી વિસરાલ્લથઈ
 જાય છે.

કેવલી સમુદ્ધાત—જ્યારે કેવલીને સમુદ્ધાત
 કરવીહોયત્યારે પોતાના આત્મપ્રદેશોને વહાર કાઢી
 ધૌદરાજલોકપ્રમાણ દંરુકરે, વીજેસમયે તે પ્રદેશોને
 ઉત્તરદક્ષિણ ધંવાવે, ગ્રીજે સમયે પૂર્વ, પશ્ચિમ ધંવાવે,
 ધોથેસમયે આંતરાપુરે અને પાંચમેસમયે તે આંતરા-
 સંદેરે, ઠંડેસમયે ઉત્તરદક્ષિણના આત્મપ્રદેશ સંદેરે,
 સાતમે સમયે પૂર્વપશ્ચિમના આત્મપ્રદેશ સંદેરે અને

આઠમે સમયે દંડ સંહરે છે, કેવળી સમુદ્ધાત વને ઘણાં કર્મનો કાર્ય કરે છે.

નારકી અને વાજકાયના દંડકે વેદની, કષાય, મરણ, અને વૈક્રિય એ ચાર સમુદ્ધાત હોય છે, પૃથ્વી કાય, અપ્પકાય, તેજકાય, વનસ્પતિકાય, વેદંદ્રિય, તેજંદ્રિય અને ચૌરિંદ્રિય એ સાત દંડકે, એક વેદના વીજી કષાય અને ત્રીજી મરણ સમુદ્ધાત છે. દશ જુવનપતિના દશ દંડક, વ્યંતરનો એક દંડક, જ્યોતિષીનો એક દંડક, વૈમાનિકનો એક દંડકને ગર્જનજતિર્યંચનો એક દંડક એમ ચૌદ દંડકે, વેદના, કષાય, મરણ, વૈક્રિય અને તૈજસ એમ પાંચ સમુદ્ધાત હોય છે અને ગર્જન મનુષ્યના દંડકે વેદના, કષાય, મરણ, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ અને કેવળી એમ સાતે સમુદ્ધાત કહી છે.

॥ ઇતિ સમુદ્ધાત દ્વાર ॥

અથ આઠમું સંઘયણ દ્વાર.

સંઘયણ-સહનન એટલે હારના સંધિ વિશેષ પ્રાપ્ત થાય છે શરીરાવસ્થાના અવયવો જોણે કરીને તે

संहनन अर्थात् शरीरना हामनो दृढ दृढतरदृढतमबंध
तेने संघयणकहीए, ते संघयण ठ ठे १ वज्ररुपज्ञ
नाराच, २ रुपज्ञनाराच, ३ नाराच, ४ अर्थनाराच, ५ की-
लिका, ६ सेवार्त्त.

वज्ररुपज्ञनाराचसंघयण—वज्र—खीझी, रुपज्ञ—
पाटो, अने नाराच एटखे मर्कटबंध बांदरीने तेनुं
घच्चुवे हाथे आंकमा जीमावे ठे तेम सांधाना हा-
मना माहोमाहे आंकमेआंकमाजोमेलांदोय तेने
मर्कटबंधकहेठे, एटखेहामने बेपासे मर्कटबंध तेना
उपर बीजुं पाटानी पेठे फरतुं हामकुं अने तेना उपर
घणे हामने थारपार खीझीरुप हामकुं एवो अति
दृढहाड संधिवंध ते वज्र रुपज्ञनाराच संघयण
कहेवाय ठे. वज्ररुपज्ञनाराचसंघयणवाळो कदि उं-
चेर्या पत्थरउपरपमेतो ते पत्थरना चुरेचूरा थइ जाय
पण तेनी हामसंधि त्रुटेके वतुटे नहि. ए प्रथम
संघयणनो धणी अनिउत्कृष्ट विशुद्ध अध्यवसाये चढती
पदवीना देवतामांहे उपजे अने कोइक कर्म खपार्वी
केवलज्ञानपामी मोक्षेपणजाय. अत्यंतदृढतमसंधि

बंधरूपपहेलासंघयणविना बीजासंघयणथी मोह
साधीशकायनहि. अति अशुभ अध्यवशाए करी
सातमी नारकीए पण वज्ररुषज्जनाराच संघयण
वाळोज जाय ठे.

रुषज्जनाराचसंघयण—वे पासेमर्कटबंधअने उपर
पाटो होय ते रुषज्जनाराचसंघयणकहेवाय. ए
रुषज्जनाराचसंघयणनोधणी अति उत्कृष्ट विशुद्ध
अध्यवसाये बारमाअच्युत देवलोकसुधी अने अति
संक्लिष्ट अध्यवसाये ठही नारकी सुधी जाय ठे.

नाराचसंघयण—वे पासे मर्कटबंध होय पण
उपरपाटोकेखीलीनहोय ते नाराचसंघयण कहेवाय.
ए नाराच संघयणनो धणी अतिउत्कृष्ट विशुद्ध
अध्यवसाये दशमाप्राणतदेवलोकसुधी अने अति
संक्लिष्ट अध्यवसाये पांचमी धुमप्रज्ञानारकी सुधी
जाय ठे.

अर्ध नाराच संघयण—हारसंधिना एक पासाए
मर्कटबंध अने बीजा पासाएकीलिका होय पणवन्ने
पासाएमर्कटबंध, पाटोकेखीलीनहोय ते अर्धनाराच

(८५)

कहेवाय, ए अर्धनाराचसंघयणनो धणी अति विशुद्ध
अध्यवसाए करी ठेवट आठमा सदम्भार देवलोक
सुधी अने अतिसंक्लिष्टअध्यवसाए चौथी पंकप्रज्ञा
नारकी सुधी जाय ठे.

कीलिकासंघयण-हामसंधिवंध फक्त एक स्त्री-
लिपज होय पण मर्कटबंधके पाटोन होयते कीलिका
संघयण कहेवाय, ए कीलिका संघयणनोधणी अति
विशुद्ध अध्यवसाए करी ठेवट ठाळांतक देवलोक
सुधी अने संक्लिष्टअध्यवसाए श्रीजीवालुका प्रज्ञा
नारकी सुधी जाय ठे.

सेवार्त्त-हामकाना ठेमा लागे एकएक बीजानी
जोमे लागेला होय एटले अमेलां होय पण स्त्रीलि
पाटो के मर्कट बंध न होय ते सेवार्त्त संघयण कहे-
वाय, ए सेवार्त्त संघयणनोधणी अति विशुद्ध अध्य-
वसाए करी ठेवट बहुमां बहु चोथा माहेंड देवलोक
सुधीजाय अने अति संक्लिष्टअध्यवसाए ठेवट बीजी
शर्करा प्रज्ञा नारकीसुधी जायठे.

(७६)

गर्जज-मनुष्य तथा गर्जज तिर्यचना दंरुके उप
 संवयण होय. वेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने चौरिंद्रिय ए
 वण दंरुकने विषे एक सेवार्त्त संवयण होय अने ना-
 रकी, जुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषीने वैमानिक ए चोद
 दंरुक तथा पांच एकेंद्रियना पांच दंरुकमळी उग-
 णीश दंरुकना जीव ठए संवयणरहीत एटले असं-
 वयणी कहा ठे, कारणके ए उगणीशदंरुकना जीवो
 ने हाड मांस होय नहि अने हार मांस विना सं-
 वयण होतु नथी. केटलाएक आचार्यों तिर्यच पंचे-
 द्रिय समूर्तिम अने मनुष्य समूर्तिमने ठए संवयण,
 पांचे एकेंद्रियने सेवार्त्त संवयण अने तेरदेवतानादं-
 रुके बज्ररुपन नाराच संवयण कहेठे पाण ते कथन
 औपचारीक जाणवुं. तिर्यकर, चक्रवर्ती, बलदेव, वा-
 सुदेव, महानव मोक्षगामी मनुष्य अने असंख्याता
 वरसना आयुषवाढा तिर्यच तथा मनुष्योने पहेंजुन
 संवयण कहूं ठे.

॥ इति संवयणद्वार ॥

અથ નવમું સંસ્થાન ધાર.

સંસ્થાન—જે આકૃતિયે પ્રાણીઝે રુની રીતે રહેવે
 એવો શરીરનો આકાર વિશેષ તેને સંસ્થાન કહીએ તે
 સંસ્થાન બે પ્રકારે છે. એક જીવસંવંધીને વીજુ અજીવ
 સંવંધી, તેમા જીવસંવંધી સંસ્થાન ઠ પ્રકારના છે તેના
 નામ એક સમચતુરસ્ર વીજું ન્યગ્રોધ, ત્રીજું સાદિ, ચોથું
 વામન પાંચમું કુબ્જ અને ઠઠું ઢુંક. વીજુ અજીવ
 સંવંધી સંસ્થાન તે પાંચ પ્રકારના છે તેના નામ, એક
 ચોલુણું, વીજું ત્રીલુણું ત્રીજુ વાટલું પટલે ચુનીના
 આકારે ચોથું ગોલ પટલે ચાલીના આકારે, અને પાંચમું
 છાંયું, એમ જીવ સંવંધી અને અજીવ સંવંધી સંસ્થાન
 કહ્યા તેમા દરે જીવસંવંધી સંસ્થાનનું અર્થિ પ્રયોજન
 છે. માટે તેનું વર્ણન નિચે પ્રમાણે જાણવું.

સમચતુરસ્ર સંસ્થાન—સમચોરસ આકાર જેમકે
 પર્યંકાસને વેઠા ઠતા ચોરચાજુણ સરલું માપ થાય તે
 યાત્રી રીતે, જમણા ઢાંચણથી માવા ઢાંચણ સુધીની
 જેટલી દોરી થાય તેટલીજ માવા ઢાંચણથી જમણા

સ્વન્ને ને જમણા ઢીંચણથી કાઢા સ્વન્ને તથા પર્યંકાશન નામધ્યજાગથી માથા સુધી એમ ચારે દોરી સરસી થાય તે સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન અથવા પોતાના એકસો આઠઅંગુલ પ્રમાણ દેહનરાય એવું સર્વાંગસુંદર જન્મા લક્ષણવાળું તે સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન જાણવું.

ન્યગ્રોધ પરિમંકલ સંસ્થાન--વમ્બુક્કની પેટે નાજિ ઉપરનો જાગ સુંદર પ્રમાણોપેત સુલક્ષણવાન અને નાજિની નિચેનો જાગ અસુંદર અલક્ષણોપેત હોય તે ન્યગ્રોધ પરિમંકલ સંસ્થાન જાણવું.

સાદિ સંસ્થાન--આદિનું એટલે નાજિની નિચેનું સુલક્ષણ પ્રમાણોપેત અને નાજિના ઉપરનું અસુંદર અલક્ષણોપેત હોય તે સાદિ સંસ્થાન જાણવું.

વામન સંસ્થાન--પીઠ, ઉદર અને હૃદય એ હીન લક્ષણો હોય અને મસ્તક, કોટ (કંઠ), હાથ અને પગ એટલાં અવયવો સુલક્ષણા પ્રમાણોપેત હોય તે વામન સંસ્થાન જાણવું.

કુબ્જ સંસ્થાન--કુબ્જનું તે વામન કરતાં વીપરીત એટલે પીઠ, ઉદર અને હૃદય એ સુલક્ષણા પ્રમાણોપેત હોય

(૫૯)

અને મસ્તક, કંઠ, હાથ અને પગ ઇટલાં અવયવો હીન સદૃષ્ટે અપ્રમાણોપેતદોય તે કુદ્ઝસંસ્થાન જાણવું.

હુંમક સંસ્થાન-સર્વ અંગોપાંગ કુદ્ઝદૃષ્ટ હીના-ધિક અશોભનિક દોય તે હુંમક સંસ્થાન જાણવું.

નારકી, પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેલકાય, વાલકાય, ને વનસ્પતિકાય તથા વેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય ને ચૌરિંદ્રિય અને સમૂર્ઘિમ મનુષ્ય તથા સમૂર્ઘિમ તિર્યંચને એક હુંમક સંસ્થાન કહ્યું છે. દશ યુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિકના દંમકે એક સમચતુરસ્ર સંસ્થાન હોય છે. ગર્જજ તિર્યંચ પંચેદ્રિય અને ગર્જજ મનુષ્ય ના દંમકે ઠપ સંસ્થાન કહ્યાં છે. ઊપર કહ્યાં પ્રમાણે પાંચે એકેંદ્રિય દંમકે હુંમક સંસ્થાન છે તેમાં પૃથ્વીકાય જીવોનાં શરીર મસુરનીવાલ અથવા ચંદ્રમાસ-રસાં, અપકાયનાં પાણીનાં પરપોટા સરસા, તેલકાયનાં સોયના ખારાનીચણીયો સરસા, વાલકાયનાં ધજા-સરસાં અને વનસ્પતિકાયનાં નાના પ્રકારના આકારે-શરીર જાણવાં. વાલકાય વૈક્રિય શરીર કરે તોપણ ધજા નાં જેવાં સંસ્થાન કરે. ગર્જજ તિર્યંચ પંચેદ્રિય અને

મનુષ્ય તથા વારમા દેવલોકે સુધીના દેવો ઉત્તરવૈ-
ક્રિયશરીરકરેતો તે ઘણાં પ્રકારનાં સંસ્થાને(આકારે)
કરી શકે છે. નવગ્રૈવૈયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન-
વાસીદેવોને ઉત્તરવૈક્રિયશરીરકરવાનીશક્તિ છે પણ તેવા
શરીરનું તેમનેપ્રયોજનનહિહોવાથી કદીએ ઉત્તરવૈક્રિય
શરીરકરતાંનથી. નારકોઉત્તરવૈક્રિય શરીર કરે તો તે
પણ શરીરહુંમક સંસ્થાનેજ જાણે.

॥ ઇતિ સંસ્થાન દ્વાર ॥

અથ દશમું પ્રાણદ્વાર.

પ્રાણને ધારણ કરે તે પ્રાણી-જીવ કહેવાય છે.
પ્રાણ બેપ્રકારે છે એકદ્રવ્યપ્રાણ અને બીજું જ્ઞાવપ્રાણ,
તેમાં શરીર સંબંધીજ્ઞવોપગ્રાહી આત્મસંબંધ તે દ્રવ્યપ્રાણ
અને આત્માનાજ્ઞાનાદિગુણતે જ્ઞાવપ્રાણ જાણવાં. સ્પ-
ર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, ગ્રાણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિયને શ્રોતેન્દ્રિય
તથા મનબલ, વચનબલ, ને કાયબલ અને આયુષ્ય
તથા શ્વાસોશ્વાસ એ દશ દ્રવ્યપ્રાણ જાણવાં, જ્ઞાન,
દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય એચાર જ્ઞાવપ્રાણ કહ્યાં છે.

પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાજકાય અને

(६१)

वनस्पतिकाय ए पांच एकेंद्रियने, स्पर्शेंद्रिय, कायवल
 ३ श्वासोश्वास थने ४ आयुष्य एम चार प्राण होयते.
 शंख विगेरे वेदेंद्रियने उपर कहेलां चार प्राणनी साथे
 रसेंद्रिय थने वचनवल सहित ठ प्राण होयते. कीर्ती,
 मांकण, कानखजूरा विगेरे तेदेंद्रियजीवने उपर कहेलां
 व प्राणनी साथे घ्राणेंद्रिय सहित सात प्राण होयते.
 माखी, जमरा, जमरीठ विगेरे चौरेंद्रियजीवने उपर
 कहेलां सात प्राणनी साथे चक्षुरेंद्रिय सहित आठ
 प्राण होय ते. असंझी तिर्यच पंचेंद्रियने उपर कहेलां
 आठ प्राणनी साथे श्रोतेंद्रिय सहित नव प्राण होय
 ते थने असंझी (समूर्धिम) मनुष्यने वचनवल नहि
 होवाची थने श्वासोश्वास पर्याप्ति पुरी न करे माटे
 तेने सात के आठ प्राण होय ते. नारकी, दशजुवन
 पति, व्यंतर, ज्योतिपी, वैमानिक, गर्जज तिर्यच पंचें
 द्रिय थने मनुष्य ए सर्वसंझीपंचेंद्रियने पांच इंद्रिय,
 ग्रणवल, श्वासोश्वास थने आयुष्य एम दश प्राण
 होयते. प्राणनी साथे जीवनेजे वियोग थाय तेनुं नाम
 मरण कहेवाय ते. सिद्धना जीवने शरीर विगेरे नहि

(९२)

होवाथी द्रव्य प्राणतो नथी पणनिजआत्मगुण अनंत
ज्ञानादि चारे ज्ञावप्राण होय ठे.

॥ इति प्राणं द्वार ॥

अथ अग्नियारंभं पर्याप्ति द्वार.

पर्याप्ति-पुञ्जलोपचयजः पुञ्जल ग्रहणपरिणमन
हेतुः शक्ति विशेषः-पुञ्जलना उपचयथी थयो (जे)
पुञ्जल ग्रहण परिणमन हेतुरूप शक्ति विशेष, तेने
पर्याप्ति कहे ठे.

जीवने एक गतिथी बीजी गतिए जातां साथे
तैजसअनेकार्मणशरीर होयठे. ते शरीरवने करीने जीव
यथायोग्य आहारने ग्रहण करे ठे ने पढी ए आ-
हारद्वाराए चार, पांचके ठ विज्ञागे जीववीर्य प्रवृत्ती
एदळे शक्ति फोरवे ठे, केमके स्वयोग्य सर्व पर्याप्ति
जीव साथेज आरंभे ने पुरी अनुक्रमे करे ठे. पर्याप्ति
ठ ठे. १ आहारपर्याप्ति, २ शरीरपर्याप्ति, ३ इंद्रिय
पर्याप्ति, ४ श्वासोश्वासपर्याप्ति, ५ ज्ञाषापर्याप्ति, अने
६ मनपर्याप्ति.

प्रथम आहारने ग्रहणकरी परिणमावी रसस्व-

લાદિ જુદા કરવાની શક્તિવિશેષ તેને આહારપર્યાપ્તિ કહે છે. રસપણેપરિણામને પામેલ આહારને રસ, રુધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ (હામકાં) મજ્જા તથા વીર્ય પસાતધાતુપણેપરિણમાવીને શરીરનિપજાવવાની શક્તિ વિશેષ તેનેવીજી શરીરપર્યાપ્તિકહે છે. સાતધાતુપણે પરિણામનેપામેલજેરસ તે જેને જેટલીદ્રવ્યંદ્રિયોજો-દ્રવ્ય તેને તેટલીંદ્રિયપણેપરિણમાવવાનીજેશક્તિવિશેષ તેનેંંદ્રિયપર્યાપ્તિ કહે છે, જે વને શ્વાસોશ્વાસયોગ્ય પુન્નલ ગ્રહણ કરીને શ્વાસોશ્વાસપણેપરિણમાવી શ્વાસો-શ્વાસલેવા મુકવાનીશક્તિવિશેષને શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ કહે છે. જ્ઞાપા વર્ગના યોગ્યપુન્નલગલદ્રવ્યગ્રહીવચનપણે પરિણમાવી અવલંબી મુકવાની જે શક્તિવિશેષ તેને જ્ઞાપાપર્યાપ્તિકહે છે. મનોવર્ગના યોગ્ય પુન્નલગ્રહણકરી તેને મનપણેપરિણમાવી અવલંબીલેવા મુકવાનીશક્તિ વિશેષ તેને મનપર્યાપ્તિ કહે છે.

ઓદારિક શરીરવાળો પહેલી આહાર પર્યાપ્તિ એક સમયમાં થને યાકીનીવીજી સર્વેપર્યાપ્તિઅનુ-ક્રમે અંતરમુદુર્તમાં એક પછી એક પુરણ કરે છે. વૈ-

ક્રિયશરીરવાળો એક શરીરપર્યાપ્તિ અંતર મુહુર્તમાં અને બાકીની પાંચે પર્યાપ્તિઁ એક એક સમયમાં અનુક્રમે એકપટ્ટી એકપુરી કરે છે.

આહાર, શરીર અને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી કર્યા સિવાય કોઈ જીવ મરણ પામે નહિ. સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી કરે તેને પર્યાપ્તો અને સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી કરી નથી ત્યાં સુધી તેને અપર્યાપ્તો કહેવાય છે. પર્યાપ્તિનાં બે જોડ છે, એક લઘિ પર્યાપ્તિને વીજી કરણ પર્યાપ્તિ સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી કરી નથી પણ કરશે તે લઘિ પર્યાપ્તિ અને સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી કરી લીધી છે તેને કરણ પર્યાપ્તિ કહે છે. અપર્યાપ્તિ પણ બે પ્રકારની છે એક લઘિ અપર્યાપ્તિને વીજી કરણ અપર્યાપ્તિ, સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી કરશે જ નહિ તેને લઘિ અપર્યાપ્તિ અને સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી કરી નથી પણ કરશે તેને કરણ અપર્યાપ્તિ કહેવાય છે.

પર્યાપ્તિ નામ કર્મના ઉદયથી લઘિ પર્યાપ્તિ અને અપર્યાપ્તિ નામ કર્મના ઉદયથી લઘિ અપર્યાપ્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ કરણ પર્યાપ્તિ અને કરણ

(૧૫)

અપર્યાપ્તિ નામ માત્રે, એકર્મના ઉદયથી થતી નથી. જેમ દેવતાપર્યાપ્તિ પુરી કરેજ પણ જ્યાં સુધી પુરી કરી નથી ત્યાં સુધી તેનું કાંઈક નામ આપવું જોઈએ માટે તેને કરણ અપર્યાપ્તિ કહે છે, અને સર્વે પર્યાપ્તિ પુરી કરી લીધી છે એમ જણાવવાને માટે તેને કરણ પર્યાપ્તિ કહે છે. પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાતકાય અને વનસ્પતિકા એ એકેંદ્રિય જીવોને આહાર, શરીર, ઇંદ્રિય અને શ્વાસોશ્વાસ એમ ચાર પર્યાપ્તિ કહી છે. વેદેંદ્રિય, તેંદ્રિય અને ચૌરેંદ્રિય તથા અસંજી પંચેંદ્રિયને ઉપરની ચાર પર્યાપ્તિ સાથે જાપા પર્યાપ્તિ સહિત પાંચ પર્યાપ્તિ કહી છે. નારકી, દશાવતર પતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક તથા ગર્જનજતિયંચ પંચેંદ્રિય અને મનુષ્ય એ સર્વે સંજી પંચેંદ્રિયને ઉપર કહેલી પાંચ પર્યાપ્તિ સાથે મનપર્યાપ્તિ સહિત છ પર્યાપ્તિ હોય છે.

॥ ઇતિ પર્યાપ્તિ દ્વાર ॥

અથ વાસું યોની દ્વાર.

યોની-ઉત્પત્તિ સ્થાનક-સામાન્યે જેજે જીવના ઉત્પત્તિ સ્થાનક વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ કરી સરસાં

હોય, તે સર્વે એકજાતી યોનીમાંહે ગણીએ, જેમ ગો-
વરના ઠાણમાંહે જુદા જુદા કીના, ક્રમીઆ, વીંઠી
વિગેરે ઘણાં જીવ ઉપજે છે, તે સર્વનાં જુદા જુદા
કુળ છે, પણ યોની તો એકજ ગણાય, એવી રીતે ગણતાં
સર્વ સંસારી જીવોની ચોરાસી લાખ યોની છે.

પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાજકાયની સાત
લાખ અને સાધારણ વનસ્પતિકાયની ચૌદલાખ તથા
પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયની દશલાખ યોની કહી છે. વે
ઈન્દ્રિય, તેજ્ઞન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિયની બઢ્ઢે લાખ, ગર્જ્જ
તિર્યંચપંચેન્દ્રિયની ચારલાખ, નારકીની ચારલાખ તથા
ચારનિકાયના દેવતાની ચારલાખ અને મનુષ્યની ચૌદ
લાખ એમ સર્વેમઠી સંસારી જીવોની ચોરાસી લાખ
યોની કહી છે અને સિદ્ધના જીવોનું શરીર નહિ હોવાથી
યોની પણ નથી.

દેવતા તથા નારકીની અચિત્ત યોની હોય છે,
ગર્જ્જ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય તથા ગર્જ્જ મનુષ્યની કાંશ્ક
સચિત્તને કાંશ્ક અચિત્તરૂપ મિશ્ર યોની છે અને એકેન્-
દ્રિય તથા વિગલેન્દ્રિયનીમાંહે કોશ્કની સચિત્ત, કોશ્ક-

(६७)

कनी अचित्तने कोइकनी सचित अचित्तरुप मिश्रयोनी
 कह्ये. देवता, नारकी अने एकेंद्रियनी योनी ढां-
 केनी होयते, त्रिगलेंद्रियनी प्रगट (उघामी) अने
 गर्जज तिर्यच पंचेंद्रिय तथा गर्जज मनुष्यनी कांइक
 ढांकेली ने कांइक प्रगट एटले गर्ज होवाची. वाहेर
 पेट मोटुं देखाय अने मांहे देखाय नहि तेमाटे एने
 कांइक ढांकेली अने कांइक प्रगट एमवे प्रकारे योनी
 कह्ये. साते नारकीमांहे केटलाएकनी उष्ण योनी
 ने केटलाएकनी शीतयोनी होयते. गर्जज तिर्यच पंचे-
 द्रिय, गर्जज मनुष्य अने चारेनिकायना देवतानी
 कांइक शीत अने कांइक उष्णरुप मिश्रयोनी होय ते;
 तेलकायनी उष्णयोनी अने पृथ्वीकाय, अपकाय, वा-
 उकाय ने वस्पतिकाय तथा वेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने
 चौरिंद्रिय मांहे कोइकनी उष्ण, कोइकनी शीतने को-
 इकनी शीत उष्णरुप मिश्रयोनी कह्ये.

॥ इति योनी द्वार ॥

(૬૮)

અથ તેમુ કુલકોટી દાર.

જીવોને ઉપજવાનીયોનીમાંહે ૧૯૭૫૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦
કુલનીકોટી હે તેમાં પૃથ્વીકાય ને વિષે વાર લાખ
કુલકોટી અપકાયનેવિષે સાત લાખ કુલકોટી, તે
કાયને વિષે ત્રણલાખ કુલકોટી વાત્તકાયને વિ
સાત લાખ કુલકોટી અને વનસ્પતિકાયનેવિષે અઠા
વીસ લાખ કુલકોટી વેદંદ્રિયને વિષે સાત લાખ કુ
લકોટી તેદંદ્રિયને વિષે આઠ લાખ કુલકોટી અને
ચૌરિંદ્રિયનેવિષે નવલાખ કુલકોટી, જલચરને વિ
સામાવાર લાખ કુલકોટી, સ્થેચરનેવિષે વારલાખ
કુલકોટી ચોપગા ને વિષે દશ લાખ કુલકોટી ઉ
પરિસર્પનેવિષે દશલાખ કુલકોટી અને ચૂજપરિસર્પને
વિષે નવલાખ કુલકોટી જાણવી, એમજ મનુષ્યનેવિષે
વારલાખ કુલકોટી, દેવતાનેવિષે ઠવીસલાખ કુલકોટી
અને ભારકીને વિષે પચીસલાખ કુલકોટીઠે. એ સર્વ
મર્ત્યોને જીવોના એક કોમા કોમ, સત્તાણું લાખકોમ
પચાસજ નાકોમ કુલ કલ્યાં હે.

॥ ઇતિ કુલકોટી દાર ॥

(एण)

अथ चौदमु ज्ञानद्वार.

ज्ञान-जेने करो वस्तुनुं स्वरूप जाणीए, गुणपर्याये करी वस्तुनो निर्णय करीए तेनुं नाम ज्ञान, अथवा सामान्य विशेषात्मक वस्तुने विषे विशेष ग्रहणात्मक जे बोध तेनुं नाम ज्ञान कहेवायते. १ मतिज्ञान, २ श्रुतज्ञान, ३ अर्थाधिज्ञान, ४ मनःपर्यवज्ञान, अने ५ केवलज्ञान एम ज्ञान पांच प्रकारनुं ठे. पांच इंद्रिय तथा मनबके निषत वस्तुनुं जीवने जे ज्ञान, तेनुं नाम मतिज्ञान. सांजळवे करो जाणीए एटले सम्यक प्रकारे शास्त्र जाणवा, वांचवा तथा सांजळवाथी मननपूर्वक वस्तुनुं जीवने जे ज्ञान थाय तेनुं नाम श्रुतज्ञान. इंद्रियादिकनी अपेक्षा विना मर्यादा प्रमाणे रुपी वस्तुनुं जीवने जे ज्ञान थाय तेनुं नाम अर्थाधिज्ञान, संझी पंचेन्द्रिय जीवना मनोगत जावनुं अर्थात् मनचिंतित अर्थनुं जीवने जे ज्ञान थाय तेनुं नाम मनः पर्यवज्ञान. संपूर्ण लोकालोकनुं तथा जीवजिवना सर्व गुण पर्यायेनुं तथा रुपी अरुपी सर्व वस्तुनुं जीवने जे ज्ञान थाय तेनुं नाम केवलज्ञान

સર્વ જ્ઞાનાવરણી કર્મનોદ્ધય થવાથી, આવરણરૂપ જ્ઞાન
પાધી રહીત, કેવલજ્ઞાન સર્વથા એકજ પ્રકારનું
અને વાકીના ચારે જ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીય કર્મના દ્વય
પશમ પ્રમાણે હોવાથી ઘણાં પ્રકારનાં છે. મતિજ્ઞાન
ને શ્રુતજ્ઞાન પરોક્ષ છે અને અવધિજ્ઞાન, મનઃ પર્યવસાન
જ્ઞાન તથા કેવલજ્ઞાન પ્રત્યક્ષ કહ્યાં છે.

દશ યુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક
એ દેવતાના તેર દંરુકે તથા નારકી અને ગર્જનજ તિ
ર્થચપ્પેંદ્રિયના દંરુકે સમ્યકદૃષ્ટિ જીવને મતિજ્ઞાન
શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન એમ ત્રણ જ્ઞાન હોય તે
વેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય, અને ચૌરિંદ્રિય એ ત્રણ વિકલેંદ્રિ
યના દંરુકે અપર્યાતાવસ્થાએ કેટલાએક જીવોને મ
તિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન એમ બે જ્ઞાન સિદ્ધાંતને વિ
કહ્યાં છે. ગર્જનજ મનુષ્યના દંરુકે પાંચે જ્ઞાન કહ્યાં
પાંચ એકેંદ્રિયના દંરુકે એકજ મિશ્ર્યાત્વ ગુણવાળું હો
વાથી તે જીવોને જ્ઞાન હોતું નથી. સિદ્ધના જીવોને
કેવલજ્ઞાન હોય છે.

॥ ઇતિ જ્ઞાન ધાર ॥

અથ પંદરમું અજ્ઞાનદ્વાર.

અજ્ઞાન-અનંત ધર્માત્મક વસ્તુને મોહનીકર્મના ઉદયથી એકરૂપ પુર્ણકરીજાણે, સંસાર હેતુ તેને મોહ હેતુ જાણે, એકાંતે ગ્રહણ કરવારૂપ અથવા ત્યાગ કરવારૂપ એમ એકાંતેજ વસ્તુ સ્વરૂપ માને પણ ઉત્તયરૂપ નજાણે, માટે મિથ્યાત્વના ઉદયે કરીને મિથ્યાત્વીનું જાણપણું તે અજાણરૂપજ હોય તેનું નામ અજ્ઞાન કહ્યું છે. ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૩ વિજ્ઞગજ્ઞાન એમ ત્રણ પ્રકારનાં અજ્ઞાન કહ્યાં છે.

તેર દેવતાના દંરૂક એક ગર્જન મનુષ્યનો તથા એક ગર્જન તિર્યચનો અને એક નારકીનો દંરૂક એમ સર્વ મલીને સોઢદંરૂકને ત્રિપે ત્રણ અજ્ઞાન છાજે અને પાંચ એકેંદ્રિયના તથા ત્રણ ત્રિગલેંદ્રિયના દંરૂકે એમ આઠદંરૂકે એક વિજ્ઞગજ્ઞાન વિના વાકીના બે અજ્ઞાન કહ્યાં છે.

॥ ઇતિ અજ્ઞાન દ્વાર ॥

અથ સોઢમું દર્શન દ્વાર.

દર્શન-સામાન્યપણે નિરાકારોપયોગરૂપ વસ્તુ

नो जे अवबोध तेनुं नाम दर्शन १ चक्षुदर्शन, २ अचक्षुदर्शन, ३ अवधिदर्शन, ४ केवलदर्शन एम चार प्रकारे दर्शन ठे.

चक्षुदर्शन-घटादि पदार्थोने आंखोवळे सामान्य पणे देखवुं ते. अचक्षुदर्शन एटले चक्षु सिवाय बाकीनी इंद्रियो जे स्पर्शन, रसन, घ्राणन, श्रोतन अने नो इंद्रिय जे मन एणे करी शब्दादिक अर्थनो जे सामान्यावबोध थाय ते अचक्षुदर्शन, द्रव्य, क्षेत्र, कालने जाव ए चार मर्यादा मांहे रखां जे रुपी द्रव्य तेनो सामान्यावबोध ते त्रीजुं अवधिदर्शन, सर्वद्रव्यनो सामान्यावबोध ते निरावरण अप्रतिपातीएवुं चोथुं केवल दर्शन जाणवुं. ए चार दर्शन अनाकार ठे, कारणके जाति, गुण, क्रियादिक विशेषण रहित तथा वस्तुना आकार रहित केवल आकांक्षक ठे एवुं देखीए तेनुं नाम दर्शन कह्युं ठे.

पृथ्वीकायादि पांच एकेंद्रियना पांच दंशक, वे इंद्रियनो एकदंशकअने ते इंद्रियनो एक दंशक एम सात दंशकने विषे एक अचक्षु दर्शन होय, चौरिंद्रि-

(૧૦૩)

યનાંદંરુકે ચત્તુર્દર્શન તથા અચત્તુર્દર્શનકર્તું છે. તેર દેવતાના દંરુક, એક નારકીનો દંરુક અને એક તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયનો દંરુક એમ પંદર દંરુકને ત્રિપેચ-ત્તુર્દર્શન, અચત્તુર્દર્શન અને અવધિદર્શન એમ ત્રણ દર્શન હોય અને મનુષ્યના દંરુકે કેવલદર્શન સંહીત ચારે દર્શન હોય છે. સિદ્ધના જીવોને એક કેવલદર્શન હોય છે.

॥ ઇતિ દર્શન દ્વાર ॥

અથ સત્તરમું દૃષ્ટિ દ્વાર.

દૃષ્ટિ-જે અવલોકનકરતું તેને દૃષ્ટિકહીણ. તે દૃષ્ટિ ત્રણ પ્રકારે છે. ૧ સમ્યક્ દૃષ્ટિ, ૨ મિથ્યા-ત્વદૃષ્ટિ અને ૩ મિશ્રદૃષ્ટિ તેમાં શ્રી ચિતરાગે કહેલાં વસ્તુતત્ત્વનું જ્ઞાનભાય તે પ્રથમ સમ્યક્ દૃષ્ટિજાણવી. સમ્યક્દૃષ્ટિનાં લક્ષણથી જે વિપરીતતેવીજી મિથ્યા-ત્વદૃષ્ટિ તથા સારું અથવા માતું જ્ઞાન વેઠુને ત્રિપે જે સ્વરાપણાનું થાય તે ત્રીજી મિશ્રદૃષ્ટિ જાણવી.

પૃથ્વીકાયાદિકપાંચ એકેન્દ્રિયનાંદંરુકે એક મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ છે. વિગલેન્દ્રિયના ત્રણદંરુકે એક મિથ્યા-

त्वदृष्टि अने बीजी सम्यक्त्वदृष्टि एम वे दृष्टि कहीठे कारणके जे जीव परञ्जवथी सास्वादने सम्यक्त्व सहीत आवे ठे तेने अपर्याप्तावस्थाए सम्यक्त्व दृष्टि होय ठे ते अपेक्षाए विगलेंद्रियना दंरुके वे दृष्टि जाणवी, तेर देवताना दंरुके गर्ज्ज मनुष्य अने तिर्यचना दंरुके तथा नारकीना दंरुके एम सोळ दंरुके त्रण दृष्टि कही ठे. पण एमां नव प्रेक्ष्यके एक सम्यक्त्व अने बीजी मिथ्यात्व ए वे दृष्टि लाजे तथा पांच अनुत्तर विमाने एक सम्यक्त्व दृष्टिज लाजे तथा समुर्ध्विम तिर्यचने समयक्त्व अने मिथ्यात्व ए वे दृष्टिज लाजे अने समुर्ध्विम मनुष्यने एक मिथ्यात्व दृष्टि कही ठे.

॥ इति दृष्टि द्वार ॥

अथ अष्टागमुं योगद्वार.

योग—युक्तयवुं तेने योगकहीण अथवा जीवना बलवीर्य, शक्ति, पराक्रमने योग कहीण, अथवा योग एटले व्यापार तेयोग त्रणप्रकाशनांठे मन १ योग २ वचन योग अने ३ काययोग.

મનયોગ એટલે મનનોવ્યાપાર તે ચારપ્રકારે છે. ૧ સત્યમનોયોગ, ૨ અસત્યમનોયોગ, ૩ સત્યાસત્ય-મનોયોગ અને ૪ અસત્યાશ્ચમૃષા મનોયોગ વચન યોગ એટલે જ્ઞાપાનો વ્યાપાર તે ચારપ્રકારે છે. ૧ સત્ય વચનયોગ ૨ અસત્ય વચનયોગ ૩ સત્યાસત્ય (મિશ્ર) વચનયોગ અને ૪ અસત્યાશ્ચમૃષા વચનયોગ, કાય-યોગ એટલે કાયાનોવ્યાપાર તે સાતપ્રકારે છે. ૧ શૌદારિક કાયયોગ ૨ શૌદારિક મિશ્ર કાયયોગ ૩ વૈક્રિય કાયયોગ ૪ વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ ૫ આ-દારક કાયયોગ ૬ આદારકમિશ્રકાયયોગ અને ૭ કાર્મણકાયયોગ. ૮ પ્રમાણે ઘધામઝીને પંદર યોગ કહ્યાં છે.

સત્ય મનયોગ એટલે વસ્તુને વસ્તુરૂપે ચિંતવવી જેમકે જીવાદિક પદાર્થ હવ્યરૂપે નિત્ય, પર્યાયરૂપે અનિત્ય એમ અનેકાંતપણે ચિંતવવું તે સત્ય મનયોગ અને તેથી વિપરીત તે અસત્ય મનયોગ જેમ જીવા-દિક પદાર્થ એકાંતપણે નિત્ય વિશ્વવ્યાપી દ્રવ્યાદિક ચિંતવવું તેનું નામ અસત્યમનયોગ, સત્યાસત્ય મનો-

યોગ એટલે કાંઈક સાચું કાંઈક જુટું એમ મિશ્ર જાણે ચિં-
 તવું જેમકે આજે ગામમાં દશ જનમ્યા દશમુઆ
 એમ અનુમાને કાંઈક સાચું જુટું ચિંતવું. અસત્યા
 અમૃષામનોયોગ એટલે આનું અમુક નામ છે, આ
 અમુક જાત છે, આ વસ્તુ લાવ. આ વસ્તુ લે इत्या-
 દિક ચિંતવું તેથી જીનવચન વિરાધાય નહિ માટે
 જુઠ પળ નહિ અને સાચ પળ નહીં એવું વ્યવહારિક
 ચિંતવું. સાચા વચનનું આત્માની સાથે જોડવું તે સત્ય
 વચનયોગ, અસત્યવચનની સાથે આત્માને જોડવું
 તે અસત્યવચનયોગ, કાંઈક સત્ય અને કાંઈક અ-
 સત્ય એમ મિશ્રજાણા બોલે તે સત્યાસત્ય વચનયોગ,
 હે દેવદત્ત ચોપરી લાવ બ્રહ્મદત્ત અમુક ગામ ગયો
 એમ બોલવું અર્થાત્ આમંત્રણ, યાચના વિગેરે કરવું
 તે સત્યાઅમૃષાવચનયોગ જાણવો. ઔદારિક શ-
 રીરને યોગે જે જીવનો વ્યાપાર તે ઔદારિક કાય-
 યોગ, અને અપર્યાપ્તાવસ્થાએ મનુષ્ય અને તિર્યંચને
 કાર્મણ સાથે મિશ્ર જે ઔદારિક પુણ્યજન્ય વ્યા-
 પારને ઔદારિક મિશ્રયોગ જાણવો. વૈક્રિય શરીરને

(१०७)

योगे जे जीवनो व्यापार ते वैक्रिययोग अने देवता
 तथा नारकीने अर्पणावस्थाए कर्मण साथे मिश्र
 जे वैक्रिय पुञ्ज अथवा मनुष्यादिकने उत्तर वैक्रिय
 करतां ज्या सुधी तेनीपर्याप्तिपुरीथइनथी त्यां
 सुधी औदारिक पुञ्ज साथे वैक्रिय पुञ्ज मिश्र होय
 तेनाथी यतो जीवनो व्यापार ते वैक्रियमिश्रयोग
 जाणवो, आहारक शरीरनेयोगे जे जीवनो व्यापार
 ते आहारक काययोग अने आहारकशरीर करतां
 ज्यां सुधी तेनीपर्याप्तिपुरीकरीनथी त्यां सुधी
 औदारिक शरीर साथे आहारक मिश्र होय तेनाथी
 यतो जे जीवनो व्यापार ते आहारकमिश्रयोग
 जाणवो. सातमं कर्मण काययोग एटजे कर्मदल
 साथे आत्मप्रदेशनुं मळवुं ते कर्मण शरीर कहीए
 तेणे करी परजवादिकथी आगमन शक्ति तेनुं नाम
 कर्मणकाययोग जाणवो, तैजस शरीर अने कर्मण
 शरीर सर्वदा होय तेथी तैजस काययोग मांहेज
 गण्यो ठे. एम जाणवुं.

देवताना तेर दंरुक, नारकीनो एक दंरुक एम

ચૌદ દંડકે મનના ચાર, વચનના ચાર તથા વૈક્રિય-
 કાયયોગ, વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ અને કાર્મણકાય-
 યોગ એ ત્રણ યોગ કાયાના મઠીને અગિયાર યોગ
 કહ્યાં છે. તિર્યંચના દંડકે એક આહારકકાયયોગ
 અને બીજો આહારક મિશ્રકાયયોગ વર્જીને વાકીના
 તેર યોગ કહ્યાં છે, ગર્જનમનુષ્યના દંડકને વિષે
 પંદર યોગ હોય છે. વેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય અને ચૌ-
 રિંદ્રિયના દંડકે એક ઔદારિકકાયયોગ, બીજો ઔ-
 દારિક મિશ્રકાયયોગ, ત્રીજો કાર્મણકાયયોગ અને
 ચોથો અસત્યામૃષાવચનયોગ એમ ચાર યોગ કહ્યાં છે.
 વાહકાયના એક દંડકને વિષે એક ઔદારિકકાયયોગ,
 બીજો ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ, ત્રીજો વૈક્રિયકાય-
 યોગ, ચોથો વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ, અને પાંચમો કાર્મ-
 ãકાયયોગ એમ પાંચ યોગ કહ્યાં છે. પૃથ્વીકાય, અપ-
 કાય, તંબુકાય અને વનસ્પતિકાયના દંડકે એક ઔદા-
 રિક કાયયોગ, બીજો ઔદારિકમિશ્રકાયયોગ અને
 ત્રીજો કાર્મણ કાયયોગ એમ ત્રણ યોગ કહ્યાં છે, સિદ્ધના
 જીવો અયોગી છે. ॥ ઇતિ યોગદ્વાર. ॥

(१०९)

अथ लुगणीसमुं उपयोग दार.

उपयोग-वस्तुस्वरूपने उल्लखवा, जाणवा, प्रका-
शवाने विषे जेउपयोगीहोय तेनुं नाम उपयोग
ए जीवनुंलक्षण जीवस्वजावचेतनारूपजाणवुं, ते
उपयोग साकारं अने निराकार एम वे प्रकारनो ठे
तेमां दरेकवस्तुने नियमेकरीग्रहणकरवी एज
तेनो परिणामरूपआकार तेजेनेकरीनेथाय ते
पांचज्ञान अने त्रणअज्ञानरूप आठ प्रकारे साकार
उपयोग जाणवो. अने ए लक्षणोयीजीन उपयोग
ते निराकारचार प्रकारनां दर्शनरूपजाणवो. सा-
कारने निराकार वने मळीने वार प्रकारनां उपयोग
कदां ठे.

मनुष्यना दंरुके वारउपयोगहोयउ. नार-
कीनो एकदंरुक, तिर्यंचपचेंद्रियनो एकदंरुक
तथा देवताना तेरदंरुक ए पंदरदंरुकनेविषे के-
वळज्ञान, केवळदर्शन अने मनःपर्यव ज्ञानविना
घाकीना नवउपयोगहोयउ. वेशंद्रिय तथा तेइं-
द्रियना दंरुके एक मतिज्ञान वीजुं श्रुतज्ञान वीजुं

મતિઅજ્ઞાન ચોથું શ્રુત અજ્ઞાન અને પાંચમું અચક્ષુ
 દર્શન એ પાંચ ઉપયોગ હોય, અને ચૌરિંદ્રિયનાં દંડકે
 એ પાંચ ઉપયોગની સાથે એક ચક્ષુદર્શન સહીત ઠ
 ઉપયોગ હોય છે, પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ થાવરના દંડકે
 એક મતિઅજ્ઞાન બીજું શ્રુતઅજ્ઞાન અને ત્રીજું અ-
 ચક્ષુદર્શન એમ ત્રણ ઉપયોગ હોય. સમુર્થિમ તિર્થંચને
 મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન, ચક્ષુ-
 દર્શન અને અચક્ષુદર્શન એ ઠ ઉપયોગ કહ્યા છે. સ-
 મુર્થિમ મનુષ્યને મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન, ચક્ષુદર્શન
 અને અચક્ષુદર્શન એમ ચાર ઉપયોગ કહ્યા છે. સિદ્ધ-
 ના જીવને એક કેવલદર્શન અને બીજું કેવલજ્ઞાન
 એ બે ઉપયોગ જાણવા. એક સમયે જીવને એક ઉપ-
 યોગ હોય. ઠદમસ્થ જીવને પહેલે સમયે દર્શન અને
 બીજે સમયે જ્ઞાન તથા કેવલીનગવાનને તો પહેલે
 સમયે જ્ઞાન (વિશેષાવબોધ) અને બીજે સમયે દર્શન
 (સામાન્યાવ બોધ) હોય છે.

इति उपयोगद्वार.

अथ वीशमुं गुणस्थानकद्वार.

गुणस्थान-गुण जे जीवना ज्ञान, दर्शन, चारित्र्यादि गुण तेनुं स्थान अशुद्ध, शुद्ध, शुद्धतर, शुद्धतम विगेरे अध्यवसायने गुणस्थानक कहैठे, जो पण जीवना असंख्याता अध्यवसाय स्थानक जेदे असंख्य गुणस्थानक होयठे तो पण स्थूल व्यवहारे चौद गुण स्थानक कहां. ठे तेनां नाम १ मिथ्यादृष्टि गुणस्थानक, २ सास्वादन गुणस्थानक ३ मिश्रदृष्टि गुणस्थानक, ४ अघिरति सम्यक् दृष्टि गुणस्थानक, ५ देशघिरति गुणस्थानक, ६ प्रमत्त संयत गुणस्थानक, ७ अप्रमत्तसंयत गुणस्थानक, ८ निवृत्ति अथवा अपूर्व करण गुणस्थानक, ९ अनिवृत्ति-वादर संपराय गुणस्थानक, १० सूक्ष्म संपराय गुणस्थानक, ११ उपशान्तमोह वीतराग गुणस्थानक, १२ क्षीणमोह वीतराग गुणस्थानक, १३ सजोगी गुणस्थानक, १४ अयोगी केवळी गुणस्थानक एम चौद गुणस्थानक जाणवां.

मिथ्यात्व एटले जीन वचनथी विपरीत दृष्टी, जेम धंतुराना बीज खाधे थके श्वेत वस्तुने पण पी-

लीवस्तु जाणे ठे तेम मिथ्यात्व मोहनीयना जोरथी
 रागद्वेष मोहादिक अढार दोषे सहीत अथवा सं-
 सारना हेतु एवा स्त्री हथियार वंगरे चिन्हे करीने
 सहीत होय तेने पण देवकरी माने धनधान्य स्त्री
 वंगरेमां आसक्त परिग्रहादिक गुरुना लक्षणें हीनने
 गुरु करी माने हिंसादिक अधर्मने धर्म करी माने
 एने मिथ्यात्व कहीए. एवा मिथ्यात्व उदयवंत जीव
 पण कोशक देखादेखीए, कोश सुगतिनी अजिज्ञाषे
 तथा कोश नडकजीव मोहहेतु क्रिया करे माटे तेने
 मिथ्यात्व गुणस्थानक कहीए अथवा एकांशे घटादि-
 कनी मान्यता अविरुद्ध पण होय ते कारणे अने अ-
 द्हरनो अनंतमो जाग जीवने सदा सर्वदा उघामो
 रहे अवराय नहि ते गुणने लीधे पण मिथ्यात्व उ-
 दयवंत जीवने मिथ्यात्व गुणस्थानक कह्युं ठे. औपश-
 मिक सम्यक्त्व वंत जीव अनंतानु बंधो कषायनां
 उदये औपशमिक वमता क्षीरना स्वाद सरखो जाव
 मिथ्यात्व गुणस्थानक पाय्या पहेला जे जीवने होय
 ते सास्वादन सम्यक्दृष्टी गुणस्थान वीजुं जाणवुं.

मिश्रमोहनीना उदयथी जीवने रुची के अरुची ए-
 वझे न होय एवां जे अध्यवसाय ते मिश्रदृष्टी गुण-
 स्थानक त्रीजुं जाणवुं. विरति गुण जाणतो ठतो पण
 अप्रत्याख्यान कपायोदये विरति आदरी न शके पण
 तत्वरुची, सम्यक्त्ववंत जीनवंचन यथावस्थितपणे
 परिणमे तेनुं नाम अत्रिरति सम्यक्दृष्टी गुणस्थानक
 चोयुं जाणवुं. प्रत्याख्यानी कपायोदये सर्व विरति-
 पणुं तो न आदरी शके, पण कांश्च असे सावध्य
 योगनी विरति करे. जेम निरपराध, निरपेक्ष, संक-
 दपी, त्रसजीवने न हणवो, इत्यादिक सम्यक्त्व
 सहीत अध्यवसाय अथवा सम्यक्त्वसहीत एक
 नवकारसी करे एवा अध्यवसाय ते देशविरतिसम्य-
 क्दृष्टीगुणस्थानक पांचमुं जाणवुं. देशविरतिगुण
 स्थानकथी अनंतगुण विशुद्ध सर्व विरतिरूप चारित्र्या
 अध्यवसाय पण प्रमादेकरीनेसहीतहोय तेनुं
 नाम प्रमत्तसंयत गुणगण ठहु जाणवुं. प्रमादपांच
 प्रकारेठे, मद, विषय, कपाय, निद्रा अने विकथा,
 ते पांचेप्रमादथीरहीत अनंतगुणविशुद्ध, निश्चय

चारीत्रै स्थिरतारूप अध्यवसाय ते सातमुं अप्रमत्त-
 संयतनामनुं गुणस्थानक जाणवुं. पूर्वे नहि पामेळा
 एवा अत्यंतविशुद्धअध्यवसायेकरी चारीत्रमोह-
 नीनी एकवीस प्रकृति उपशमाववा अथवा खपा-
 ववाने अर्थे रसघात, स्थितिघात, गुणश्रेणी, गुणसंक्रम
 अने अपूर्वस्थितिबंध ए पांचवाना धुरसमयची
 करे ते आठमुंअपूर्वकरणगुणस्थानक जाणवुं; अथवा
 एक समये अनेकजीव ए गुणस्थानकेचढे पण अ-
 ध्यवसाय, शुद्ध, शुद्धतरादिके निवृत्ति एटले फेरफार
 होय माटे ते आठमागुणस्थानकने निवृत्तिगुण-
 गुणस्थानक पण कहे ठे. नवमे गुणस्थानके एक समये
 घणा जीव चढे पण तेउंना अध्यवसायमा फेरफार
 न होय माटे तेनुं नाम अनिवृत्तिगुणस्थानक अथवा
 वादर एटले मोटाखंरु अने संपराय एटले कषाय-
 ना आ गुणस्थानके जीव करे एटले कषायना उप-
 शमाववाके खपाववाने अर्थे घणाखंरुकरे तेथी तेनुं
 नाम वादरसंपरायनामा नवमुंगुणस्थानक जाणवुं.
 सूक्ष्म ठे संपराय एटले किट्टीकृत लोचकषायनो

उदय ज्यां ते सूक्ष्म संपराय नामे दशमं गुणस्थान-
 नक जाणवुं. जेम मेलवाल्लुपाणी शान्तथवाथी मेल
 निचे वेसे ने पाणीनिर्मलथाय अथवा जणाय
 तेम ज्यां मोहनीकर्मनोउपशमथाय तेनुं नाम उप-
 शांतमोह गुणस्थानक अंगीधारमं कहुं ठे. पाणी-
 मां मळ ठे ते पातुं मोळावाथी अवस्य मळीन थाय,
 तेम आ गुणस्थानकपामेलाजीवने कपाय सत्तामां
 ठे तेथी त्यांथो अवस्य पेजेज एम जाणवुं, सर्व मो-
 हनीप्रकृतिक्षय्यतां, सत्तामांथो पण मोहनीकर्म
 टळीजतां अत्यंत विशुद्धअध्यवसायस्थानक ठे
 ज्यां तेनुं नाम क्षीणमोहगुणस्थानक वारमं जाणवुं.
 वारमागुणठाणेथी कोइजीव पेजे पण मरणपामे
 नहि. मन, वचनने काययोगसहीत वर्ते अने घाती
 कर्मनाक्षय्यकी केवळज्ञान होय ते सयोगी केवळी
 गुणस्थानक तेरमं जाणवुं. त्रणे योगनो रोध करे एटले
 वादर मनवचनने कायाना व्यापारने अज्ञावे, मेरु-
 पर्वतनी पेठे निःप्रकंप शैलेसीकरणकरतां, ध्ययोगी
 केवळी गुणस्थानक चौदमं जाणवुं. ते चौदमागुण-

સ્થાનકના ઠેલા સમયે જીવ ક્ષુદ્રેણીએ મોઢ પ્રત્યે પામે છે.

પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ અજ્ઞ વ્યતી અપેક્ષાએ અનાદીઅનંત અને જ્ઞવ્યતીઅપેક્ષાએ અનાદીસાન્ત તથા સમકીર્તથી પહેલા જીવની અપેક્ષાએ સાદીસાન્ત તેથી જઘન્યથી અંતરમુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશેજીની અર્ધપુજ્જલ પરાવર્ત જેટલી કહી છે. વીજા સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી ઠ આવલીકા જાણવી. ત્રીજા ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટથી પણ અંતરમુહુર્ત જેટલી કહી છે. ચોથા અવિરતિ સમ્યક્ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ જઘન્ય અંતરમુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરોપમથી જાજેરી કહી છે. પાંચમું દેશવિરતિ ગુણસ્થાનક ઠહુ પ્રમતગુણસ્થાનક, અને તેરમું સયોગીગુણસ્થાનક એ દરેક ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ જઘન્ય અંતરમુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશે જીવપૂર્વ ક્રોર વર્ષની કહી છે. સાતમું અપ્રમત, આઠમું અપૂર્વકરણ, નવમું અનિવૃત્તિવાદરસંપરાય,

दशमं सुदम संशयं अने अगियारमं उपशांत मोहं
 गुणस्थानकनी स्थिति जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट
 अंतरमुदुर्त दरेकनी कही ठे. चारमा क्षीणमोह गुण-
 स्थानकनी स्थिति जघन्य तथा उत्कृष्टयी पण अंतर
 मुदुर्तनी जाणवी. चौदमा अयोगीकेवलीगुणस्था-
 नकनी स्थिति पांचह्रस्वाक्षर उच्चारण काल जेटली
 कही ठे.

दरेक गुण स्थानके लेश्या, योग, उपयोग, बंध,
 उदय, उदीरणा अने सत्ता कहे ठे. मिथ्यात्वादिकं
 प्रथमना ठ गुणस्थानके सर्व ठए लेश्याहोयठे;
 अहीयां प्रत्येकलेश्याना असंख्याता लोकाकाश
 प्रदेश प्रमाण अध्यवसायस्थानक होय ठे ने तेथी
 प्रमत्त गुण स्थानके पण कांश्क कृष्ण लेश्याना अध्य-
 वसाय होय माटे कांश्चीरोध जाणवो नही. सातमा
 अप्रमत्त गुणस्थानके, तेजो, पद्म अने शुक्ल ए व्रण
 लेश्या होयठे. आठमा अपूर्व करणगुणस्थानकयीतेरमां
 गुणस्थानक सुधी एकशुक्ल लेश्या कहीठे अने चौदसुं
 अयोगी गुणस्थानक अलेशी कह्युं ठे. पहेला मिथ्यात्व

गुणस्थानके अने चोथा अविरतिसम्यक्दृष्टी गुण-
स्थानकने विषे, आहारकर काययोग अने आहारक
मिश्र काययोगविना वाकीना तेरयोग कहां ठे.
त्रीजामिश्र गुणस्थानके चारमनना, चारवचनना
अने औदारिक काययोग तथा वैक्रिय काययोगस-
हित दशयोग कहां ठे. पांचमा देशविरति गुणस्था-
नके चार मनना, चार वचनना अने औदारिक का-
ययोग, वैक्रियकाययोग तथा वैक्रियमिश्रकाय
योग सहित अगियार योग कहां ठे. उपर कहेलां
अगियार योगनी साथे आहारक काययोग अने आ-
हारकमिश्र काययोग सहित तेरयोग ठहा प्रमत्त गु-
णस्थानके, अने तेमांथी आहारकमिश्र अने वैक्रि-
यमिश्रविना अगियार योग अप्रमत्त गुणस्थानके कहां
ठे. आठमा अपूर्वकरण गुणस्थानकथी चारमा क्षीण
मोह गुणस्थानक सुधी दरेक गुणस्थानके, चारमनना,
चार वचनना अने एक औदारीक काययोग मळी
नवयोग होय ठे. तेरमा सयोगी केळवी गुणस्थानके,
एक सत्य वचनयोग, बीजु असत्यामृषा वचनयोग,

(११९)

त्रीजु सत्यमनयोग, चोथु असत्यामृषामनयोग,
 पांचमुं औदारीककाययोग, ठहु औदारीकमिश्र
 काययोग. अने सातमुं कामर्णकाययोग एम सात
 योग कहां ठे. चौदमा अयोगी गुणस्थानके योगने
 रुंधे माटे एके योग होय नही अयोगी ठे माटे एम
 जाणवुं. पहेला मिथ्यात्व गुणस्थानके अने बीजा
 सास्वादन गुणस्थानके, त्रण अज्ञान अने चक्षु दर्शन;
 अचक्षुदर्शन तथा अवधिदर्शन सहीत ठ उपयोग
 सिद्धांतने विषे कहां ठे. त्रीजा मिश्र गुणस्थानके त्रण
 अज्ञान ज्ञानेकरीमिश्र अने त्रण दर्शन एम ठ
 उपयोग होय ठे. अविरति सम्यक् गुणस्थानके अने
 देशविरति गुणस्थानके, मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधि-
 ज्ञान अने चक्षु, अचक्षु तथा अवधिदर्शन सहीत
 ठ उपयोग कहां ठे, ठछा प्रमत्तगुणस्थानकधी धा-
 रमा क्षीणमोहगुणस्थानक सुधी पूर्वोक्त ठ उप-
 योगनी साथे मनःपर्यवज्ञान सहीत, सात उपयोग
 कहां ठे. तेरमे अने चौदमे गुणस्थानके केवल ज्ञान
 अने केवल दर्शन एवं घे उपयोग जाणवा ? ज्ञाना

(१२०)

वरणीयकर्म, ५ दर्शनावरणीयकर्म, ३ वेदनीयकर्म,
 ४ मोहनीयकर्म, ५ आयुकर्म, ६ नामकर्म, ७ गो-
 त्रकर्म अने ८ आंतरायकर्म एवं आठ कर्म ठे. प्रथम
 मिथ्यात्व गुणस्थानकर्त्री सातमाअप्रतमगुणस्था-
 नक सुधीना सातगुणस्थानकर्मांथो एक मिश्रगुण-
 स्थानक वर्जीवाकीना तण गुणस्थानके सातके आठ
 कर्म बांधे; आयुबंधकाले आठ अने आयु न बांधतो
 होय त्यारे सातकर्म सदा सर्व जीव बांधे त्रीजुमिश्र
 गुणस्थानक, आठसुं अपूर्व करण अने नवसुं अनिवृति
 वादरगुणस्थानक एवं त्रण गुणस्थानके आयु कर्मविना
 वाकीना सात कर्म बांधे. दशमा सुद्धमसंपरायगु-
 णस्थानके एक आयु कर्म अने बीजु मोहनीय एवे
 कर्म वर्जीवाकीना ठ कर्म बांधे. अगियारसुं उप-
 शांतमोह, चारसुं क्षीणमोह अने तेरसुं सयोगी
 केवळी एवं त्रण गुणस्थानके एक साता वेदनीजबांधे
 अने चौदसुअयोगीगुणस्थानक तो अवंधक ठे त्यां
 कोइ जीवकर्म बांधे नहि एम कह्युं ठे. मिथ्यात्वथी
 मांकी सूद्धसंपरायगुणस्थानक सुधी आठे कर्मनो

(१११)

उदय, अगियारमे तथा धारमे गुणस्थानके मोहनीय
 कर्मविना वाकीना सात कर्मनो उदय अने तेरमे तथा
 त्रौदमे गुणस्थानके, अघाती एवा वेदनीय, आयुः,
 नाम अने गोत्र एवं चार कर्मनो उदय होय ठे. मि-
 थ्यास्वयी प्रमत्त सुधी ठ गुणस्थानकमाथी एक मिश्र
 गुणस्थानक वर्जि वाकीना पांच गुणस्थानके, सातके
 आठ कर्मनो उदीरणा, मिश्रगुणस्थानके आठ कर्मनी
 उदीरणा, अग्रमत्त, अपूर्व अने अनिवृत्ति गुणस्थानके
 आयुकर्म अने वेदनीय कर्मविना ठ कर्मनी उदीरणा,
 सूक्ष्म संपराय गुणस्थानके ठ अथवा पांच कर्मनी
 उदीरणा अने उपशांतमोहगुणस्थानके, वेदनीय,
 आयुः अने मोहनीयविना वाकीना पांच कर्मनी उ-
 दीरणा होय ठे, तथा वारमा क्षीण मोह गुणस्थानके
 उपर कहेलां त्रण कर्मविना पांच कर्मनी अने आव-
 लीका थाकते ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय अने
 अंतराय कर्मनी उदीरणाटले तैथी वाकीना एक नाम-
 कर्म अने वीजुं गोत्र एवं वे कर्मनी उदीरणा होय तथा
 तेरमा सयोगी गुणस्थानके पण ते नाम अने गोत्र

(१२२)

कर्मनी उदीरणा कही ठे. चौदसुं अयोगी गुणस्थानक
अणुदरीक होय त्यां एके कर्मनी उदीरणा होय नहि.
पहेला गुणस्थानक ग्री मांकी अगियारमां गुणस्थानक
सुधी आठ कर्मनी सत्ता, वारमा गुणस्थानके मोह
नीयकर्म वर्जो सात कर्मनी सत्ता अने तेरमे तथा
चौदमे गुणस्थानके वेदनीय कर्म, आयुः कर्म, नाम
कर्म अने गोत्रकर्म ए चार अघाती कर्मनी सत्ता
कही ठे.

पृथ्वी कायादि पांच एकेंद्रियना दंरुके एक
मिथ्यात्व गुणस्थानक सिहांतने विपे कळुं ठे. वेदेंद्रिय,
तेदेंद्रिय अने चौरिंद्रियना दंरुके मिथ्यात्व अने
शास्वादन् एम वे गुणस्थानक लाने. नारकी, जुव-
नपति, व्यंत्तर, ज्योतिषी अने वैमानिकने विपे पहे-
ले ग्री चार गुणस्थानक लाने पण एमां एदळुं विशेष
ठेके अनुत्तर विमानवासी जीवांने एक अविगति
समर्थात दृष्टि चोयु गुणस्थानक ज होय ठे. गर्तज तिर्यच
पंचेंद्रियने पहेले ग्री देशविरति पर्यंत पांच गुणस्थानक
अने मनुष्यना दंरुके चौदे गुणस्थानक कक्षां ठे.

(१२३)

॥ इति गुणस्यानक द्वार ॥

अथ एकवीसमुं आहारद्वार.

आहार त्रण प्रकारनां छे ओजाहार, रोमाहार
अने प्रक्षेपाहारतेमां ओज-तैजस शरीर, तेणे करीने
जे आहारले तेनुं नाम ओजाहार अर्थात् जीव पर-
न्नेवे जतां प्रथमसमये तैजस अने कर्मण शरीरवने
औदारिक शरीर योग्य पुद्गलनो आहार करे अने
धीजा समयेंतीमांकी, कर्मण साथे औदारिक मिश्र
कायवने आहार करे ते, शरीर पर्याप्ति पुरी थाय
ह्यां सुधीजे आहारते सर्व ओजाहार जाणवो. लोमा-
हार स्पर्शेंद्रिये करीने जीवजे आहार पुद्गल ग्रहण
करे तेनुं नाम लोमाहार जेमके-तेलादिक शरीरे
चोळवाथी थंदर गरमी तथा चिकाश आदि आवे
अथवा उष्ण कालने विषे पाणीना स्पर्शवने पटले
न्हावाथी अगर जीनुं कपडुं शरीर उपर राखवाथी
शीतल पणाएकरी तृपा गरमी अने दाह विगेरे
उपशमे एम जे स्पर्शेंद्रियवने आहार ते लोमाहार
जाणवो. प्रक्षेपाहार जे कोळीआ विगेरे करी कोठामां

(पेटमां) प्रक्षेपाय (नखाय) अर्थात् मुख प्रक्षेपे जे आहार ते बीजो प्रक्षेपाहार जाणवो.

एकेंद्रियनापांच, देवतानातेर, अने नारकीनो एक लुंगणीस दंडके एक लुंजाहार अने बीजो लोमाहार होय ठे. विगलेंद्रियना त्रण, गर्जज तिर्यंचनो एक अने गर्जज मनुष्यनो एक एम पांच दंमकने विषे, लुंजाहार, लोमाहार अने प्रक्षेपाहार ए त्रणे प्रकारना आहार कहां ठे. एकेंद्रिय, विगलेंद्रि, अने गर्जज तिर्यंच तथा मनुष्यनामळीदश दंमके संचित्त, अचित्त, अने मिश्र आहार होय ठे एटलें कोइ वार संचित्त, कोइवार अचित्त अने कोइवार कांइ संचित्त कांइ अचित्तरूप मिश्र एम त्रण प्रकारना आहार होय ठे अने नारकी तथा देवताना दंमके सदा सर्वदा अचित्तज आहार कहां ठे. शरीर पर्याप्ति पुरी कर त्यां मुधी सर्व अपर्याप्ता अवस्थ्याण जीवोनं लुंजाआहार होय ठे अने शरीरपर्याप्ति पुरी कदा पठी लोमाहार होय; ते लोमाहार असंझीने अज्ञातता अने संझीने जाणता अज्ञाणता तथा देव.

(૧૨૫)

તાને મનોરૂપણે અને નારકીને અમનોરૂપણે પરિણમે છે.

॥ ઇતિ આહારદ્વાર ॥

અથ વાવીસમું આહારની ઇચ્છાદ્વાર.

પૃથ્વીકાયાદિક સર્વ પર્કેન્દ્રિયને આહારજિલાપ સદા સર્વદા નિરંતર હોય છે. વેદેન્દ્રિય, તેદેન્દ્રિય, ચતુર્દેન્દ્રિય અને નારકીના જીવોને એકવાર આહાર લીધા પછી વધારેમાં વધારે અંતરમુહુર્તને આંતરે ફરી આહારની ઇચ્છા થાય. પર્કેન્દ્રિયતિર્યંચગર્જનને વધારેમાં વધારે વે અહોરાત્રી અને મનુષ્યને ત્રણ અહોરાત્રીને આંતરે સ્વાજ્ઞાવિક પટલે તાપરોગાદિકના અજ્ઞાને આહારની ઇચ્છા થાય છે. આ ઉત્કૃષ્ટ આહાર ઇચ્છા પ્રમાણ દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુરુદેવના તથા જરત અને ચૈરવ્રતદેવને વિષે પહેલા આરાના મનુષ્ય તથા તિર્યંચની અપેક્ષાજાણવો. બ્રુવનપતિ, વ્યતંતર જોતીપિ અને વૈમાનિકના વંશુકે, મનગમતો અને સર્વેન્દ્રિયોને આદદાદકારી આહાર પરિણમે છે. માટે આયુષ્યના કાલમાનની અપેક્ષા આહારની ઇચ્છાનો કાલમાન કહ્યો છે. દશહજાર વરસના આ-

(૧૨૬)

યુષ્યવાળા દેવતાને એક અહોરાત્રીનેઆંતરે આહારનીશ્ચ્છાથાય, દશહજારવરસથી સમયાધિકથી માંઝીને એક સાગરોપમથી ઝંઘા આયુષ્યવાળા દેવોને વેથી નવ દિવસના આંતરે આયુષ્યના પ્રમાણ પ્રમાણે આહારની શ્ચ્છાનુંકાલમાન જાણવું. એક સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવોને એક હજારવરસે આહારનીશ્ચ્છા વે સાગરોપમનાઆયુષ્યવાળાને વે હજારવરસેઆહારની શ્ચ્છા, ત્રણ સાગરોપમના આયુષ્યવાળાને ત્રણ હજારવરસે આહારની શ્ચ્છા એમ જોટલા સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય તેટલાહજાર વરસે દેવોને આહારની શ્ચ્છા થાય તે ઠેવટ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોનું તેત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યઠે તેદેવોને તેત્રીશહજારવરસે ઉત્કૃષ્ટ આહારનીશ્ચ્છાનો કાલમાન જાણવો એમ સર્વ દેવોને આયુષ્ય પ્રમાણની અપેક્ષાએ આહારની શ્ચ્છાનો કાલમાન કહ્યો છે.

॥ ઇતિ આહાર શ્ચ્છાધાર ॥

(૧૨૭) :

અથ ત્રેવીશમું કિમાહારહાર.

પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર અને દક્ષિણ એ ચાર તથા ઉર્ધ્વ (ઉંચી) અને અધો (નીચી) મળી ઠ દિશાનું માંથી જીવ કેટલી દિશાનું આહાર ગ્રહણ કરે તે એમ જે કહેવું તે કિમાહાર.

એક અણાહારક ને વીજા આહારક એમ જીવો બે પ્રકારના છે. તેમાં પરજનવજતાં ત્રિગ્રહગતોએ જીવ એક સમયથીમાંની વધારેમાં વધારે ચારસમય સુધી અણાહારી હોય અને કેવલજ્ઞાની કર્મ સ્વપાવવાને આઠ સમયની કેવલી સમુદ્ઘાતકરે તેમાં ત્રીજે ચોથે અને પાંચમે સમયે કેવલ કાર્મણયોગ હોય, ત્યાં તે પણ ત્રણ સમય સુધી અણાહારી હોય અને ચૌદમે ગુણ-સ્થાનકે સૈલેશીકરણે જીવ અંતરમુદ્દુર્ત પ્રમાણ અણાહારી હોય અને સિદ્ધતાજીવ અનંતકાલ સદાસર્વદા અણાહારી હોય છે, ઉપર કહેલા અણાહારી જીવ મિત્રાય વાકીના સર્વ જીવો આહારક જાણવા.

આહારક એવા ચોવીસેદંરુકનાજીવો ઠપ દિશાઓથી આહારગ્રહણકરે છે, પણ એમાં છટ્ટાં

વિશેષ છે, કે, એકેન્દ્રિયના પાંચ દંડકના જીવોતો, ત્રણ, ચાર, પાંચ અથવા ઠણદિશાઓનો આહાર ગ્રહણ કરે છે, કારણકે ચૌદરાજલોક, સુદ્ધમ એકેન્દ્રિયી જ્ઞર્થો છે, અને ચૌદરાજલોક પઠી અલોક છે, તેમા પુદ્ગલાદિક નહિ હોવાથી આહાર છે નહિ, માટે જે શુદ્ધજીવો લોકનામધ્યજ્ઞાગમાં છે તેને તો ઠણદિશાઓનો આહાર હોય, પણ જે લોકને ઠેકે રહેલા છે, એવા જીવોને ઉપર અલોક હોવાથી ઉર્ધ્વદિશીનો આહાર હોય નહિ માટે તે જીવોને ઉર્ધ્વદિશી સિવાય વાકીની પાંચ દિશાનો આહાર હોય; એવીજ રીતે લોકના ઠેકે રહેલા જીવોને વેદિશીએ અલોક હોય તેને ચારદિશાનો અને જેને ત્રણ દિશાએ અલોક હોય તેને વાકીની ત્રણદિશાનો આહાર હોય એમ જાણવું.

॥ ઇતિ કિમાહાર દ્વાર ॥

અથ ચોવીશમું જીવજ્ઞેદ દ્વાર.

જીવજ્ઞેદ-કર્મગતિ જાત્યાદિકની અપેક્ષાએ જીવની વિશેષ વ્યાખ્યા તેનું નામ જીવજ્ઞેદ. જીવના મુખ્ય વે જ્ઞેદ ઠ, એક મુક્તિના અને વીજા સંસારી.

(૧૨૯)

આઠે કર્મથી મુકાણા મુક્તથયા તે મુક્તિના અને કર્મ
કરીસહીત, ચારગતિરુપસંસારમાંપરિવ્રમણકરે ઠે તે
સંસારીજીવોજાણવા.

મુક્તિના-સિદ્ધનાં જીવોનાં જ્ઞેદ-૧ જીનસિદ્ધ,
૨ અજીનસિદ્ધ, ૩ તિર્થસિદ્ધ, ૪ અતિર્થસિદ્ધ, ૫ ગૃહ-
સ્થલિંગેસિદ્ધ, ૬ અન્યલિંગેસિદ્ધ, ૭ સ્થલિંગેસિદ્ધ, ૮
સ્થિલિંગેસિદ્ધ, ૯ પુરુષલિંગેસિદ્ધ, ૧૦ નપુંસકલિંગેસિદ્ધ,
૧૧ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધ, ૧૨ સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધ, ૧૩ બુધબોધિત
સિદ્ધ ૧૪ એક સમયે એક સિદ્ધ અને ૧૫ એક સમયે
અનેક સિદ્ધ; એમ જેવી પદવિ અને જેવા ચિન્હાદિકે
જીવસિદ્ધિ પદને પામ્યા મોઢે ગયા તે અપેક્ષાળ ગ-
ણતા સિદ્ધનાજીવોના પંદર જ્ઞેદ કહ્યાં ઠે.

સર્વ સંસારીજીવોના એક, ઘે, ત્રણ, ચાર, પાંચ,
ઠ, અને ચૌદ, ઘઝીશ તથા પાંચસેને ત્રેસઠ જ્ઞેદપણ
જુદી જુદી અપેક્ષાળ શાસ્ત્રને વિષે કહ્યા ઠે. તે આ
પ્રમાણે-શ્રુતજ્ઞાનનો અનંતમો જાગ સર્વ સંસારી જી-
વને સદા સર્વદા ડપામો હોય અવરાય નહિ તે ચે-
તના સદાળે કરી સર્વ સંસારી જીવો એક વિધ-એક

પ્રકારના જાણવા. સ્થાવરનામકર્મોદયેકરી જે સ્થિર રહે એટલે પોતાની શક્તિ હાલી ચાલી શકે નહિ તે સ્થાવર અને ત્રસનામકર્મોદયે જીવત્રસ પાણુપામે હાલીચાલીશકે તડકેથી ઠાંપે આવે તે ત્રસ. એવં એકત્રસઅનેવીજાસ્થાવરમઠી સર્વ સંસારીજીવોના વે જ્ઞેદથાયઠે, પુરુષ, સ્ત્રી અને ન પુંસક વેદની અપેક્ષાએ ત્રગ જ્ઞેદ, નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવગતિએ કરી ચારજ્ઞેદ, એકેન્દ્રિય, વેદેન્દ્રિય, તેદેન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય તથા પંચેન્દ્રિય મઠી ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષાએ પાંચ અને પૃથ્વિકાય, અપ્પકાય, તેજકાય, વાજકાય વનસ્પતિકાયને ત્રસકાય એમ કાયની અપેક્ષાએ સર્વ સંસારી જીવોના ઠ જ્ઞેદ કહ્યાં ઠે. ૧ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા, ૨ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તા, ૩ વાદર એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા, ૪ વાદર એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તા, ૫ વેદેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા, ૬ વેદેન્દ્રિય પર્યાપ્તા, ૭ તેદેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા, ૮ તેદેન્દ્રિય પર્યાપ્તા, ૯ ચૌરિન્દ્રિય અપર્યાપ્તા, ૧૦ ચૌરિન્દ્રિય પર્યાપ્તા, ૧૧ અસંજી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા, ૧૨ અસંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તા, ૧૩ સંજી

પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાં અને ૧૪ સંઙ્હી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તાં
 એમ સર્વ સંસારી જીવોના ચૌદ સ્થાનક-જેદ-કર્મ
 ગ્રંથાદિકને વિષે કહ્યાં છે. પૃથ્વીકાયાદિક સ્થાવરના
 પાંચ સૂક્ષ્મ અને પાંચ વાદર મલી. દશ, પ્રત્યેકવ-
 નસ્પતિકાયનો એક, વિગલેન્દ્રિયના ત્રણ, અને સંઙ્હી
 તથા અસંઙ્હી પંચેન્દ્રિયનાં બે જેદ એમ સર્વેમલીને
 સોઠ જેદને પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા કરતાં વત્રીશ
 જેદ પણ પ્રકારાંતરે ગણ્યા છે.

હવે જીવના પાંચશે ત્રિશઠ જેદ કહ્યાં છે તે આ
 પ્રમાણે;—નારકીના સાત જેદ છે તેને પર્યાપ્તા તથા
 અપર્યાપ્તા કરતાં ચૌદ જેદ થાય. પાંચ સૂક્ષ્મ સ્થા-
 વર, પાંચ વાદર સ્થાવર, એક પ્રત્યેકવનસ્પતિકાય
 અને ત્રણ વિગલેન્દ્રિય એવં ચૌદ તથા પાંચ સમુર્ઠિમ
 તિથેચ પંચેન્દ્રિય ને પાંચ ગર્જજ તિથેચ પંચેન્દ્રિય એવં
 દશમલીને ચોવીશ જેદ થાય, તેને પર્યાપ્તા તથા અ-
 પર્યાપ્તા કરતાં તિથેચના અઠતાલીસ જેદ થાય. એક
 સોને એક ગર્જજ મનુષ્યના પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા
 ગણતાં વસેને બે અને સમુર્ઠિમ-મનુષ્યના એકસોને

એક અપર્યાપ્તામઠી ત્રણસેને ત્રણ મનુષ્યના જેવે થાય.
 દશ યુવનપતિ આઠ વ્યંતર, આઠવાણ વ્યંતર, પંચર
 પરમાધામી, દશ તિર્યંગજૂંજૂંક, પાંચ ચરજ્યોતિષી,
 પાંચ સ્થિરજ્યોતિષી, નવલોકાંતિક, ત્રણકિલ્ચિવિદ્યા,
 ચાર દેવલોક, નવગ્રૈવેયક તથા પાંચ અનુસરવિમા-
 નનાં મઠીને નઠ્ઠાણું તેને પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા
 ગણતાં એકસોને અઠાણું જેવે દેવતાના થાય. એવી
 રીતે ચૌદ નારકીના, અમૃતાલીસ તિર્યંચના, ત્રણસેને
 ત્રણ મનુષ્યના અને એકસોને અઠાણું દેવતાના મઠી
 સર્વ સંસારી જીવોના પાંચસેને ત્રેશઠ જેવે કહ્યાં છે.

પૃથ્વીકાયના દંડકે ચાર, અપ્કાયના દંડકે
 ચાર, તેજકાયના દંડકે ચાર, વાતકાયના દંડકે ચાર
 તથા વનસ્પતિકાયના દંડકે ઠ જીવજેદ જાણવા, જે
 ઇંડિયના દંડકે છે, તે ઇંડિયના દંડકે છે, ચૌરિંડિય
 ના દંડકે છે અને તિર્યંચ પંચેંડિયના દંડકે ત્રીસ
 જીવજેદ કહ્યાં છે. મનુષ્યના દંડકે ત્રણસેં ને ત્રણ ને
 તેર દેવતાના દંડકે એકસોને અઠાણું જીવજેદ પામીય.

॥ ઇતિ જીવજેદ છાર ॥

અથ પર્વાસમું વેદધાર.

વેદ-જે અગ્નિસાપ કરવો તે વેદ ત્રણ પ્રકારે છે
સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંશક વેદ તે દરેકના વહી
વચ્ચે જેદ છે, ૧ ડ્રવ્યવેદ અને ૨ જાવવેદ.

દાઢી, મુઠાદિક મુખ પુરુષાકાર, પુરુષચિન્હ,
વીર્યપતન, દૃઢતા અને ધૈર્યાદિ લક્ષણે યુક્ત તે ડ્રવ્ય
પુરુષવેદ તથા જેમ મ્હેમનાજોરે સ્વટાંશની શ્લેષા થાય
સ્વટાંશ જાવે તેમ જે કર્મના ઉદયથી સ્ત્રીનું દર્શન,
આલિંગન, મૈથુનાદિકની શ્લેષા થાય તે જાવપુરુષ-
વેદ. તે વેદ ઘાસના જરુકા જેવો જાણવો, જેમ ઘા-
સની જ્વાલા એકદમ ઊઠે પણ પાઠી તરત સમાઈ
જાયતે તેમ પુરુષવેદી વેદના ઉદયે વિહ્વલ થાય પણ
કાર્ય સિદ્ધિ તરત શાંત થાય. તે પુરુષવેદ જાણવો.

સ્તન, યોની પ્રમુખ અવયવ સહિત અને દાઢી
મુઠાદિક સહિત તે ડ્રવ્ય સ્ત્રીવેદ તથા જેમ પિત્તના
જોરે મિથાશ્નની શ્લેષા થાય મિથ જાવે તેમ જે કર્મના
ઉદયથી પુરુષ મુદ્દામણો લાગે, આલિંગન, મૈથુનાદિક
અગ્નિસાપ ઊપજે તે જાવ સ્ત્રીવેદ. તે વેદ વકરોની

(१३४)

लींमीना अग्नि सरखो जाणवो, एटले जेम लींमीउ-
नी अग्नि जेम जेम खोरीए तेम तेम विशेष दीपे
घणीवार प्रज्वले तेम स्त्रीवेदी वेदनाउदये घणी प्र-
ज्वले पुरुषनाकरस्पर्शादिके वधारे दीपे घणे कष्टे
शांती थाय ते स्त्रीवेद जाणवो.

स्तनादिक स्त्री अवयवो अने दाढी मुठादिक
पुरुष चिन्ह जेने होय नहि, कांडक स्त्रीनेमळती कां-
इक पुरुषने मळती ज्ञाषा बोले, स्त्रीनीपेरे चाळा चेष्टा
करे अने स्त्रीनी जेम कोमळता निर्वळतादिकेकरी
सहीत होय ते द्रव्य नपुंसकवेद जाणवो तथा जेम
पित्त श्लेष्मनाजोरे खारा खाटानी इष्टाथयाकरे
खारुं खाटुं ज्ञावे एम जेकर्मनाउदयथी स्त्री अने
पुरुष ए वन्ने संबंधि विषयान्निलाष उपजे ते ज्ञाव
नपुंसक वेद जाणवो; ते वेदोदय नगर दाह सरखो
ठे, जेम नगर बलतुं होय तेमां रहेलां उकरमांदिक
घणा काळ सुधी वळे तरत उलवाय नहि, तेम नपुं-
सकवेदी मोहाग्निज्वालाए ज्वाजव्यमान घणा

काळे पण शान्तिने पामे नहि. अंतरंग वेदरूप अग्नि
 धुंधवातो रहे ते नपुंसक वेद जाणवो.
 पांच स्थावर, त्रण विगलेंद्रिय अने तारकीना
 दंरुके एक नपुंसक वेद होय, गर्जज तिर्यच अने
 गर्जज मनुष्यना दंरुके त्रणे वेद होय, तथा देव-
 ताना ते दंरुके नपुंसक विना वाकीता वे वेद होय.
 अने समुर्धिम तिर्यच तथा समुर्धिम मनुष्यने एक
 नपुंसक वेद होय ठे. गर्जज मनुष्य, गर्जज तिर्यच,
 जुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अने सुधर्मा तथा इशान
 देवलोकादेवो कायसेवी, कायसेवाए तृप्ति पामे,
 ग्रीजा अने चोथा देवलोका देवो स्पर्शसेवी, स्त-
 नजुजा थाळिंगनादिकायस्पर्श तृप्ति पामे. पांचमा
 अने षठा देवलोका देवो रूपसेवी पोताने जोग
 योग्य देवीनारूप, हास्य कटाहादिकरूप देखीने तृ-
 प्ति पामे. सातमा अने आठमा देवलोका देवो
 शब्दसेवी पोताने जोग योग्य देवीना गीत चार्जात्र
 हास्य नेपुर ऊंकारादि शब्द सांजळीने तृप्ति पामे.
 नवमां, दशमां, अग्नियारमां अने घात्मां देवलोका

દેવો મનસેવી, ઇટલે પોતાને જોગ યોગ્ય દેવી મન-
 માંહે ચિંતવે તેવારે તે દેવી પોતાના સ્થાનકે બેઠી થ-
 કીજ શૃંગારધરી જાલી બુરી કામ ચેષ્ટા મનમાં ચિં-
 તવતી જોગને માટે સાવધાન થાય તેવારે તે દેવતા
 ત્યાંજ ઇટલે પોતાને સ્થાનકે બેઠા થકા મનસંકલ્પે
 પરમ સુખ પરમ તૃપ્તિ પામેઠે. દેવીર્તની ઉત્પત્તિ બોજા
 દેવલોક સુધી અને ગમના ગમન આઠમા દેવલોક
 સુધી છે. સ્પર્શસેવી, રુપસેવી અને શબ્દ સેવીને પણ
 કાયસેવીની પેઠે શુક્રપુજલ છે; તે શુક્રપુજલ દેવતા
 ની શક્તિ એકરીને દેવાંગનાના શરીર ને વિષે શંક્રમે
 સંચરે તેથી દેવાંગનાને સંજોગ સુખ ઉપજે છે. તે શુ-
 ક્રપુજલ વૈક્રિય હોવાથી ગર્જન ઉપજે નહિ. નવગ્રૈવે-
 યક અને પાંચઅનુત્તરવિમાનના દેવતા અપ્રવીચારા
 ઇટલે વિષય સેવા રહિત છે માટે મને કરીને પણ
 સ્ત્રીને પ્રાર્થે નહિ માટે પરાધિનરહિત સંતોષવંત સર્વ
 વિષય સેવી દેવતાર્થી પણ અત્યંતસુખીયા છે.

કાય સેવીથી અનંત ગણ સુખ સ્પર્શ સેવીને
 જાણવું ને તે થકી અનંત ગણ સુખ રુપસેવીને તે થકી

(૧૩૭)

અનંતગણુસુખ શબ્દસેવીને તથા તે થકી પણ
અનંતગણુસુખ મનસેવીને અને તે થકી અનંતગણુ
સુખ અપ્રવીચારીદેવોનેજાણવું. ઉપર કહેલા સર્વ
જીવોનાસુખથી અનંતગણુ સુખ ગયા છે રાગ અને
દ્વેષ જેના એવા શ્રી વીતરાગને જાણવું.

॥ इति वेदछार ॥

अथ ठवीसमुं कषायहार.

કષાય—(કપ—આય)કપ—સંસાર ને આય—લાજ
પટલે જેનાથી સંસારનો લાજ આયસંસારની પરંપરાવધે
તેનુંનામ કષાય. અનંતાનુવંધી, અપ્રત્યાહ્યાની પ્રત્યા-
હ્યાની અને સંજ્વલન એ ચાર જ્ઞેદ કષાયના જાણવા.

અનંતાનુવંધી—અનંતા સંસારને વધારનાર એવો
ક્રોધ, માન, માયા અને લોજ તે અનંતાનુવંધો કષાય
જાણવો. એ ક્રોધ પર્વતની લીંટી જેવો, માન પાપાણના
ચાંનલા જેવું, માયા વાંદાના મુઠ્ઠા જેવી, અને લોજ
કરમજનારંગજેવો જાણવો, અપ્રત્યાહ્યાની કોઈ
પણ પદ્મચાણને ઠડય થાવવાનદે થોડા પણ પદ્મચાણની
પ્રાપ્તિ ન થાય એવો ક્રોધ, માન, માયા અને લોજ તે

અપ્રત્યાખ્યાનીકષાય જાણવો. એક્રોધ સુકેલા તઢાવની રેખા સરખો, માન હામકાના થાંત્રલાસરખું, માયા મેંઢાનાશિંગફા સરખી અને લોઝ કાદવના રંગ સરખો જાણવો. પ્રત્યાખ્યાની સર્વવિરતિરૂપ પચ્ચલાણને આવે, આવવા નદેણવો ક્રોધ, માન, માયા અને લોઝ ને પ્રત્યાખ્યાની કષાય જાણવો. એ ક્રોધ રેતીની રેખા સરખો, માન કાષ્ટના થાંત્રલા સરખું, માયા વઢદના મુતરની રેખાસરખી અને લોઝ કાજઢના રંગ સરખો જાણવો. સંજ્વલન ચારિત્રીયાને પળ લગારેક દીપે, ઉદય આવેણવો ક્રોધ, માન, માયા અને લોઝ તે સંજ્વલન કષાય જાણવો. એ ક્રોધપાણીની રેખાસરખો, માન નેતરના થાંત્રલા સરખું, માયા વાંશનીઢાલ સરખી અને લોઝ હઢદરના રંગ સરખો જાણવો.

અનંતાનુવંધી સમકીતનો, અપ્રત્યાખ્યાની દેશ વિરતિનો, પ્રત્યાખ્યાની સર્વવિરતિનો અને સંજ્વલન કષાય યથાખ્યાતચારિત્રનો ઘાતકરનાર છે. ક્રોધ માન, માયા અને લોઝની અપેક્ષાએ જીવો સર્વથી થોભામાની, માનીથી વિશેષાધિક ક્રોધી, ક્રોધીથી

(१३४)

विशेषाधिक मायावंत श्वने मायावंतधी विशेषाधिक
लोन्नीजीवो कदां नै.

જોવીશે દંડુકે ક્રોધ, માન, માયા થને લોજ્ઞ
 એમ ચારે કપાય હોય છે, પણ તેમાં જટિલું વિશેષકં
 નારક્ષીને ક્રોધ વધારે, તિર્યંચને માયા વધારે મનુષ્યને
 માન વધારે થને દેવતાત્તને લોજ્ઞ વધારે હોય છે. એમ
 કહ્યું છે. ॥ ઇતિ કપાયસ્ત્થાર ॥

अथ सत्तावीसमुं संज्ञाक्षर.

સંજ્ઞા—રુઢા પ્રકારનું જ્ઞાન તેનું નામ સંજ્ઞા ક-
હીયે; તે સંજ્ઞા બે પ્રકારની છે. એક જ્ઞાન સંજ્ઞા અને
બીજી અનુજ્ઞવસંજ્ઞા. જ્ઞાન સંજ્ઞા તે મતિજ્ઞાન, શ્રુત
જ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાન;
તે કેવલજ્ઞાનરુપસંજ્ઞા ક્ષાયિક અને મતિઆદિક
સર્વ સંજ્ઞા ક્ષાયોપશમિક છે. બીજી અનુજ્ઞવ સંજ્ઞા
તે પોતાનાં કરેલાં શાતાવેદનિયાદિ કર્મોથી ઉત્પન્ન
થાય છે તે જેમકે આવસ્તુ મારે આહારયોગ્ય છે
આ વસ્તુથી મારું પોષણ થશે ઇત્યાદિક એકેન્દ્રિયા-
દિકને પણ અન્યક્તવ્ય શબ્દાર્થો હોય, તે અનુજ્ઞવ

સંજ્ઞા. તે સંજ્ઞા ચાર પ્રકારે છે. આહારસંજ્ઞા, જય સંજ્ઞા, મૈથુનસંજ્ઞા અને પરિગ્રહસંજ્ઞા એ ચાર પ્રકારે સંજ્ઞા જાણવી; વળી ૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ ઝંઘ અને ૬ લોક સંજ્ઞા પણ કહી છે. તે ઉપરની ચાર સંજ્ઞામાં મેલવતા દશ સંજ્ઞા છે. બીજા ગ્રંથોમાં વળી ૧ સુખ, ૨ દુઃખ, ૩ મોહ, ૪ વિતિ-ગિહ્તા, ૫ શોક, અને ૬ ધર્મ એઠ જોડવાળી પણ સંજ્ઞા કહેલી છે. એ સંજ્ઞાં તે પૂર્વોક્ત સંજ્ઞાં માંહે અંતર્ગત જાણવી.

નરકાદિક ચોવીસેદંરુકે સર્વજીવોને ઉપર કહેલી ચાર અથવા દશસંજ્ઞા હોય છે. પૃથ્વીકાયાદિ જીવોને મન નથી તો પણ આ કહેલી સંજ્ઞાંતો સર્વ જીવોને હોય. જેમ વનસ્પતિકાયજીવો જલ્લાદિકના આહારવડે જીવે છે અને આવા પ્રકારની વસ્તું મળે તો સારું, આવસ્તુથી મારુશરીરપુષ્ટથશે, એવો અવક્તવ્ય શબ્દાર્થો લેખ, તે આહાર સંજ્ઞા જાણવી. લક્ષ્મણી વિગેરે કેટલીએકવનસ્પતિ મનુષ્યના દા-અનો સ્પર્શથવાથી સંકોચીજાય છે એ જયસંજ્ઞા

(१५१)

जाणवी. नोसक धं५कादि वृद्धोने खीनो स्पर्शधवायी
 प्रफुलीतथायठे अथवा तामीवृद्धनीपासे ताम
 वृद्ध होय तोज तामी फळे ठे फळयाळी थाय ठे ए
 मैद्युन संज्ञाना लक्षण जाणवा. बोलव पत्राशादि वृद्धो
 नीधान (धन) ना उपर उगे ठे अथवा पोताना मु-
 लीया वने नीधानने वींटेठे नीधाननी आसपास
 विंटलाय ठे ए परिग्रह संज्ञानुं लक्षण जाणवुं. को-
 कनद वृद्धने मनुष्यादिकनो पगलागवायी हुंकारा
 करे ठे ए क्रोध संज्ञानुं लक्षण जाणवुं. हुं उता आ
 लोको दुःखी केमथाय ठे एवा अहंकारे करी रुदंती
 वृद्ध रुदन करे ठे कारणके तेथी सुवर्णसिद्धि थाय
 ठे, ए मानसंज्ञानुं लक्षण ठे. वेलमीउ फळने पोताना
 पांढरा वने डांके ठे, ए माया संज्ञाना लक्षण ठे. अति
 तीव्र लोचननाउदये जीव धनउपरवृद्धथाय ठे,
 अथवा कोइ मोटोफणीधर नागथइ धननी रक्षा
 करे ठे, ए लोच संज्ञाना जाव जाणवा. वेलमीउमार्ग
 तजी वृद्धने वींटलाय ए उघसंज्ञा, तथा कीमीउ
 श्रेणीबंध चालेठे, माकरु एकदमनासेठे, अने

आं जवमां हजी मरण नथी आव्युं तो पण हुं मरी
जइश ए जीवने जय लागे ठे ए सर्व पूर्वोक्त संज्ञाना
जाव जाणवा. जीव जवोजवथी आहारादिक कृत्य
करे देवाएलो ठे माटे अजाण पणे, असंझीपणे अ-
थवा तो संझीपणे पण उपर कहेली सर्व संज्ञाए स-
हीत जीव होय ठे. जेम नरधांवगारुनारमाणस
अन्य व्यवसायमां होय तो पण तेनी आंगळोउं उंची
नीची आय ठे अथवा टकोरा वगारे ठे, तथा काप-
रुनो वहेपारी, कापरुने फारुवाना व्यवशायथी रात्रे
उंधमां पण अणजाणतां पोतानुं धोतीउं के अन्य
वस्तु फारे ठे कारणके ए हमेशानी प्रवृत्तिनी देव ठे,
एम सर्व संज्ञागी जीवो देहममत्वेकरी आहारादि-
कृत्य देवाएलां होवाथी दावपण जो अजाण होय
अज्ञानी होय तो पण तेमां प्रवृत्ति करे ठे एनुं नाम
संज्ञा जाणवुं. ॥ इति संज्ञाद्वार ॥

अथ अठायीममुं स्वकाय स्थिति द्वार.

स्वकाय स्थिति—(स्वकाय स्थिति) म्व पोतना,

स्वकाय-समुद्र, अर्थात् पृथ्वीना जीवोनो समुद्र ते प-

(१४३)

ध्वीकाय, पाणीना जीवोनी जातीरूप समुद् तेने विपे
फरीफरी मरणपामीने तेनी तेजकायमां उत्पन्न
थाय, तो तेनीअपेक्षाए जे स्थिति कालमान तेनुं
नाम स्वकाय स्थिति जाणवी:

पृथ्वीकाय, अप्काय, तेजकाय अने वाउकाय
ए चार एकेंद्रियना दंरुके उत्कृष्टी. स्वकाय स्थिति
असंख्याती उत्सर्पिणी अवसर्पिणी कालनी अर्थात्
पृथ्वीकायनो जीव मरणपामीने फरी तेजकायमां
उपजे, पण पोतानी कायने मुके नहि तो असंख्यात
उत्सर्पिणी अवसर्पिणी कालसुधी रहे. एमज अप-
काय तेजकाय अने वाउकायने विपेपणजाणी
खेवुं. वनस्पति कायनी स्वकाय स्थिति उत्कृष्टी अनंता
काल प्रमाण जाणवी. थाजे वनस्पति कायनी स्थिति
कहीते व्यवहारराशी जीवनी अपेक्षाए जाणवी.
केमके व्यवहारराशोउजीव मरणपामी नीगोदमां
जायतो अनंती उत्सर्पिणी अवसर्पिणी काल सुधी
रहेने पठी पाठो व्यवहार राशीमां आवे एम जाणवुं,
वेदेंद्रिय, तेदेंद्रिय अने चौरिंद्रिय एम चिकलेंद्रि-

यमां दरेकने उत्कृष्टी स्वकाय स्थिति संख्याता हजार वरश सुधीनी जाणवी. तिर्येच पचेन्द्रिय अने मनुष्यनी उत्कृष्टी स्वकाय स्थिति सात आठ जवनी कही ठे.

गर्भज तिर्येच तथा मनुष्यो संख्याते आयुष्ये सातजव करे अने आठमे जवे युगलीउं थाय ए आठ जवे करी उत्कृष्टी स्वकाय स्थिति त्रण पट्योपम अने सात पूर्व क्रोर वरसनी गर्भज तिर्येच तथा मनुष्य नी जाणवी. असकाय जीवोनी स्वकाय स्थिति बेह-जार सागरोपमनी कही ठे, कारणके कोइपण जीव वधारेमां वधारे असकायमां ये हजार सागरोपम सुधी रही शके ने पठी अवश्य एकेंद्रिय थाय, संझीनी स्वकाय स्थिति उत्कृष्टी नवसें सागरोपमनी जाण-वीने पठी अवश्य असंझीमां जाय एम कहुं ठे. दे-वता तथा नारकी मरीने पाठा देवता तथा नारकीमां जाय नहि अवश्य बीजी गतिए जाय. पृथ्वीकायादि उपर कहेला सयळा जीवोनी जघन्यकाय स्थिति अं-तर मुहुर्तनी जाणवी.

॥ इति स्वकाय स्थितिद्वार ॥

(१४५)

अथ जंगणत्रीसमुं विरहकाळक्षार.

विरहकाळ-एकजीवउत्पन्नथयापतीबीजो जीव
 केटखाकाळनेअंतरेउत्पन्नथाय अथवाचवे. एम. जेदरेक
 दंरुकेनेविपेकहेयुं तेनुंनामअहिं. विरहकाळ जाणवो.
 नारकीना दंरुके प्राये समयसमयप्रत्ये जीव
 उपजेठे. अने जेठे; परंतु क्यारेक अंतरपकेतो जघन्य
 एकसमय अने उत्कृष्टोचारमुहुर्तनोजाणवो. सातेना-
 रकीमां कोइजीवनउत्पन्नथायतो वधारेमां वधारेवार
 मुहुर्तसुधीनउपजे प्रण पारमुहुर्त पठीतो जरु कोइ-
 नरकेजीवउपजे माटे सामान्ये सातेनारकीआश्री वार
 मुहुर्तनोविरहजाणवो. जुदीजुदीनारकीनी अपेक्षाए
 पदेखी रत्नप्रज्ञा नारकीए चोवीसमुहुर्त, बीजीशर्करा
 प्रज्ञाए सात दिवस, बालुकाए पंढरदिवस, पंक प्रज्ञाए
 एकमास, धुम प्रज्ञाए वेमास, तमप्रज्ञाए चार मास
 अने तमस्तम प्रज्ञानारकीनेविपे ठमासनो उपजवा
 तथा चयवानो विरहकाळएटसे अंतर उत्कृष्टोजाणवो.
 अहिंजेनो जेटसो विरहकाळफ. हांठे तेटसाकाळयी
 उपरांत अथश्य ए नरकोनेविपे कोइपणजीव उत्पन्न

मम मम कसुं ते.

ममहृत्पानपतिनादंमके जीव निरंतर उपजे
 मने मने; मम कदीअंतरपमेता जयन्ययी एक
 ममहृत्पान मने उदकदयी चोरीस मुदुर्तनो विरहकाळ
 ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान, ज्योतिषी तथा
 ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान
 ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान
 ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान
 ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान
 ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान मने ममहृत्पान

વરસનો અને સાતમાઆઠમાતથા નવમાઐવેયકે સંખ્યાતાલાખવરસનો ઉપજવાચવવાનો વિરહ કાલ કહ્યોઠે. ડ્યાંસુધી હજાર વરસ પુરા ન થાય ત્યાં સુધી સંખ્યાતા સેંકના વરસ, ડ્યાંસુધી લાખવરસ પુરા નથાયત્યાંસુધી સંખ્યાતાહજારવરસ અને ડ્યાંસુધી ક્રોનવરસપુરાનથાય ત્યાંસુધીનાં સંખ્યાતાલાખવરસ-ગણાય ઠે. એક સર્વાર્થ સિદ્ધિના વાકીનાચારઅનુત્તર-વિમાનનેવિષે પદ્યોપમના અસંખ્યાતમાજાગજેટલો અને સર્વાર્થ સિદ્ધિ વિમાનને વિષે પદ્યોપમનાસંખ્યા-તમાજાગજેટલો ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલકહ્યોઠે. જઘન્યથી એક સમયનો ઉત્પાત તથા ચવન વિરહકાલ સર્વદેવ-લોકેજાણવો.

પૃથ્વીકાયાદિપાંચે એકેંદ્રિયનાદંત્રકે પ્રત્યેક સમયે જીવઉત્પન્ન થાયઠે અને ચવેઠ માટે તે એકેં-દ્રિયનેવિષે વિરહકાલહોયનહિ.

વેંદ્રિય, તેંદ્રિય અને ચૌરિંદ્રિયના દંત્રકે પ્ર-ત્યેકે ઉત્પાત અને ચવનનો વિરહ વધારેમાં વધારે થં-તરમુદ્દત અને જઘન્યથી એક સમયનો કહ્યોઠે. ગર્ભજ

तिर्यंच पंचेंद्रियने विषे वार मुहुर्तनो अने समुर्ध्वि-
 तिर्यंचपंचेंद्रियनेविषे अंतरमुहुर्तनो जन्म तथा म-
 रणआश्रीविरहकालजाणवो. गर्जज मनुष्यने विषे
 वारमुहुर्तनो अने समुर्ध्विममनुष्यनेविषे चोवीस
 मुहुर्तनो उत्कृष्टविरहकालहोयठे. मोक्षनेविषे निरंतर
 जीवउत्पन्नथायठे. पण क्यारेक अंतर पडे तो जघन्य
 एक समय अने उत्कृष्टथी ठ मासनुं सिद्धगतिनेविषे-
 आंतरंकहुंठे तथा सिद्धगतिथी सिद्धना जीवोनेचव-
 वानुंनथी माटे चवनविरहकालहोयनहि एमजाणवुं.
 ॥ इति विरहकाल द्वार॥

अथ त्रीसमुं चवन संख्याद्वार अने एकत्रीसमुं
 उपजवानुं संख्याद्वार.

चवन संख्या—एक समयमांजीवकेटलाचवे
 (मरे) ए संख्यानुं जे कहेवुं ते चवन संख्या तथा
 एक समयमां केटलां उत्पन्न थाय एम जे कहेवुं ते
 उपजवानी संख्याद्वार. ए वझेद्वार जेगा कहे ठे.

नारकीना दंरुके, जीवो उपजे तो समये समये
 जघन्यथी एक, वे त्रण अने उत्कृष्टथी संख्याता अ-

(૧૪૯)

સંખ્યાતા ઉપજે છે તથા ચ્વે છે.

દશ જુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષો અને વૈમાનિકે માં સૌધર્મ દેવલોકથી માંનીને આત્મા સહસ્રાર દેવલોક સુધીના દેવલોકને વિષે જીવો જો ઉપજે તો, એક સમયમાં જઘન્યથી એક, વે ગ્રણ અને ઉત્કૃષ્ટા સંખ્યાતા અસંખ્યાતા જીવો ઉપજે તથા ચ્વે છે. કારણકે આત્મા દેવલોક સુધી તિર્યંચ પણ જાય છે; ને તે તિર્યંચગતિમાં જીવો અસંખ્યાતા છે માટે અસંખ્યાતા ઉપજે એમ જાણવું. નવમા આદિ ઉપરના દેવલોકે એક સમયમાં ઠેવટ સંખ્યાતા જીવો ઉપજે અને ચ્વે છે. તે દેવલોકમાં ફક્ત ગર્જનમનુષ્યજાય છે.

પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેલકાય અને વાત્કાયનાદંડકે, પ્રતિસમયે જીવો અસંખ્યાતા ઉપજે છે અને ચ્વે છે, તથા વનસ્પતિનાદંડકે પ્રતિસમયે જીવો અનંતાઉપજે ને અનંતાચ્વે છે; વનસ્પતિકાયમાં જીવ અનંતા છે માટે વનસ્પતિકાયમાંદેથીઆવ્યા જીવો વનસ્પતિકાયમાં સમયેસમયે અનંતાઉપજે અને અનંતાચ્વે છે એમ જાણવું. વેદંદ્રિય, તેજંદ્રિય, ચૌરંદ્રિય

અને તિર્યંચપંચેન્દ્રિયના દંરુકે, દેવતાની પેઠે એક વે
ત્રણથી યાવત્ સંખ્યાતા અસંખ્યાતા ઉપજે અને ચવે.

ગર્જન મનુષ્યને વિષે ઉપજેતો એક સમયે વધારેમાં વધારે સંખ્યાતા જીવો ઉપજે અને ચવે, તથા સ-
મુર્ધ્વિમ મનુષ્યને વિષે દેવતાની પેઠે સંખ્યાતાને અસં-
ખ્યાતા ઉપજે અને ચવે છે. સિદ્ધગતિ (મોક્ષ)ને વિષે
જીવો ઉપજેતો એક સમયે એક, વેથી માંનીને યાવત્
એકસોને આઠ મુધિ ઉપજે છે. તે સિદ્ધગતિમાંથી પ-
રવાનો અજ્ઞાવ હોવાથી કોઈ ચવતો નથી.

॥ ઇતિ ચવન તથા ઉપજવાનુ સંખ્યાદ્વાર ॥

અથ ત્રીશમું ગતિદ્વાર.

ગતિ-ગમન કરવું-કયા દંરુકનો જીવ કયા
કયા દંરુકે જાય એમ જે કહેવું તે આર્હિંગતિદ્વાર જાણવું.

નારકી જીવો નારકીમાંથી નીકળી, ગર્જન
તિર્યંચ અને ગર્જન મનુષ્ય એમ બે દંરુકમાં જાય છે.
દશાવતરપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને સૌધર્મ તથા
દશાન દેવલોકના દેવો જ્ઞવાંતરે, પૃથ્વીકાય, અપ્કા-
ય, વનસ્પતિકાય, પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ અને મનુષ્ય એમ

(१५१)

पांच दंरुके जाय, तथा सनत् कुमारादिसहस्रार पर्य-
 तना देवो गर्ज्जति तिर्यच अने मनुष्य एम वे दंरुके
 जाय, ने सहस्रारथी उपरना देवलोकना देवो एक
 गर्ज्जति मनुष्यनाज दंरुके जाय ठे. पृथ्वीकाय, अप-
 काय, वनस्पतिकाय तथा वेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने चौरि-
 द्रिय ए ठ दंरुकना जीवो, जवांतरे पांच एकेंद्रिय,
 त्रण विगलेंद्रिय, तथा तिर्यच पंचेंद्रिय अने मनुष्यना
 मळी दश दंरुकने विपे जाय अने वातुकाय तथा तेजका
 यनाजीवो ए उपर कहेलां दश दंरुकमांथी एक मनु-
 ष्यना दंरुक सिवाय बाकीना नव दंरुकने विपे जायठे.
 गर्ज्जति तिर्यच पंचेंद्रिय अने गर्ज्जति मनुष्यना दंरुकमांथी
 संख्याता आयुष्यवाळा जीवो पोताना कर्मानुसारे १४
 दंरुकमां जाय तथा असंख्याता आयुष्यवाळा तो तेर
 देवतानाज दंरुके जायठे. संख्याता आयुष्यवाळा गर्ज्जति
 मनुष्यमांथी वज्ररूपज नाराच संघयणना धणी कोइक
 जीव थाठे कर्म खपावीने सिद्धगति मांहे पण जाय ठे.
 एम सामान्ये चोवीसे दंरुकना जीवोनी गति कही.
 हवे चोवीसे दंरुकना जीवोनी गति पांचसेने

ત્રેસઠ જીવન્નેદને વિષે કહે છે:—પહેલીયી ઠઠી નારકીના જીવો આયુક્ષયે નારકીમાંથી નીકળીને પંદર કર્મ જ્ઞામિનાં ગર્જનમનુષ્યપર્યાપ્તા, પંદર કર્મજ્ઞામિનાં ગર્જનમનુષ્ય અપર્યાપ્તા તથા પાંચગર્જનજતિર્યંચપર્યાપ્તાને પાંચગર્જનજતિર્યંચઅપર્યાપ્તા એવં ચાલીશજીવન્નેદને વિષે જાય, તથા સાતમી નારકીયી નીકળ્યાં જીવો તો પાંચ ગર્જનજ તિર્યંચ પર્યાપ્તાને પાંચગર્જનજ તિર્યંચ અપર્યાપ્તા એમ દશજીવન્નેદને વિષે જાય છે. દશજીવનપતિ, સાલવ્યંતર, પંદરપરમાધાની, દશતિર્યંગ્ બ્રંજક, દશજ્યોતિષી, સૌધર્મ, ઇશાન અને એક કિલ્વીપિયા એમ ચોસઠ જાતિનાં દેવોમાંથી નીકળ્યા જીવો, પંદર કર્મજ્ઞામિના ગર્જન મનુષ્ય અને પાંચ જાતિના ગર્જન તિર્યંચ તથા વાદર પૃથ્વીકાય, વાદર અપકાયને વાદર પ્રત્યેકવનસ્પતિકાય મળી ત્રેવીસપર્યાપ્તા તથા ત્રેવીસ અપર્યાપ્તા એવં તેનાઠીસ જેદમાં જાય છે. સનત કુમારથી માંડીને નદ્દુરાર પર્યંત ઠ દેવલોકના દેવો, વે કિલ્વીપિયા જાતિના દેવો અને નવલોકાંતિકના દેવો એમ નત્તા જાતિના દેવોમાંથી નીકળ્યા જીવો,

(१५३)

पांच गर्जज तिर्यच अने पंदर कर्म जूमिना मनुष्य नामळी वीस पर्याप्ता तथा वीस अपर्याप्ता एवं चाळीस जेदमां जाय ठे. नवमा आणत देवलोकया मांकीने चारमा अच्युत देवलोक सुधीना चार देवलोकना देवो अने नव ग्रैव्यक तथा पांच अनुत्तरविमानना देवो एसर्वे मळीने अठार देवलोकना लोक द्याजीव, ते पंदरकर्म जूमिना मनुष्यमां जाय ठे. नारकीनो एक दंरुक तथा देवताना तेरदंरुक मळीने चौद दंरुकनी गति कही. जीवमात्र उत्पत्ति काळे अपर्याप्तावस्थाए होय अने पठीथी पर्याप्ता थाय, ए अपेक्षाए अही नारकी तथा देवतानी गति पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता जीवजेदे कहीठे तो ते करण अपर्याप्ता जाणवा. करण अपर्याप्ता जीव अग्रश्य पर्याप्ता थायज, तेथी संग्रहणी विगेरेमां कह्युं ठे के नारकी तथा देवताचवीने पर्याप्ता तिर्यच अने मनुष्य थाय एमां कोइ विरोध नथी.

पृथ्वीकाय, अपकाय, चनस्पतिकाय तथा वे इंद्रिय, ते इंद्रिय अने चौरिंद्रिय एवं उदंरुकनाजीवो

આયુક્ષયે આપ આપણા દંરુકમાંથી નીકળીને, પંદર કર્મ ઝૂમિના ગર્જન મનુષ્ય પર્યાતા, પંદર ગર્જન મનુષ્ય અપર્યાતા, એકસોને એક સમુર્થિમ મનુષ્ય અને અમૃતાલીસતિર્યંચના એ સર્વે મળીને એકસોને ઊગણા એંશી જીવન્નેદને વિષે પોતપોતાના કર્માનુસારે જાય છે. તેજકાય અને વાજકાય એ બે દંરુકના નીકળ્યા જીવ, અમૃતાલીસ જ્નેદના તિર્યંચમાં જાય છે. એવી રીતે વાવીસ દંકની ગતિ કહી.

ગર્જન તિર્યંચ પંચેંદ્રિય એવા જલચરજીવો આ-
 ઠમાંથી વારમા દેવલોકે, નવ ગ્રૈવેયકે અને પાંચ અ-
 નુત્તર વિમાને જાય નહિ માટે સર્વ પાંચસે ને ત્રેસઠ
 જીવન્નેદમાંથી એ અઢાર સ્થાનકના પર્યાતા તથા
 અપર્યાતામળી ઠગ્રીસ જીવન્નેદ વાદકરતા વાકીના
 પાંચસેને સતાવીસ જીવન્નેદમાં જલચર જીવો જાય
 છે. ગર્જનઊરપરિસર્પજીવો ઉપર કહેલા પાંચસેને
 સત્તાવીસ જીવન્નેદમાંથી સાતમી અને ઠઠી નારકીના
 પર્યાતા તથા અપર્યાતા મળી ચાર જ્નેદ વર્જીને વા-
 કીના પાંચસેને ત્રેવીસ જીવન્નેદમાં જાય છે. ગર્જન

(૧૫૫)

થલચર જીવો (ચોપગા) ઉપર કહેલા પાંચસેને સ-
તાવીસ જીવજ્ઞેદમાંથી સાતમી, ઠઠી અને પાંચમીના-
રકીનાપર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા મઢીઊજ્જેદવર્જીને ઘા-
કીના પાંચસેને એકવીસ જીવજ્ઞેદને વિષે જાય છે.
ગર્જજલચરજીવો ઉપરકહેલા પાંચસેને સતાવીસજી-
વજ્ઞેદમાંથી સાતમી, ઠઠી, પાંચમી અને ચોથી નાર-
કીનાપર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તામઢીઆઠજ્ઞેદવર્જીને ઘા-
કીના પાંચસેને ઊગણીસ જીવજ્ઞેદમા જાય છે. ગર્જજ
જુજપરિસ્પર્જીવો ઉપરકહેલાપાંચસેને સત્તાવીસ જીવ
જ્ઞેદમાંથી સાતમી, ઠઠી, પાંચમી, ચોથી અને ત્રીજી
નારકીનાપર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા મઢીદશજ્ઞેદવર્જીને
ઘાકીનાપાંચસેનેસત્તરજીવજ્ઞેદમાંજાય છે. હવે અસંહી
તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયજીવો આયુક્ષ્યેનિકલીનેત્રણસેને પં-
ચાણ્ડજ્ઞેદનેવિષે જાય તેનાં નામ કહે છે;—દશ જુવન
પતિ, સોલ વ્યંતર, પંદર પરમાંધામી, દશતિર્યગ્જૂંઝક,
ઠપ્પન્નઅંતરહીપનામનુષ્યો, પહેલી નારકી અને
પંદરકર્મઝૂમિનામનુષ્યો એવં એકસોને ધ્રેવીસ
પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા મઢીને વસેને એતાઢીસ તથા

એકસોને એક સમુર્થિમ મનુષ્યો અને અમૃતાલીસ
 જ્નેદ તિર્યંચના ગણતાં ત્રણસેંને પંચાણું જીવજ્નેદ થયા
 તેમાં અસંજી તિર્યંચ પર્વેન્દ્રિયની ગતિ જાણવી. એવું
 ત્રેવીસ દંરુકની ગતિ કહી.

મનુષ્યના દંરુકે ગતિ કહે છે. પ્રથમ સમુર્થિમ
 મનુષ્ય આયુદ્ધયે, સમુર્થિમ મનુષ્યમાંથી નીકળ્યા,
 પંદર કર્મ જુમીજ મનુષ્યપર્યાપ્તા, પંદરકર્મજુમિજ
 અપર્યાપ્યા, એકસોને એક સમુર્થિમ મનુષ્ય અને અ-
 મૃતાલીસ જ્નેદના તિર્યંચ એવું એકસોને ડંગણા એંસી
 જીવજ્નેદમાં જાય છે પંદરકર્મજુમિના ગર્જનજ મનુષ્યો
 માંથી જીવો નીકળીને પાંચસેંને ત્રેસઠ જીવજ્નેદમાં
 જાય છે. ત્રીસ અકર્મ જુમિના મનુષ્યમાંથી નીકળ્યા
 જીવો, દશજુવનપતિ, સોલવ્યંતર, પંદર પરમાધામી,
 દશતિર્યંગ્ બ્રંજક, દશ જ્યોતિષી, એક કિલ્વીપિયા
 અને સૌધર્મ તથા ઇશાન એ વે દેવલોક મળી ચોસઠ
 જીવજ્નેદમાં જાય છે. ઠપ્પન્ન અંતર છીપનામનુષ્યમાંથી
 નીકળ્યા જીવો, દશ જુવનપતિ, સોલવ્યંતર, પંદર
 પરમાધામી અને દશ તિર્યંગ્ બ્રંજક એમ એકાવન

જીવજ્ઞેદમાં જાય છે. ઇતિ ગતિદ્વાર.

અથ તેત્રીશમું આગતિદ્વાર.

... આગતિ-આગમન-કયાં દંડકને વિષે કયાકયા
દંડકના જીવો આવીને ઉપજે એમ જે કહેવું તેનું
નામ અહિં આગતિદ્વાર જાણવું.

નારકી તથા દેવતાના મઠી ચૌદ દંડકને વિષે
એક તિર્થંચ પંચેન્દ્રિય અને વીજા મનુષ્ય એમ બે દંડક
માંહેથી જીવો આવી ઉત્પન્ન થાય છે. પૃથ્વીકાય,
અપકાય અને વનસ્પતિકાય એમ ત્રણ દંડકને વિષે,
એક નારકીવર્જીને ઘાકીના ત્રેવીશો દંડકમાંહેથી જી-
વો આવી ઉત્પન્ન થાય છે. તેજકાય, વાઝકાય, બે
ઇન્દ્રિય, તે ઇન્દ્રિય અને ચૌરિન્દ્રિય એમ પાંચ દંડકને
વિષે, ધાવરના પાંચ, વિગલેન્દ્રિયના ત્રણ, તિર્થંચ પ-
ચેન્દ્રિય અને મનુષ્ય એમ દશ દંડક માંહેથી જીવો
આવી ઉત્પન્ન થાય છે. તિર્થંચ પચેન્દ્રિયના દંડકને વિષે
ચોવીશો દંડકમાંહેથી જીવો આવી ઉત્પન્ન થાય છે.
મનુષ્યના દંડકને વિષે, તેજકાય અને વાઝકાય
સિવાય ઘાકીના ઘાવીશ દંડકમાંહેથી જીવો આવી

ઉત્પન્ન થાય છે. એમ સામાન્યે ચોવીશે દંડકની આગતિ કહી.

હવે ચોવીશે દંડકે, પાંચસે ત્રેસઠ જીવજ્ઞેદમાંથી આગતિ કહેવે—પહેલો નરકે. પંદરકર્મજૂમીજ ગર્જનજ મનુષ્ય, પાંચ ગર્જનજ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને પાંચ સમુર્થિમતિર્યંચ પંચેન્દ્રિય એમ પચીસ ભેદના જીવ આવી ઉપજે. વીજી નરકે. પંદરકર્મજૂમિજ ગર્જનજ મનુષ્ય અને અને પાંચ ગર્જનજ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય એમ વોસ જ્ઞેદના જીવ આવી ઉપજે. ત્રીજી નરકે. પંદર કર્મ જૂમિજ ગર્જનજ મનુષ્ય તથા ગર્જનજ જલચર, થલચર, ઊરપરિસર્પ અને સ્થેચર એમ ઊગણિશ જ્ઞેદમાં હેથી જીવ આવી ઉપજે. ચોથી નરકે પંદરકર્મજૂમિજ ગર્જનજ મનુષ્ય તથા ગર્જનજ જલચર થલચર અને ઊરપરિસર્પ એમ અઠાર જ્ઞેદમાં હેથી જીવ આવી ઉપજે. પાંચમી નરકે પંદર કર્મજૂમિજ ગર્જનજ મનુષ્ય તથા જલચર અને ઊરપરિસર્પ એમ સત્તર જ્ઞેદમાં હેથી જીવ આવી ઉપજે. ઠઠી નરકે પંદર કર્મજૂમિજ ગર્જનજ મનુષ્ય અને ગર્જનજ જલચર એમ સોલ જ્ઞેદમાં હેથી જીવ આવી ઉપજે. સાતમી નરકે પણ પંદર કર્મજૂમિજ ગ-

र्जज मनुष्य अने जलचर एम सोल जेदमांहेथी आवी
उपजे. नरकने विषे अपर्याप्ता जीवो जाय. नहि ए
प्रकारे नारकीना दंरुके आगति कही.

दशजुवनपति, सोल व्यंतर, पंदर परमाधामी
अने दशतिर्यगुज्जक ए एकावनजातिना देवोने विषे
एकसोने एक क्षेत्रना गर्जज मनुष्यपर्याप्ता, पांचग-
र्जजतिर्यच पर्याप्ता अने पांच असंझी तिर्यच पंचेन्द्रिय
एम एकसोने अगियार जेदमांहेथी जीव आवी उपजे.
दश प्रकारना ज्योतिपी अने सौधर्म एम अगियार
जातीनां देवोने विषे पंदर कर्मजुमिज गर्जज मनुष्य,
घोस अकर्मजुमिज गर्जजमनुष्य अने पांच गर्जज
तिर्यच एम पचास जेदमांहेथी जीवो आवी उपजे.
धीजा इशान देवलोकने विषे पंदरकर्मजुमि, पांचहरि
वर्ष, पांच रम्यक, पांचदेवकुरु ने पांच उत्तरकुरु एवं
पांच्रीस क्षेत्रना गर्जज मनुष्यो तथा पांचगर्जजतिर्यच
एम चालीस जेदमांहेथी जीव आवी उपजे. पहेला
मिलवीपिया जानिना देवाने विषे पंदर कर्मजुमि, पांच
उत्तरकुरुने पांच देवकुरु एवं पचीस क्षेत्रना गर्जज

मनुष्यो तथा पांचगर्भज तिर्यच पंचेंद्रिय एम त्रीस
 जेदमांहेथी जीव आवी उपजे. त्रीजार्थी आठमासुधी
 ठ देवलोके, नव लोकांतिक अने वे. किटवीपिया एम
 सत्तर जातिना देवोने विषे पंदर कर्मजुमिज गर्भज
 मनुष्य अने पांच गर्भज तिर्यच पंचेंद्रिय एम बीस-
 जेदमांहेथी जीवो आवी उपजे. नवमा आणंत देव-
 लोकथी मांकीने पांच अनुत्तर विमान पर्यंतना अडार
 देवलोकने विषे पंदर कर्मजुमिज गर्भज मनुष्यना जे-
 दमांहेथी जीव आवी उपजे. एवी रीते एक नारकीनो
 दंरुक तथा तेर देवताना दंरुक मळीने चौद दंरुके
 आगति कही.

पृथ्वीकाय, अपकाय अने वनस्पतिकाय एत्रण
 दंरुकनेविषे अरुताळीसजेदना तिर्यच, एकसोने एक
 समुच्छिप्त मनुष्य तथा पंदर कर्मजुमिज गर्भज मनु-
 ष्य पर्याप्ता, पंदर कर्मजुमिना गर्भज मनुष्य अपर्याप्ता
 तथा पंदर परमाधार्मी, दश पुवनपति, सोलव्यंतर,
 दशतिर्यगु ब्रंनक. दश ज्योतिषी, सौधर्म तथा इशान
 अने एक किटवीपिया जातिना देवो एम सर्वे मळी

(१६१)

वसने प्रेतालोस जेदमांहेथी जीव आवी उपजे. ते
उकाय, वाउकाय, वेइंद्रिय, तेइंद्रिय, चोरिंद्रिय
अने असंझीतिर्येच पंचेद्रियने विषे एकसोनेएक
समुर्धिम मनुष्य अपर्याप्ता, पंदर कर्म जुमिज मनुष्य
पर्याप्ता, पंदर कर्म जुमिज मनुष्य अपर्याप्ता अने
अरुताळीस जेदना तिर्येच एम एकसोने उगणाएसी
जेदमांहेथी जीव आवी उपजे. गर्जज तिर्येच पंचे-
द्रिय एवा जलचर, थलचर, उरपरिसर्प, जुजपरिसर्प
अने खेचरने विषे एकसोने एक समुर्धिम मनुष्य अ-
पर्याप्ता, पंदर कर्मजुमिज गर्जज मनुष्य पर्याप्ता,
पंदर कर्म जुमिज मनुष्य अपर्याप्ता, अरुताळीस
जेदना तिर्येच तथापंदर परमाधामी, दश जुवनपति,
सोखव्यंतर, दश तिर्यग् जंजक, दश ज्योतिष, त्रण
किद्विपीया, नव लोकांतिक अने सौधर्मथी मांमीने
आठमा सहस्रार पर्यत् देवलोक तथा सात नारकी
एम सर्वे मळीने वसने सरुसठ जीवजेद मांहेथी जीव
आवी उपजे. त्रेवीस दंरुके आगति कही.

समुर्धिम मनुष्यने विषे पंदर कर्म जुमिज म-

नुष्य पर्याप्ता, वादर पृथ्वीकाय पर्याप्ता अपर्याप्ता,
 वादर अपकाय पर्याप्ता अपर्याप्ता, वादर प्रत्येक
 वनस्पतिकाय पर्याप्ता अपर्याप्ता, सुक्ष्म पृथ्वीकाय
 पर्याप्ता अपर्याप्ता सुक्ष्म अपकाय पर्याप्ता अपर्याप्ता
 सुक्ष्म नाधारण वनस्पतिकाय पर्याप्ता अपर्याप्ता, वा-
 दर साधारण वनस्पतिकाय पर्याप्ता अपर्याप्ता त्रण
 विकर्षेडियता पर्याप्ता अपर्याप्ता, तथा वीत तिर्यच
 पंचेडियता अने एकलोने एक समुष्टिम मनुष्य एम
 सर्वे नष्टोने एकलोने इंकोतेर जेदमांथी जीवो आत्री
 उरने, पंडर कर्त मुमिज गर्जज मनुष्य ने वीथे उपर
 कवेला एकलोने इंकोतेर जीवजेद तथा नववाणु दे-
 वताता जेद अने पदेलीथी ठठीनारकी सुधीना ना-
 रकी एत सर्वे नष्टोने वनेने वंतेर जेदमांथी जीव
 नासीदने. दोन अकर्म मुमिता मनुष्यने विषे पं-
 दा कर्मदुष्टिज गर्जज मनुष्य पर्याप्ता अने पंच गर्जज
 विषे पर्याप्ता नष्टो वीरजेदम देथी जीवयासीदने.
 उरने अने दायना मनुष्यने विषे पंडर कर्ममुमिता
 नष्टेद मनुष्य सदा नवदा पंच गर्जज विषे नष्टोना

(१६३)

अने पांच समुर्धिम तिर्यच पंचेंद्रिय पर्याप्ता एमं प-
च्चीसनेदमांदेथो जोवं आवी उपजे. एवीरीते चोवीस
दंरुके आगतिकही.

॥ इति आगतिद्वार ॥

अथ चोत्रीसमुं संपदा द्वारः

संपदा-पदवी त्रेवीसना नाम. १ अरिहंतनी
पदवी, २ चक्रवर्तिनी, ३ वासुदेवनी, ४ बल देवनी,
५ केवलीनी, ६ साधुनी, ७ आवकनी, ८ सम्पकू-
टिनी, ९ मंरुलिकनी, ए नव मोटी पदवी तथा चौद-
रत्न चक्रवर्तिना मेळवता त्रेवीस पदवी थाय. ते चौद-
रत्नना नाम, १ सेनापति रत्न, २ गाथा पति रत्न,
३ वार्धिक रत्न, ४ पुरोहित रत्न, ५ स्त्रीरत्न, ६ ह-
स्तिरत्न अने ७ अश्वरत्न ए सात पंचेंद्रिय रत्न ठे
तथा १ चक्र रत्न, २ खरुग रत्न, ३ ठग रत्न, ४
चर्म रत्न, ५ दंरु रत्न, ६ मणिरत्न अने ७ कांगणि
रत्न, ए सात एकेंद्रिय रत्न जाणवा. एम नवमोटी
पदवी, सात पंचेंद्रिय रत्न अने सात एकेंद्रियरत्न
पडने त्रेवीसु चया. चौद रत्नमां सेनापति ते देश

साधे, गाथापति ते धान्य रसवती नीपजावे, वार्षिकते
 यावास घर निपजावे, पुरोहित ते घाव साजा
 कर, शान्ती कर्म करे अने विघ्न टाळे, लीपल
 जोग साधन आवे, अथ तथा हस्ति स्वारीकरवाने
 काम आवे, चक्ररत्न पट्ट संकसाधतामार्गवतावे, लज्ज
 रत्न धरीनुं मस्तक ठेठे, नव रत्न चक्रवर्तिना हस्तस्पर्श
 वारजोजनसुधी वीस्तेर तेथी वारजोजनसुधी ग्रायाकरे,
 चने रत्न ते कार्य उपन्येनते चक्रवर्तिनास्पर्श वारजो-
 जन विस्तेरने नेनां प्रज्ञानकाळे बीजवावे ते संध्या-
 काळे उपतोषमांवावे एवा शास्त्रिप्रमुखने ठगवकरे,
 दंडरत्न ते दांकी दसिनर्मा करे, काम पसे हजार जो-
 जन धर्मादीदोर अने तमिस्रादिक गुह्याना वार
 उपकरे, सतिरत्न ते हस्त अथवा मस्तके वांघुपट्ट
 समस्तगोचर अने वार जोजन सुधी दयोत करे,
 अने कांठारिअने ते वेतादद पर्वतरी गुह्यामां करे
 नीने पडने टंगरचाम मांरलाकरवा योग्य होय तथा
 तोडा नार वयावे पूर्वी नीने चांद म्हागा गुहा थळका
 उपदोष नष्ट हो, चक्ररत्न, स्वस्त्यारत्न, नव रत्न अने

दंरु रत्न ए चार रत्नो आयायुध आळामां ठपजे, चर्म
 रत्न, मणिरत्न अने कांगणिरत्न ए प्रण रत्नो चक्रवर्तिना
 उद्दामीनंकारमां ठपजे. सेनापति, गाथापति, वार्षिक अने
 पुरोहित ए चार रत्नो चक्रवर्तिना पोताना नगरमां
 ठपजे. स्त्री रत्न वैताढय पर्वते विद्याधरना नगरमां
 ठपजे. अश्व रत्न तथा गज रत्न वैताढय पर्वतना मूळे
 ठपजे. चक्र रत्न, ठग्न रत्न अने दंरु रत्न ए प्रण एक धनुष्य
 एटखे चार हाथ प्रमाणना होय. चर्म रत्न वेहाय प्रमाण
 होय, खरुग रत्न घन्नीस आंगुल सांबु होय, मणि-
 रत्न चार आंगुल सांबुने वे आंगुलनुं पडोळुं होय,
 कांगणिरत्न सुवर्णमय चार आंगुल सांबु होय, से-
 नापति, गाथापति, वार्षिक अने पुरोहित ए चारनी
 उंचाड (श्वगाहना) चक्रवर्ति प्रमाणे जाणवी,
 स्त्री रत्न चक्रवर्तिथी चार आंगुलनोची होय, अश्व
 रत्न कानना मुळथी ते पुंठना मुळ सगे एकसोने
 आठ आंगुलनो सांबो अने पंशी आंगुलनो उंचो
 होय अने गजरत्न चक्रवर्तिथी वमणो उंचो
 होय ठे, सर्वे रत्ननुं माप चक्रवर्तिने आत्म आंगुल

प्रमाण जाणवुं.

पहेली नरकथी नीकळ्या जीवो कर्मानुसारे उ-
पर कहेली त्रेवीस पदवीमांथी सात एकिंडियरत्न
विना बाकीनीसोळपदवीपामे, बीजीनरकथी नीक-
ळ्या जीवो कर्मानु सारे उपर कहेली सोळ पदवी-
मांथी चक्रवर्तिनी पदवीविना बाकीनी पंदर पदवी
पामे, त्रीजी नरकना नीकळ्या जीवो कर्मानुसारे
उपर कहेली पंदर पदवीमांथी एक वासुदेवनी अने
बीजी वळ देवनी पदवी विना बाकीनी तेर पदवी पामे,
चोथी नरकथी नीकळ्या जीवो कर्मानुसारे उपर क-
हेलीतेरपदवीमांथीतीर्थंकरनीपदवीविना बाकीनीवार
पदवीपामे, पांचमी नरकथी नीकळ्या जीवो कर्मानुसारे
ते वार पदवीमांथी केवळीनी पदवीविना बाकीनी अ-
गियारपदवी पामे, उष्टी नरकथी नीकळ्या जीवो कर्मा-
नुसारे ते अगियार पदवीमांथी साधुजीनी पदवीविना
बाकीनीदश पदवीपामे अने सातमीनरकथी नीकळ्या
जीवो कर्मानुसारे समकितदृष्टीनी, अश्वरत्ननी अने
गज रत्ननी एस त्रण पदवी पामे, जुवनपति, बाण

વ્યંતર યને ડ્યોતિપી એ ત્રણ નિકાયના નીકળ્યા જીવો
 કર્માનુસારે વાસુદેવ અને તિર્થંકરનો પદવી વિના
 વાકીનો એકવીસ પદવી પામે. પૃથ્વીકાય, અપકાય,
 વનસ્પતિકાય તથા ગર્ભજ મનુષ્ય અને ગર્ભજ તિર્થ-
 ચના નીકળ્યા જીવો કર્માનુસારે તિર્થંકર, ચક્રવર્તિ,
 વલ્લદેવ અને વાસુદેવની પદવી વિના વાકીની ઝંગળીસ
 પદવી પામે. બે ઇંડિય, તે ઇંડિય અને ચૌરિંડિય તથા
 સમુઘિર્મ તિર્થંકર પંચેંડિને સમુઘિર્મ મનુષ્યમાંથી, નો-
 કળ્યાજીવો કર્માનુ સારે તિર્થંકરની, ચક્રવર્તિની, વ-
 લ્લદેવની, વાસુદેવનો અને કેવલીનો પદવી વિના
 વાકીની અઢાર પદવી પામે. તેજકાય અને વાજકાય-
 નાનીકળ્યાજીવો કર્માનુસારે સાત એકેંડિયની તથા
 હસ્તિ રત્નની અને અશ્વરત્નની એમ નવ પદવી પામે.
 પંદરપરમાંધામીને પહેલા કિલ્લીપિયાના નીકળ્યા
 જીવો કર્માનુસારે તિર્થંકર, ચક્રવર્તિ, વાસુદેવ, વલ્લ-
 દેવ અને કેવલી વિના વાકીની અઢાર પદવી પામે.
 ડયરના બે કિલ્લીપિયાના નીકળ્યા જીવો કર્માનુસારે
 ડપર કહેલી અઢાર પદવીમાંથી સાત એકેંડિય રત્નની

પદવી વિના વાકીની અગિયાર પદવી પામે, સૌ-
 ધર્મ અને દ્શાન દેવલોકના નીકળ્યાજીવો કર્માનુ-
 સારે ત્રેવીસ પદવી પામે. ત્રીજાથી આઠમા દેવલોક
 સુધીના અને નવ લોકાંતિકના નીકળ્યાજીવો કર્માનુ-
 સારે ત્રેવીસ પદવીમાંથી સાત એકિંદ્રિય રત્નની પદવી
 વિના વાકીની સોઢપદવી પામે. નવમાથી વારમા
 દેવલોકના તથા નવ ગ્રૈવેયક સુધીના નીકળ્યાજીવો
 સાત એકિંદ્રિય રત્નો તથા અશ્વને હસ્તિ વિના વા-
 કીની ચૌદપદવી પામે. પાંચ અનુત્તર વિમાનના
 નીકળ્યાજીવો તિર્થંકરની, ચક્રવર્તિની, વલ્લ દેવની,
 કેવલીની, મંરુલિકની, સાધુની, શ્રાવકની અને સમ-
 કિત દૃષ્ટિની એમ આઠ પદવી પામે. તિર્થંકર અને ચ-
 ક્રવર્તિને ત્રિપે કોઈ જીવોને તિર્થંકરની, ચક્રવર્તિની
 મંરુલિકની, સમકિતની, સાધુની અને કેવલીની એમ
 ઠ પદવીનું લાગે, વાસુ દેવને ત્રિપે વાસુદેવની, મંરુ-
 લિકની અને સમકોતની એમ ત્રણ પદવી લાગે. વ-
 લ્લદેવને ત્રિપે કોઈ જીવોને વલ્લદેવની, મંરુલિકની
 સાધુની, કેવલીની અને સમકિતની એમ પાંચ પદવી

(૧૬૯)

જાણે. મનુષ્યમાંહે પુરુષવેદે નવ મોટી પદવી તથા
સેનાપતિ, ગાથાપતિ, વાર્ધિક અને પુરોહિત એમ તેર
પદવી જાણે, મનુષ્યમાંહે સ્ત્રીવેદે સમકીર્તની, શ્રાવિ-
કાની, સાધ્વીની, કેવલીની અને સ્ત્રી રત્નનો એ પાંચ
પદવીજાણે.

॥ इति संपदा छार ॥

अथ पांत्त्रीसमुं देवछार.

देव-१ इन्द्रदेव, २ नरदेव, ३ धर्मदेव, ४ दे-
वाधिदेव અને ५ જાવદેવ છે. મનુષ્ય અથવા તિર્યંચ
પંચેન્દ્રિયજીવોમાંથી જેને દેવતાનું આયુષ્ય વાંધ્યું છે
તે સ્થાવતાન્નવે દેવપણે ઊપજશે એવા જે જીવો તેને ઇ-
ન્દ્રવેદેવ કહીએ. ચૌદ રત્ન, નવનિધાન જેહને હોય તેને
નરદેવ કહીએ. સાધુના સત્તાવીસ ગુણે કરી સહિત
હોય તેહને ધર્મ દેવ કહીએ. વાર ગુણે સહિત, અ-
ઘાર દોષ રહિત તથા ચોત્રીસ અતિશય, પાંત્રીસ
વાણીના ગુણ એ વિગેરે અનંત ગુણે કરીને સહિત ધ-
ર્મના પ્રવર્તક હોય તેને દેવાધિદેવ કહીએ. ચારનિ-
કાયના દેવોને જાવ દેવ કહીએ. ઇન્દ્ર દેવની જઘન્ય

સ્થિતિ અંતર મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પદ્યોપમની કહી છે, નરદેવની જઘન્યસ્થિતિ સાતસેંવરસની અને ઉત્કૃષ્ટ ચોરાસીલાલપૂર્વની કહી છે, ધર્મદેવનો જઘન્યસ્થિતિ અંતરમુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ દેશે ઊણી પૂર્વક્રોર વરસની કહી છે, દેવાધિ દેવની જઘન્ય સ્થિતિ વહેંતિર વરસની અને ઉત્કૃષ્ટ ચોરાસીલાલ પૂર્વની કહી છે અને જ્ઞાવ દેવની જઘન્યસ્થિતિ દશ-હજારવરસની અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રોસસાગરોપમની જાણવી. ડ્રવ્ય દેવચવીને દેવતા થાય, નરદેવ ચવીને નરકે જાય અથવા કોઈક ચારિત્ર ગ્રહણ કરી સ્વર્ગે અથવા મોક્ષે પણ જાય છે, ધર્મદેવચવીને વૈમાનિક અથવા મોક્ષમાં જાય છે, દેવાધિદેવ ચવીને મોક્ષે જાય અને જ્ઞાવદેવ ચવીને વાદર પૃથ્વીકાય, અપ-કાયને વનસ્પતિકાય તથા ગર્ભજ મનુષ્ય અને તિર્ય-ચમાં જાય છે. સર્વથી થોડા નરદેવ હોય, નરદેવગ્રી દેવાધી દેવ સંખ્યાત ગુણા, દેવાધિ દેવથી ધર્મ દેવ સંખ્યાત ગુણા, ધર્મ દેવગ્રી ડ્રવ્યદેવ અસંખ્યાત ગુણા અને ડ્રવ્ય દેવગ્રી જ્ઞાવદેવ અસંખ્યાત ગુણા જાણવા.

(१७१)

इव्यदेवनेविपे युगलीआ मनुष्य तथा युगली-
आ तिर्यंच अने सर्वार्थसिद्धिना वांकीना सर्व स्था-
नकेथी जीवो आवी उपजे. नरदेवने विपे देवताना
तेर दंभकने पहेली नारकीना नीकळ्या जीवो आवी
उपजे, धर्म देवने विपे उछीने सातमी नारकी. तथा
तेजकापने वाजकाय अने युगलीआ मनुष्य तथा यु-
गलीआ तिर्यंच वजीने वाकीना सर्व स्थानकना नो-
कळ्या जीवो आवीने उपजे, देवाधिदेवमां किहवी
पिया सिंहाय वैमानिक देवलोकना देवो तथा पहेली,
वीजी अने व्रोजी नारकोमांथी नीकळ्या जीवो आ-
वीने उपजे अने ज्ञावदेवने विपे तिर्यंच पंचेंद्रिय अने
संज्ञी मनुष्यमांथी नीकळ्या जीवो आवीने उपजेठे.

॥ इति देवद्वार ॥

अथ ठत्रीसमुं संजतिद्वार.

संजति-संयमी ते-१ संयती (संजमयाळा),
२ संयता संयती, ३ असंयती, ४ व्रती (व्रतवासा),
५ व्रताव्रती, ६ अव्रती, ७ पंचखाणी, ८ पंचखाण
पंचखाणी, ९ अथपंचखाणी, १० पंजिया (पंजित), ११

बालपंक्तिया, १२ बाला, १३ संवुक्ता (संवृत), १४
 संवुक्ता असंवुक्ता, १५ असंवुक्ता, १६ जागरा(जागृत)
 १७ सुताजागरा, १८ सुता, १९ धम्मिया (धर्मिष्ठ),
 २० धम्माधम्मिया, २१ अधम्मिया, २२ धम्मविवसा-
 इया (धर्मव्यवशाइ), २३ धम्माधम्म विवसाइया,
 २४ अधम्मविवसाइया, २५ धम्मेठिया (धर्ममांस्थित),
 २६ धम्माधम्मेठिया अने २७ अधम्मेठिया. एम स-
 तावीस प्रकारनुं विवेचन चोवीस दंरुके नीचे प्रमाणे
 जाणवुं.

नारकी, देवता, एकेंद्रिय, विगलेंद्रिय एम वा-
 वीसदंरुकना जीवो तथा समुर्धिम मनुष्य अने समु-
 र्धिम तिर्यंच पंचेंद्रियना जीवो, असंयती, अत्रती, अ-
 पचखाणी, बाला, सुता, असंवुक्ता, अधम्मिया, अध-
 म्मेठिया अने अधम्मविवसाइया कहांठे. गर्जजति-
 र्यंच पंचेंद्रियना दंरुके जीवो, असंयती, संयतासंयती,
 अत्रती, व्रताव्रती, अपचखाणी, पचखाणा पचखाणी,
 बाला, बालपंक्तिया, सुता, सुताजागरा, असंवुक्ता,
 असंवुक्ता संवुक्ता, अधम्मिया, धम्माधम्मिया, अध-

(૧૭૩)

મ્મેઠિયા, ધમ્માધમ્મેઠિયા, અધમ્મવિવસાદ્યા અને
ધમ્માધમ્મવિવસાદ્યા કહ્યાં છે. ગર્જન મનુષ્યના ટં-
કકે તો સંયતી વિગેરે સત્તાવીસે ઘોલ છાન્ને છે.

ચોવીસે દંરુકમાં ઉત્તમધર્મ સાધન યોગ્ય ગ-
ર્જન મનુષ્યનો જન્મ છે. તેમાં સંયમ થઈ શકે છે. તે
સંયમ (ચારિત્ર) ના પાંચ પ્રકાર છે. ૧ સામાયિક
ચારિત્ર, ૨ ઠેદો પસ્થાપનિયચારિત્ર, ૩ પરિહાર વિશુ-
દ્ધિચારિત્ર, ૪ સૂદ્ધ સંપરાયચારિત્ર અને ૫ યથાહ્યાત્ત
ચારિત્ર. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો જે છાન્ન તેનું
નામ સામાયિક ચારિત્ર, પૂર્વ પર્યાયનો ઠેદ અને ન-
વાપર્યાયનું સ્થાપન કરવું તે ઠેદોપસ્થાપનિય ચારિત્ર,
વિશેષકર્મ નિર્જરાઈ તપો વિશેષ તે પરિહાર વિશુદ્ધિ
ચારિત્ર, અતિ સૂદ્ધ કપાય તે સૂદ્ધ સંપરાયચારિત્ર
અને અકપાયપણું થાય તેનું નામ યથાહ્યાત્ત ચારિત્ર
કહ્યું છે.

વિશેષપણે જાણવાને અર્થે પાંચે ચારિત્રે, ૧ જ્ઞેદ,
૨ વેદ, ૩ રાગ, ૪ નિર્ગંથ, ૫ જ્ઞાન, ૬ લિંગ, ૭ શરીર
૮ ક્ષેત્ર, ૯ કાલ, ૧૦ ગતિ, ૧૧ યોગ, ૧૨ ઉપયોગ,

૧૩ કષાય, ૧૪ લેશ્યા, ૧૫ ગુણસ્થાનક, ૧૬ જ્ઞવ, ૧૭
આકર્ષ, ૧૮ જ્ઞાવ અને ૧૯ અદ્ય વહુત્વ એ ઝંગણીસ
બોલ સંદેષે કહે છે.

સામાયિક ચારિત્રના વે જ્ઞેદ છે, એક શ્વરિકને
વીજું યાવત્કથિક તેમાં શ્વરિક એટલે સ્વદ્યકાલનું
ને તે પહેલા તથા ઢેલા તિર્થીકરના વારામાં હોય અને
યાવત્કથિક એટલે ઘણા કાલનું તે વાવીશ તિર્થી-
કરના વારામાં તથા મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં હોય છે. ઢેદો
પસ્થાપનિય ચારિત્રના વે જ્ઞેદ છે, એક સાતિચાર ઢેદો
પસ્થાપનિયને વીજુ નિરતિચાર ઢેદો પસ્થાપનિય, તેમાં
સાતિચાર એટલે મુલ ગુણઘાતિને પ્રાયઙ્ઘિતરૂપ હોય
અને નિરતિચાર એટલે શ્વરીક સામાયિકવંત નવ
દિદ્ધિતને વરિદિદ્ધારૂપ હોય છે. પરિહાર વિશુદ્ધિ ચા-
રિત્રના વે જ્ઞેદ છે, એક નિર્વિષમાનસિકને વીજું નિ-
ર્વિષ્ઠકાયિક પરિહાર વિશુદ્ધિચારિત્ર, તેમાં નિર્વિષમા-
નસિક એટલે કર્મ નિર્જરા અર્થે તપો વિશેષ આચા-
રિત્રના આ સેવક એ કદ્યપમાં પ્રવર્તતા હોય તેને હોય
અને નિર્વિષ્ઠ કાયિક એટલે આ, ચારિત્રમાં પ્રવર્તતા

(-१७५)

ना अनुचारी एटले वैयावच्चादिकर्ता करनारने होय
 ठे. सुद्धम संपराय चारित्रनां वे जेदठे, एक विशुद्ध
 मानसिक अने बीजुं संक्लिष्ट मानसिक सुद्धम संप-
 राय चारित्र, तेमां विशुद्धमानसिक एटले ह्यक श्रे-
 णीय चरुतां जीवने विशुद्ध पारिणामिकरूप अने बीजुं
 संक्लिष्ट मानसिक एटले उपशम श्रेणीयी पुरुतां जी-
 वने संक्लिष्ट पारिणामिकरूप होयठे. यथाख्यात चारि-
 त्रना वे जेदठे, एक ठाड्मस्थिकने बीजुं कैवलिक, तेमां
 ठाड्मस्थिक ते अगिचारमा तथा चारमा गुणस्थानके
 वर्तता जीवने होय अने कैवलिक ते तेरमा तथा
 चौदमा गुणस्थानके होय ठे. इतिजेद. सामायिक
 चारित्र तथा ठेदोपस्थापनिय चारित्र, सवेदीने अ-
 थवा अवेदीने पण होय तेमां सवेदीने स्त्री, पुरुष अने
 नपुंसक एम प्रणे वेदे होय अने अवेदी ते उपशम
 वेदी तथा ह्यकवेदीने होय ठे. परिहारविशुद्धी चा-
 रित्र सवेदी एटले पुरुष वेदवाळाने अथवा नपुंसक
 वेदवाळाने होय ठे. सुद्धमसंपराय चारित्र तथा यथा
 ख्यात चारित्र अवेदी एका उपशम तथा ह्यकवेदी

(૧૭૬)

ને હોય છે. ઇતિવેદ. પહેલેથી ચાર ચારિત્ર સરાગી
 હોય અને ચંચાલ્યાત ચારિત્ર વિતરાગી હોય છે. ઇતિ
 રાગ. નિર્ગ્રંથના ૭ નેદ છે ૧ પોલાક, ૨ વક્રુસ, ૩ પ્ર-
 તિસેવના કુશીલ, ૪ કષાય કુશીલ, ૫ નિર્ગ્રંથ અને
 ૬ સ્નાતક. જ્ઞાનાદિના અતિચાર સેવવે કરી વ્રતને
 ટુશીત કરે તે પોલાક કહીએ, શરીરની સુશ્રુષા વિ-
 શ્રુષા કરે અથવા ઉપકરણ વહુ મુખ્યજલ ફ઼લતારાખે
 સંગ્રહે તેને વક્રુસ કહીએ, મુલ ગુણતો પાઠે સેવે પણ
 ઉત્તરગુણમાં કાંઈ કાંઈ ઠાનો દોષ લગાને તેને પ્રતિસે-
 વના કુશીલ કહીએ, સંજ્વલન કષાયોદયે કરી કાંઈક
 અપ્રશસ્ત પરિણામ યાય પણ મુલગુણમાં તથા ઉત્તર
 ગુણમાં કાંઈ દોષ લગાડે નહિ તેને કષાય કુશીલ
 કહીએ, સંપુર્ણ ગ્રંથી રહિત મોહનીય વર્જીત વિતરાગ
 ટદ્મસ્થ તેને નિર્ગ્રંથ કહીએ અને ઘાતીકર્મ રહિત સ-
 યોગી કેવળી તથા સૈલેશી પ્રતિપન્ન અયોગી કેવળી
 તેને સ્નાતક કહેવાય છે. સદુંસાધાન્યના પુઠા સરખા
 પુલાક, સદુંસાધાન્યસરખાં વક્રુસ, મસલયાધાન્ય
 સરખા પ્રતિસેવના કુશીલ, ઉપણ્યા ધાન્ય સરખાં ક-

पाय कुशील, कण्णीसहितचोखासरखा निग्रयः
 थने थणीशुद्धचोखासदृश्यस्नातकजाणवा, पु-
 लाक, वकुस थने प्रतिसेवना कुशीलमां एक सामा-
 यिकचारित्र तथा घीजुं ठेदोपस्थापनियचारित्र
 एम वे चारित्र लाजे, कपाय कुशीलमां प्रथमना चार-
 चारित्र लाजे, निग्रयमां थने स्नातकमां एक यथा-
 ख्यातचारित्रहोयठे, इतिनिग्रय, प्रथमना चार-
 चारित्रे वे, त्रण थथवा चार ज्ञान होय ठे थने य-
 थाख्यात चारित्रमां पांचज्ञाननीजजनाजाणवीः
 इतिज्ञान, स्वलिंगे पांच चारित्रलाजे, अन्यलिंगे थने
 गृहस्थलिंगे परिहारविशुद्धी चारित्रविना बाकीना
 चार चारित्रलाजे, एम द्रव्यलिंगनी अपेक्षाएजा-
 णवुं तथा ज्ञावलिंगनी अपेक्षाए स्वलिंगे पांचे चा-
 रित्र होय थने अन्यलिंगे तथा गृहस्थलिंगे एके चा-
 रित्र होय नहि, इति लिंग, पहेला तथा बीजा चा-
 रित्रने विपे त्रणचार थथवा पांचे शरीरलाजे थने
 बीजा, चोथाने पांचमा चारित्रने विपे श्रौदारिक,
 तैजस थने कार्मण एम त्रण शरीर होय ठे, इति

શરીર, કર્મ જુમિમાં પાંચે ચારિત્ર હોય અને અકર્મ જુમિ તથા અંતર દ્વીપમાં એકે ચારિત્ર હોય નહિ. ઇતિ ક્ષેત્ર. ઉત્સર્પિણી કાલમાં જન્મની અપેક્ષા પહેલે આરે એકે ચારિત્ર ન લાગ્ને અને વીજા, ત્રીજા તથા ચોથા આરામાં પાંચેચારિત્રલાગ્ને તથા પાંચમાં ઠઠા આરામાં એકે ચારિત્રહોય નહિ. આ અવસર્પિણી કાલમાં જન્મની અપેક્ષા પહેલાને વીજા આરામાં એકે ચારિત્ર ન હોય, ચોથા આરામાં પાંચે ચારિત્ર હોય, પાંચમાં આરામાં એક સામાયિક અને વીજું ઠે દોષસ્થાપનિય એમ વે ચારિત્ર હોય અને ઠઠે આરે એકે ચારિત્ર હોય નહિ. ઇતિકાલ. નારકી, તિર્યંચ અને મનુષ્ય એ ત્રણે ગતિમાં ચારિત્રનો આરાધક જાય નહિ પણ દેવગતિમાં જાય તેમાં સામાયિક અને ઠેદોષસ્થાપનિય ચારિત્ર આરાધક જઘન્ય પહેલે દેવ લોકે અને ઉત્કૃષ્ટ અનુત્તર વિમાને જાય ઠે, પરિહાર વિમુદી ચારિત્ર આરાધક જઘન્ય પહેલે દેવલોકે અને ઉત્કૃષ્ટ આઠમે દેવલોકે જાય, સુદમ સંપરાય ચારિત્ર અને યથાસ્થાન ચારિત્રના આરાધક અનુત્તર વિમાને

(१७९)

जाय तथा यथाख्यात चारित्र आराधक उत्कृष्टो मोक्षे
 एण जाय ठे. इति गति. मनयोग, वचनयोग अने का-
 ययोग एत्रणे योगे पहेलेथी चार चारित्र अने अयो-
 गीमां एक यथाख्यात चारित्र लाजे. इतियोग. सा-
 गार उपयोगमां पांच चारित्र अने अनागार उपयो-
 गमां सुद्धमसंपरायचारित्र वर्जिने. वाकीना चार
 चारित्र लाजे. इति उपयोग. प्रथमना चार चारित्र
 सकपायी अने यथाख्यात चारित्र कपाय रहित
 जाणवुं. सकपायी चारित्रमांथी पहेला बीजा ने त्रीजा
 चारित्रे संज्वलननो क्रोध मान, माय अने लोभ होय
 ठे तथा सुद्धमसंपरायचारित्रे एक संज्वलन लो-
 जनो कांश्च अंश होय ठे. इति कपाय, सामायिकने
 ठेदोपस्थापनिय चारित्रमां ठलेश्या, परिहारविशुद्धि
 चारित्रमां पाठली त्रण लेश्या अने सुद्धम संपराय तथा
 यथाख्यात चारित्रने विषे शुद्ध लेश्या कही ठे. इति
 लेश्या. सामायिकने ठेदोपस्थापनिय चारित्रे ठहुं,
 सासुं, आठमुं ने नवमुं एम चार गुणस्थानक होय,
 परिहार विशुद्ध चारित्रे ठतुंने सातमुं एम वे गुणस्था

નક હોય, સુદમસંપરાયચારિત્રે દંશમુ ગુણસ્થાનક
 હોય અને યથાશ્રયાત ચારિત્રે અગિયારમું, વારમું, તે
 રમું તથા ચૌદમું એમ ચારગુણસ્થાનક કહ્યાં છે.
 ઇતિ ગુણસ્થાનક. સામાયિક અને ઠેદોપસ્થાપનિય
 ચારિત્રવાળા જઘન્ય એકઝવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ
 ઝવ કરે અને વાકીના ત્રણચારિત્રવાળા જઘન્ય એક
 ઝવ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણઝવ કરે. ઇતિ ઝવ. સામાયિક
 ચારિત્ર એકઝવમાં જઘન્ય એકવાર અને ઉત્કૃષ્ટ નવસેં
 વાર આવે, ઠેદોપસ્થાપનિયચારિત્ર એક ભવમાં
 જઘન્ય એકવાર અને ઉત્કૃષ્ટ એકસોને વીસવાર આવે
 પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર એક ઝવમાં જઘન્ય એકવાર
 અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણવાર આવે, સુદમસંપરાય ચારિત્ર એક
 ઝવમાં જઘન્ય એકવાર અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર વાર આવે
 અને યથાશ્રયાત ચારિત્ર એક ઝવમાં જઘન્ય એકવાર
 ને ઉત્કૃષ્ટ બે વાર આવે તે એમ કહ્યું છે. ઇતિ આકર્ષ.
 પહેલેથી ચાર ચારિત્ર સુધીમાં એક દ્વયોપશમઝાવ
 લાગે અને યથાશ્રયાત ચારિત્રને વિષે ઉપશમઝાવ
 અને દ્વાયિક એવે ઝાવલાગે. ઇતિઝાવ. સર્વથી યોગ્ય

(૧૭૧)

સુદ્ધમસંપરાયચારિત્રવાળા, સુદ્ધમસંપરાયર્ચારિત્ર-
વાળાથી પરિહાર વિશુદ્ધિચારિત્રવાળા સંખ્યાતગુણ,
પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળાથી યથાખ્યાત ચારિત્ર-
વાળા સંખ્યાતગુણ, યથાખ્યાત ચારિત્રવાળાથી ઠેઠો
પર્યાપ્તિય ચારિત્રવાળા સંખ્યાતગુણ અને ઠેઠો
પર્યાપ્તિય ચારિત્રવાળાથી સામાયિક ચારિત્રવાળા
જીવો સંખ્યાતગુણ લાજે. ઇતિ અલ્પબહુત્વ. એ
પ્રમાણે ઝંગળીશઘ્વારે સંદેષે કરીને પાંચ ચારિત્રકલાં.

॥ ઇતિ સંજતિઘ્વાર ॥

અથ સાડત્રીસમું જરાઘ્વાર.

જરાઘ-વેદની-તે છે પ્રકારે છે જરાવેદની અને
૨ શોક વેદની તે સર્વ સંસારી જીવોને હોય છે. શરીરે
કરીને જે વેદાય તે જરાવેદની અને મને કરીને જે
વેદાય તે શોકવેદની જાણવી,

નારકીનોએકદંડક, દેવતાના તેરદંડક,
ગર્ભજતિર્યચનોએક દંડક, અને ગર્ભજ મનુષ્યનો
એક દંડક એમ સોલ દંડકના જીવોને એક જરા-
વેદની અને ઘીજી શોકવેદની એમ છે વેદની હોય છે.

(૧૭૧)

एकिंद्रियतापांचदंरुकश्चने विगलेंद्रियता त्रण
दंरुक एम आठ दंरुकना जीवोने तथा समुर्धिम
मनुष्य अने समुर्धिमतिर्येचपंचेंद्रियने एक जरा-
वेदनोज होय ठे. सिद्धना जीवोने एके वेदनी नथी.

॥ इति जराउद्धार ॥

अथ अमृतीममुं परिग्रहद्वार.

परिग्रह-संग्रह ते त्रण प्रकारे ठे. ૧ કર્મ પરિ-
ગ્રહ, ૨ શરીર પરિગ્રહ અને ૩ વાહ્ય જન્મોપગરણ (જા-
જનાદિ ઉપકરણ) પરિગ્રહ.

નાસ્ત્રી તથા એકિંદ્રિયને એક કર્મ પરિગ્રહ
અને વીજાં શરીર પરિગ્રહ એમ બે પરિગ્રહ હોય છે.
દેવતા તથા ત્રણ વિગલેંદ્રિય, તિર્યેચ પંચેંદ્રિય અને
મનુષ્યને ત્રણ પરિગ્રહ હોય છે.

॥ इति परिग्रहद्वार ॥

अथ तुंगणचार्त्तीममुं अद्वय बहुत्वद्वार.

અદ્વયવહુત્વ એટલે સર્વ જીવોમાં કયા દંરુકે
જીવો ટોચા અને કયા દંરુકે જીવો વધારે એમ જે
કહેવું તેનું નામ અદ્વિ અદ્વયવહુત્વ જાણવું.

(१७३)

सर्वथी गर्जजमनुष्य थोमा, तेथी वादर अग्नि-
 कायना दंरुके जीवो असंख्यातगुणा, तेथी वैमानिक-
 ना दंरुके जीवो असंख्यातगुणा, तेथी जुवनपतिना
 दंरुके जीवो असंख्यातगुणा तेथी नारकीना दंरुके
 जीवो असंख्यातगुणा, तेथी व्यंतरना दंरुके जीवो
 असंख्यातगुणा, तेथी व्योतिपीना दंरुके जीवो अ-
 संख्यातगुणा, तेथी चौरिंडियना दंरुके जीवो असं-
 ख्यातगुणा, तेथी तिर्यंच पंचेंडियना दंरुके जीवो
 विशेषाधिक, तेथी वेइंडियना दंरुके जीवो विशेषा-
 धिक, तेथी ते इंडियना दंरुके जीवो विशेषाधिक,
 तेथी पृथ्वीकायना दंरुके जीवो असंख्यातगुणा, तेथी
 अपकायना दंरुके जीवो असंख्यातगुणा, तेथी वाउ-
 कायना दंरुके जीवो असंख्यातगुणा थने वाउकायथी
 वनस्पतिकायना जीवो थनंतगुणा कक्षां ठे. ए प्रमाणे
 सामान्ये चोवीशे दंरुके जीवोनुं थस्पष्टदुत्य कळुं.

विशेष व्याख्याए जीवो संबंधी थस्पष्टदुत्यना
 थद्यां जेदकदेठे गर्जजमनुष्यो सर्वे यश्ने
 (७९७२७१६२, ५१४२६४३, ३७५२३५४, ३७५०३३६)

सातक्रोरु बाणुलाख अठ्यावीशहजार एकसोनेवासठ
 क्रोराक्रोरु क्रोरु, एकावनलाख बहेंतालीसहजार
 ठसेंनेत्रेंतालीश क्रोराक्रोरु, साम्त्रीशलाख उंगणसाठ
 हजार त्रणसेंने चोपनक्रोरु, उंगणचालीशलाख पच्चास
 हजार त्रणसोनेठत्रीश ठे. ते संख्यामांथी पण पुरुषो
 करतां स्त्री सत्यावीस गणी जाजेरी ठे. माटे, १ प्रथम
 सर्वथी थोरा गर्जज मनुष्यो (पुरुषो), २ तेथी
 मनुष्यणी (स्त्रीज) संख्यातगुणी, ३ तेथी वादर ते-
 उकाय पर्याप्ता असंख्यातगुणा, ४ तेथी अनुत्तर वि-
 मानवासी देवो असंख्यातगुणा, ५ तेथी उपरला त्रण
 ग्रैवेयकना देवता संख्यातगुणा, ६ तेथी मध्य त्रण
 ग्रैवेयकना देवो संख्यातगुणा, ७ तेथी नीचला त्रण
 ग्रैवेयकना देवो संख्यातगुणा, ८ तेथी अच्युत देव-
 लोकना देवता संख्यातगुणा, ९ तेथी आरण्य देव-
 लोकना देवो संख्यातगुणा, १० तेथी प्राणात देव-
 लोकना देवो संख्यातगुणा, ११ तेथी आणत देव-
 लोकना देवो संख्यातगुणा, १२ तेथी सातमी नरक
 पृथ्वीना नारकी असंख्यातगुणा, १३ तेथी ठठी नरक

पृथ्वीना नारकी असंख्यातगुणा, १४ तेथी सहस्रार
 देवलोकना देवो असंख्यातगुणा, १५ तेथी महाशुक्र
 देवलोकना देवो असंख्यातगुणा, १६ तेथी पांचमी
 नरक पृथ्वीना नारकी असंख्यातगुणा, १७ तेथी
 लांतक देवलोकना देवता असंख्यातगुणा, १८ तेथी
 चौथी नरकपृथ्वीना नारकी असंख्यातगुणा, १९ तेथी
 ब्रह्मदेवलोकना देवो असंख्यातगुणा, २० तेथी त्रीजी
 नरक पृथ्वीना नारकी असंख्यातगुणा, २१ तेथी मां-
 हेंद्र देवलोकना देवो असंख्यातगुणा, २२ तेथी स-
 नत्कुमार देवलोकना देवो असंख्यातगुणा, २३ तेथी
 बीजी नरक पृथ्वीना नारकी असंख्यातगुणा, २४ तेथी
 समुच्छिप्त मनुष्य असंख्यातगुणा, २५ तेथी इशान
 देवलोकना देवो असंख्यातगुणा, २६ तेथी इशान
 देवलोकनी देवीयो संख्यातगुणी, २७ तेथी सौ धर्म
 देवलोकना देवो संख्यातगुणा, २८ तेथी सौ धर्म
 देवलोकवासी देवीयो वत्रीसगुणी ठे मांटे संख्यात-
 गुणी, २९ तेथी जुवनपतिना देवता असंख्यातगुणा,
 ३० तेथी जुवनपतिनी देवीयो वत्रीसगुणी ठे मांटे

संख्यातगुणी ३१ तेथी पहेली नरक पृथ्वीना नारकी
 असंख्यातगुणा, ३२ तेथी खेचर पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनि
 या पुरुष असंख्यातगुणा, ३३ तेथी खेचर पंचेंद्रिय
 तिर्यंच योनिनी स्त्रीजं त्रिगुणी ठे माटे संख्यातगुणी,
 ३४ तेथी थलचर पंचेंद्रिययोनिया पुरुषसंख्यातगुणा,
 ३५ तेथी थलचर पंचेंद्रिय योनिनी स्त्रीजं त्रिगुणी ठे
 माटे संख्यातगुणी, ३६ तेथी जलचर पंचेंद्रिय तिर्यंच
 योनिया पुरुष संख्यातगुणा, ३७ तेथी जलचर तिर्यंच
 योनिनी स्त्रीजं त्रिगुणी ठे माटे संख्यातगुणी, ३८ तेथी
 व्यंतर निकायना देवो संख्यातगुणा, ३९ तेथी व्यंतर
 देवीयो वत्रीसगुणी ठे माटे संख्यातगुणी, ४० तेथी
 ज्योतिषी देवता संख्यातगुणा, ४१ तेथी ज्योतिषीनी
 देवीयो वत्रीसगुणी ठे माटे संख्यातगुणी, ४२ तेथी
 खेचर पंचेंद्रिय तिर्यंच योनी या नपुंसक संख्यात-
 गुणा, ४३ तेथी थलचर पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनि या नपुं-
 सक संख्यातगुणा, ४४ तेथी जलचर पंचेंद्रिय तिर्यंच
 योनि या नपुंसक संख्यातगुणा, ४५ तेथी चौरिंद्रिय
 पर्याप्ता संख्यातगुणा, ४६ तेथी सर्व पंचेंद्रिय पर्याप्ता

(१८९)

विशेषाधिक, ४७ तेथी वेइंझिय पर्याप्ता विशेषाधिक, ४८ तेथी तेइंझिय पर्याप्ता विशेषाधिक, ४९ तेथी पंचेंझिय अपर्याप्ता विशेषाधिक, ५० तेथी चौरिंझिय अपर्याप्ता विशेषाधिक, ५१ तेथी तेइंझिय अपर्याप्ता विशेषाधिक, ५२ तेथी वेइंझिय अपर्याप्ता विशेषाधिक, ५३ तेथी प्रत्येक शरीरवाळा वादर वनस्पति कायिया अपर्याप्ता असंख्यातगुणा, ५४ तेथी वादर निगोदपर्याप्ता अनंतकायना शरीर असंख्यातगुणा, ५५ तेथी वादर पृथ्वीकायियापर्याप्ता असंख्यातगुणा, ५६ तेथी वादर अपकायिया पर्याप्ता असंख्यात गुणा, ५७ तेथी वादर वाडकायिया पर्याप्ता असंख्यात गुणा, ५८ तेथी वादर ते उकायिया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा, ५९ तेथी प्रत्येक शरीरवाळा वादर वनस्पति कायिया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा, ६० तेथी वादर निगोदीया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा, ६१ तेथी वादर पृथ्वी कायिया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा, ६२ तेथी वादर अपकायिया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा, ६३ तेथी वादर वाडकायिया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा, ६४

तेथी सुद्धम तेजकायिया अपर्याप्ता असंख्यात गुणा,
 ६५ तेथी सुद्धम पृथ्वीकायिया अपर्याप्ता विशेषाधिक,
 ६६ तेथी सुद्धम अपकायिया अपर्याप्ता विशेषाधिक,
 ६७ तेथी सुद्धम वाजकायिया अपर्याप्ता विशेषाधिक,
 ६८ तेथी सुद्धम तेजकायिया पर्याप्ता संख्यात गुणा,
 ३९ तेथी सुद्धम पृथ्वीकायिया पर्याप्ता विशेषाधिक,
 ७० तेथी सुद्धम अपकायिया पर्याप्ता विशेषाधिक, ७१
 तेथी सुद्धम वाजकायिया पर्याप्ता विशेषाधिक, ७२
 तेथी सुद्धम निगोदनां शरीर अपर्याप्ता असंख्यात
 गुणा, ७३ तेथी सुद्धम निगोदनां शरीर पर्याप्ता सं-
 ख्यातगुणा, ७४ तेथी अन्नव्य सिद्धिया जीव अनंत
 गुणा, ७५ तेथी पडिवाय प्रतिपत्ती सस्मग् दृष्टिजीव
 अनंतगुणा, ७६ तेथी सिद्धना जीव अनंतगुणा, ७७
 तेथी वादर वनस्पतिकायिया पर्याप्ता अनंतगुणा, ७८
 तेथी वादर पर्याप्ता विशेषाधिक, ७९ तेथी वादर व-
 नस्पतिकायिया अपर्याप्ता असंख्यातगुणा, ८० तेथी
 वादर अपर्याप्ता विशेषाधिक, ८१ तेथी सर्वपर्याप्ता
 वादरजीव विशेषाधिक, ८२ तेथी सुद्धम वनस्पतिका-

यिया अपर्याप्ता असंख्यातगुणा, ८३ तेथी सुद्धम अपर्याप्ता विशेषाधिक, ८४ तेथी सुद्धम पर्याप्ता वनस्पतिकायिया संख्यातगुणा, ८५ तेथी सर्व सुद्धम पर्याप्ता विशेषाधिक, ८६ तेथी सर्व पर्याप्ता अपर्याप्ता सुद्धम जीव विशेषाधिक, ८७ तेथी जव्यसिद्धिक जव्यजीव विशेषाधिक, ८८ तेथी निगोदनाजीव विशेषाधिक, ८९ तेथी वनस्पतिना जीव विशेषाधिक, ९० तेथी एकेंद्रियजीव विशेषाधिक, ९१ तेथी तिर्य्यचयोनिया विशेषाधिक, ९२ तेथी मिथ्या दृष्टि विशेषाधिक, ९३ तेथी अविरतिजीव विशेषाधिक, ९४ तेथी सकपायी जीव विशेषाधिक, ९५ तेथी ठद्गस्थजीव विशेषाधिक, ९६ तेथी सयोगी विशेषाधिक, तेथी सर्व संसारी जीवविशेषाधिक अने ९७ तेथी सर्व जीवविशेषाधिक ठे.

॥ इति थल्प बहुत्वछार ॥

अथ चाखीनमुं संह्रीक्षार.

संह्री—संह्री—जाणवुं तेनेसंह्री कहीए. संह्री त्रण प्रकारनी ठे, १ दीर्घकाखीकी संह्री, २ दितोफ-

देशीकी संज्ञा अने इष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा. घणा काळनी बात जाणे एटले त्रिकादिक वस्तुनुं जाणपणुं ते दीर्घ काक्षिकी नामे संज्ञा जाणवी. पोताना शरीर रक्षणने अर्थे इष्ट वस्तुमां प्रवर्त्तने अने अहित वस्तुयी निवर्त्तने तेनुं नाम हितोपदेशिकी संज्ञा जाणवी. छाद-शांगीना जणनार सम्यग् इष्टि श्रुतज्ञानने जे जाणे तेनुं नाम इष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा जाणवी.

धुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिक ए देवताना तेर दंस्क तथा नियंचनो एक दंस्क अने नारकीनो एक दंस्क एम पंडर दंस्के, एक दीर्घका-क्षिकी संज्ञा होय कारणके आ अमुक काम करुं, अमुक काम करुं तुं, अने अमुक काम करीश एम अतिन, अनागत अने वर्तमान ए त्रणकाल विषयिकनुं जाण पणुं ते माटे ते दीर्घकाक्षिकी संज्ञा जाणवी. वेडंडिय, तेडंडिय अने चोगिंडियना दंस्के जीवने एक हितोपदेशिकी संज्ञा होय ते, कारणके एमने ज्ञान मन ते माटे कांजक मनोज्ञान सहित वर्तमान काळने विषे इष्ट वस्तुनी प्रवृत्ति अने अनिष्ट वस्तुनी

(૧૯૧)

નિવૃત્તિ રૂપ જાણ પાણુ હોય તેથી તેને હિતોપદેશિકી સંજ્ઞા જાણવો. પૃથ્વીકાયાદિક પાંચ એકેન્દ્રિયના દં-
રુકે જીવોને એક સંજ્ઞા હોય નહિ, કારણકે એમને
એકજ કાય યોગ થે માટે સંજ્ઞા રહિત જાણવા. મ-
નુષ્યના દંરુકે જીવોને દીર્ઘ કાલિકી સંજ્ઞા હોય તથા
કોઈએક સમ્યગદૃષ્ટિ, ચૌદપૂર્વધરજીવોને વોજી
દૃષ્ટિવાદો પદેશિકી સંજ્ઞા પળ હોય થે. હિતો પદેશિકી
સંજ્ઞા દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞાને બિપે અંતર્જૂતથે.

॥ શ્વેત સંજ્ઞાધાર ॥

અથ એકતાલીસમું પ્રકીર્ણધાર.

જીવોના શરીરાદિકના માપ જે અંગુલેથી પાંચી
એતે અંગુલાદિકનું સ્વરૂપ તથા જીવોના આયુષ્ય જે
પદ્યોપમ સાગરોપમાદિકના કહ્યાં થે તે પદ્યોપમઅને
સાગરોપમનું સ્વરૂપ સંદેષથી કહે થે.

એક આત્મ અંગુલ, વીજું ઉત્સેષાંગુલ અને ત્રીજું
પ્રમાણ અંગુલ એમ અંગુલ ત્રણ પ્રકારે થે, તેમાં જે કાલે જે
દેત્રે જેટલું મનુષ્યનું અંગુલ હોય તે અંગુલ પ્રમાણને આત્મ
અંગુલ કહું થે. આત્મ અંગુલે નગર, ગામ, કુચા, તંઝાવ,

धाव, गड, पोळ, कोठा, वहाण, रथ अने गामादिक सपायठे जेसके रुषजदेवना वारे रुषजदेवना अंगुले सापीने लोको घर, हाट, कुवा प्रमुख करता हता अने श्रीमहावीर स्वामीना वारे महावीर स्वामीना अंगुले सापीने घर, हाट, कुवा प्रमुख लोको करता हता ए प्रमाणे आत्म अंगुलनुं स्वरूप जाणवुं.

अनंता सुद्धम परमाणुए एक व्यवहार परमाणु थाय, ते व्यवहार परमाणु मंदिरने विपेठिडादिकथी आवता सूर्यना किरणोमां जे उरुतां रजना कणीया देखाय ठे, तेना अनंतमा जाग जेटलो जीणो होय ठे. अनंता व्यवहार परमाणुए एक उष्ण सन्नियो थाय, आठ उष्ण सन्निये एक सण सन्नियो थाय, ए आठ सण सन्निए एक उर्धरेणु अने आठ उर्धरेणुए एकत्रसरेणु थाय ठे. ते त्रसरेणु वेष्ट्रियादिक त्रस जीवोने चालती जे रज उरु ठे, तेना एक कणीया वरावर जाणवो. आठ त्रसरेणुए एक रथरेणुए थाय; तेरथरेणु रथादिक चालतां जे रज उरु ठे ते मांहेना एक कणीया जेवमो जाणवो. आठ रथरेणुए कुरुदो-

त्रना युगलीयामनुप्यनाएकवालाग्र, कुरुक्षेत्रना
 युगलीयामनुप्यनाथाठवालाग्रे हरिवर्ष अथवा
 रम्यकवर्षक्षेत्रनायुगलीयानो एकवालाग्र, हरिवर्ष
 अथवा रम्यक वर्ष क्षेत्रना युगलीयानां थाठवालाग्रे
 हेमवंत अथवा शैरण्यवृत्त क्षेत्रना युगलीयानो एक
 वालाग्र हेमवंत, अथवा शैरण्यवृत्त क्षेत्रना युगली-
 यानां थाठवालाग्रे, महाविदेह क्षेत्रना मनुप्यनो एक
 वालाग्र, महाविदेहना मनुप्यना थाठ वालाग्रे, ज-
 रत अथवा शैरवृत्तक्षेत्रना मनुप्यनो एक वालाग्र
 जाणवो, थाठ वालाग्रे एकलिख, आठ लिखे एकजुं,
 थाठजुंए एक जवमध्य अने थाठ जवमध्ये एक
 उत्से घांगुल थाय, एवा ठ उत्सेघांगुले एक पग, घे
 पगे एक वेत, घे वेते अथवा चौबीस अंगुले एक हाथ,
 चार हाथे एक धनुष्य, वे हजार धनुष्ये एकगाठ अने
 एवा चार गाठए एक जोजन थाय, ए उत्सेघांगुले
 देवतादिक सर्व संसारी जीवोनी अवगाहनानुं प्र-
 माण (माप) कजुं ठे.

चारसें उत्सेघांगुले एक प्रमाण अंगुल थाय,
 अने एक प्रमाण अंगुले चारसें उत्सेघांगुलथाय एम

(૧૯૬)

ઝરીએ પઠી તે કુપમાંથી સમયે સમયે એકેકો ચંદ્ર
કાઢીએ એમ કાઢતાં કાઢતાં જેટલાકાળે એપલ્યેલાલી
થાય તેટલા કાળને સુદ્ધમજ્જાર પલ્યોપમ કહે છે.
સુદ્ધમ જ્જાર પલ્યોપમ અસંખ્યાતા સમય એટલે સં-
ખ્યાતા કોમ વરસનો હોય છે. પચીસ કોમ કોમી
જ્જાર પલ્યોપમના જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વીપ
અને સમુદ્રો આતિર્થા લોકમાં છે એમ કહ્યું છે.

પૂર્વોક્તયોજન પ્રમાણ પલ્ય વાદરવાળાએઝરી
અને તેમાંથી સોસો વર્ષે એકેક વાલાગ્ર કાઢતાં કાઢતાં
તે પલ્ય જેટલાકાળે લાલી થાય તેટલાકાળને વાદર
અથા પલ્યોપમ કહે છે. વાદર અથાપલ્યોપમ સંખ્યાતા
કોમ વરસ પ્રમાણ થાય. હવે તેહીજ વાદર
ચંદ્રના પૂર્વોક્ત રીતે અસંખ્યાતા સુદ્ધમ ચંદ્ર કલ્પોએને
તે કલ્પેલા ચંદ્રમાંથી એકેકો ચંદ્ર સોસો વર્ષે કાઢીએ
ને એમ સુદ્ધમ ચંદ્ર કાઢતાં કાઢતાં જેટલાકાળે તે
પલ્ય લાલી થાય તેટલા કાળને સુદ્ધમ અથાપલ્યોપમ
કહે છે. સુદ્ધમ અથાપલ્યોપમ અસંખ્યાતા કોમ વર્ષે
થાય, દશ કોમકોમી સુદ્ધમ અથાપલ્યોપમે એક અથા

(૧૯૭)

સાગરોપમ થાય; એ સુદ્ધમ અદ્વાપલ્યોપમ અને સાગરો-
પમે કરી દેવતા, નારકી અને તિર્યંચ વિગેરેના આ-
યુજ્ય તથા સ્વકાયસ્થિતિ, જીવસ્થિતિ અને કર્મ
સ્થિતિનું કાઢમાન કહ્યું છે.

પૂર્વોક્ત રીતે એકયોજનપ્રમાણપલ્યને વિષે જરેલા
વાદરવાલાગ્રમાદેથી એકેકાવાલાગ્રે સ્પર્શેલા જે-
ટલા જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલા તેટલા
સમયે એકવાલાગ્ર કાઢીએ એમ કાઢતાં કાઢતાં જે-
ટલાકાલે તે પલ્ય ખાલી થાય તેટલાકાલેને એક
વાદર દ્વેત્ર પલ્યોપમ કહીએ. એક વાદરદ્વેત્ર પલ્યોપમ
અસંખ્યાતી ઉત્તર્પીણી અને અસંખ્યાતી અવસર્પીણી
થાય છે. હવે તેહીજ વાદરવાલાગ્રસ્થરુના પૂર્વોક્ત
રીતે સુદ્ધમવાલાગ્રસ્થરુ કહીએ ને તે કલ્પેલા સુદ્ધમ
વાલાગ્રને સ્પર્શેલા પ્રદેશ તથા અણુસ્પર્શ્યા ઇવા સ-
મસ્ત આકાશપ્રદેશને સમયે સમયે કાઢતાં જેટલા-
કાલે તે પલ્ય ખાલી થાય તેટલાકાલેને સુદ્ધમદ્વેત્ર
પલ્યોપમ કહે છે. સુદ્ધમદ્વેત્ર પલ્યોપમનું કાઢમાન
પૂર્વોક્ત વાદરદ્વેત્ર પલ્યોપમથી અસંખ્યાતગુણ અસં-
ખ્યાતીઉત્તર્પીણી અને અસંખ્યાતી અવસર્પીણી પ્રમાણ

शुद्धि पत्रिका.

पृष्ठ	मंटी	अशुद्ध	शुद्ध
१	०	विरहकालभो	विरहकालभो
१	११	संज्या	संजया
२	१०	दारोना	दारोने
२	१३	यस्मिन्	यस्मिन्
४	५	ए मूल ३ छे. ४	ए मूल छ. भेद छे.
४	१५	झाकलनुं करानुं;	झाकलनुं, करानुं,
	९	वनस्पतिकायने	वनस्पतिकाय ते
	२	पंचेद्रिय बली	पंचेद्रिय ते बली
१२	११	कल्याणादिके	कल्याणकादिके
१२	१६	सहस्रार देवलोक	सहस्रार देवलोक
१४	६	जोजनना	जोजननो
१५	६	घनवात	घनवात
१५	१८	ते नीचे	तेना नाम नीचे
१६	१	शेरुओ	शेरुओ
१६	३	शेरुक	शेरुक
१७	१२	शर्करा	शर्करा
२५	१	धनोदधि	धनोदधि
२५	३	पृथ्व	पृथ्वी
३२	१०	भुवननी	भुवनो
३२	१५	पीढ	पीढ छे,
३५	३	संभूतला	समभूतल
४०	१२	जहार	हजार
५२	१५	धनुष्य	धनुष्य

(१९७)

कह्युं ठे. एवा दश कोनाकोनी सुदमक्षेत्र पट्योपमे
एक सुदमक्षेत्र सागरोपम थाय. ए पट्योपम तथा
सागरोपमे करी त्रसादिक जीवोनुं परिमाण करुं
एस कह्युं ठे.

त्रण प्रकारना सुदमपट्योपमनुं प्रयोजन शास्त्र
ने विषे ठे अने त्रण प्रकारना चादर पट्योपम कहां ठे
तेतो फक्त सुदम पट्योपमना सुखावबोध थवा माटे
कहां ठे तेनुं कांइ बीजुं प्रयोजन शास्त्रने विषे नथी.

दश कोनाकोनी पट्योपमे एक सागरोपम थाय
दश कोनाकोडी सागरोपमे एक उत्सर्पीणी अने दश
कोनाकोनी सागरोपमे एक अवसर्पीणी थाय. एक
उत्सर्पीणी अने एक अवसर्पीणी मळीने बीस कोना-
कोनी सागरोपमे एक कालचक्र थाय. अनंताकाल
चक्रे एक पुञ्ज पगावर्त्तन थाय. एवा अनंता पुञ्ज
पगावर्त्तनां, जीवे ममकित अणफरस्या अतिक्रम्या
माटे तन्वन्वीत्य गुह ममकितवरे नला प्रकारे शान
दर्शन चाग्नि आगर्धी अनंत मुक्त्तनुं धाम मोक्षने
माटे प्रयत्न करवां ते जीवने श्रेयस्कर ठे.

॥ इति प्रकीर्णहार. ॥

शुद्धि पत्रिका.

लीट्री	अशुद्ध	शुद्ध
९	विरहकाळओ	विरहकाळओ
११	संज्या	संजया
१०	दारोना	दारोने
१३	यस्मिन्	यस्मिन्
५	ए मूळ ३ छे. ४	ए मूळ छ भेद छे.
१५	प्राकळनुं करानुं;	प्राकळनुं, करानुं,
९	वनस्पतिकायने	वनस्पतिकाय ते
२	पंचेद्रिय वली	पंचेद्रिय ते वली
१२ ११	कल्याणादिके	कल्याणकादिके
१२ १६	सहस्रार देवलोक	सहस्रार देवलोक
१४ ६	जोजनना	जोजननो
१५ ६	घनवात	घनवात
१५ १८	ते नीचे	तेना नाम नीचे
१६ १	शेरओ	शेरओ
१६ ३	शेरफ	शेरफ
१७ १२	शरकज	शरकरा
२५ १	पनोदधि	पनोदधि
२५ ३	पृथ्व	पृथ्वी
३२ १०	रुपननी	रुबनो
३२ १५	पीठ	पीठ छे,
३५ ३	संभूतला	सनभूतला
४० १२	जहार	जहार
५२ १५	धनुष्य	धनुष्य

७२	८	मांथी-तेमां	मां-तो
७५	१२	द्रवेंद्रियनो	द्रवेंद्रिय ते
७५	१२	अभ्यंतर	अभ्यंतररूप
८५	११	लगे एक एक	लगे लग एक
९२	१३	फोरवे छे	तेनुं नाम पर्याप्ति कहेवाय छे.
११२	१	जाणे छे	देखे छे
११३	१	जीवने रुची	जीवने धर्मनी रुची
११५	१२	पडे पण मरण पामे नहि	पडे के मरण पामे नहि
११६	६	तेथी	०
११८	१७	केळवी	केवळी
१२४	४	एक	एक एम
१२५	४	आहारभिलाप	आहाराभिलाप
१२५	१७	माटे	माटे देवोने
१२६	२	वरसथी	वरसथी उपर
१३७	१२	व्यारनार,	समकित थवा न दे
१३८	५	ने	ते
१४१	१	नीळक	नीळक
१४२	२	ए-	एम
१४३	१	ममुह,	ते अपकाय अने
१४६	११	देवलोकि	देवलोके
१५१	१८	पांच	पांचमे
१५२	९	साज	मोज
१६०	५	देववी	देववी

